

M M G A R O N

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ E-DERGİSİ
YILDIZ TECHNICAL UNIVERSITY FACULTY OF ARCHITECTURE E-JOURNAL

PLANLAMA, MİMARLIK, TASARIM VE YAPIM
PLANNING, ARCHITECTURE, DESIGN AND CONSTRUCTION

CİLT (VOLUME) 6 - SAYI (NUMBER) 2 - YIL (YEAR) 2011

TÜBİTAK ULAKBİM, EBSCO Host Art & Architecture Complete, DOAJ ve Gale/Cengage Learning dizinlerinde yer almaktadır.
Indexed in TUBITAK ULAKBIM, EBSCO Host Art & Architecture Complete, DOAJ, and Gale/Cengage Learning.

M M G A R O N

PLANLAMA, MİMARLIK, TASARIM VE YAPIM
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ E-DERGİSİ

PLANNING, ARCHITECTURE, DESIGN AND CONSTRUCTION
THE E-JOURNAL OF YTU FACULTY OF ARCHITECTURE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ (MANAGING DIRECTOR)

Murat SOYGENİŞ

Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Dekanı

EDİTÖR (EDITOR)

Faruk TUNCER

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

YARDIMCI EDİTÖRLER (CO-EDITORS)

Yiğit EVREN (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*)

M. Tolga AKBULUT (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*)

YAYIN KURULU (ASSOCIATE EDITORS)

Alev Erkmen ÖZHEKİM (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*)

Aynur ÇİFTÇİ (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*)

Ebru SEÇKİN (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*)

Elif Örnek ÖZDEN (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü*)

Sevgül LİMONCU (*Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*)

BİLİMSEL DANIŞMA KURULU (EDITORIAL BOARD)

Ali MADANIPOUR (<i>Newcastle Üniversitesi, İngiltere</i>)	Harun BATIRBAYGİL (<i>Okan Üniversitesi</i>)
Anna GEPPERT (<i>Paris Üniversitesi, Sorbonne, Fransa</i>)	Hüseyin CENGİZ (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Arzu ERDEM (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	Izabela MIRONOWICZ (<i>Wrocław Teknoloji Üniversitesi, Polonya</i>)
Ashraf SALAMA (<i>Katar Üniversitesi, Katar</i>)	İclal DİNÇER (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Ayşe BALANLI (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	İlhan ALTAN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Ayşe Nur ÖKTEN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	John LOVERING (<i>Cardiff Üniversitesi, İngiltere</i>)
Brian CARTER (<i>Buffalo Üniversitesi, ABD</i>)	Manuel da COSTA LOBO (<i>CESUR, Teknik Enstitüsü, Portekiz</i>)
Bülent TARIM (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Michael LUCAS (<i>California Politeknik Üniversitesi, ABD</i>)
Can BİNAN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Murat ŞAHİN (<i>Yeditepe Üniversitesi</i>)
Cengiz CAN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Peter ACHE (<i>Helsinki Teknoloji Üniversitesi, Finlandiya</i>)
Deniz İNCEDAYI (<i>Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi</i>)	Robert G. SHIBLEY (<i>Buffalo Üniversitesi, ABD</i>)
Dennis A. ANDREJKO (<i>Buffalo Üniversitesi, ABD</i>)	Seda TÖNÜK (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Ferah AKINCI (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Simin DAVOUDI (<i>Newcastle Üniversitesi, İngiltere</i>)
Feridun ÇILI (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	Steve BADANES (<i>Washington Üniversitesi, ABD</i>)
Funda KERESTECİOĞLU (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Suna GÜVEN (<i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>)
Gül AKDENİZ (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Suha ÖZKAN (<i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>)
Gülay KELEŞ USTA (<i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>)	Willem SALET (<i>Amsterdam Üniversitesi, Hollanda</i>)
Gülay ZORER GEDİK (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Yehuda KALAY (<i>The Technion, İsrail / California Üniversitesi, Berkeley, ABD</i>)
Gülçin PULAT GÖKMEN (<i>İstanbul Teknik Üniversitesi</i>)	Zekiye YENEN (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Güner YAVUZ (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)	Zeynep ENLİL (<i>Yıldız Teknik Üniversitesi</i>)
Güven Arif SARGIN (<i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi</i>)	
Güzin KONUK (<i>Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi</i>)	

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi adına

Sahibi (Owner) Murat SOYGENİŞ
Genel Yayın Yönetmeni (Managing Director) Murat SOYGENİŞ
Editör (Editor) Faruk TUNCER
Editör yardımcıları (Co-Editors) Yiğit EVREN
M. Tolga AKBULUT

Yazışma adresi (Correspondence address) Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,
Merkez Yerleşim, Beşiktaş, 34349 İstanbul, Turkey

Tel +90 (0)212 2366537
Faks (Fax) +90 (0)212 2610549
e-posta (e-mail) megaron@yildiz.edu.tr
Web www.megaronjournal.com

Yayına hazırlama (Publisher): KARE Yayıncılık

Tel: +90 (0)216 550 6 111 - Faks (Fax): +90 (0)216 550 6 112 - e-posta (e-mail): info@kareyayincilik.com.tr

Yayınlanma tarihi (Publication date): Kasım (November) 2011

Yayın türü (Type of publication): Süreli yayın (Periodical)

Sayfa tasarımı (Design): Ali CANGÜL

İngilizce editörü (Linguistic editor): Katherine HUNTER

Megaron amblem tasarımı (Emblem): M. Tolga AKBULUT

Dört ayda bir yayınlanır. (Published three times a year).

Megaron Dergisi 2008 yılından itibaren EBSCO Host Art & Architecture Complete tarafından taranmaktadır. Dergi 07.04.2008 tarihinde TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınmıştır.

DOAJ, Gale/Cengage Learning'de dizinlenmektedir.

As from 2008 Megaron has been indexed in EBSCO Host Art & Architecture Complete. On 07.04.2008 it was recognised as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBİM by TUBITAK. Indexed in DOAJ, Gale/Cengage Learning.

© 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2011 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Türkçe ve İngilizce tam metinlere İnternet ulaşımı ücretsizdir. (www.megaronjournal.com)
Free full-text articles in Turkish and English are available at www.megaronjournal.com.

İçindekiler / Contents

Yazarlara Bilgi	iv
MAKALELER (ARTICLES)	
Problems in Housing Research and Comparative Housing Studies <i>Konut Araştırma ve Karşılaştırmalı Konut Çalışmaları Sorunları</i> Sarioğlu Erdoğan GP	71
İstanbul'un Modernleşme Dönemi Otelleri (1840-1914) <i>Istanbul's Modernization-Period Hotels (1840-1914)</i> Yakarta EÇ, Binan C	79
Diyarbakır Kale Kenti'nde Koruma ve Planlama Sorunları <i>Conservation and Planning Problems in Diyarbakır Castle City</i> Kejanlı DT, Dinçer İ	95
Peyzaj Planlama ve Kentsel Tasarımda Koruma-Kullanma için Yeni Bir Sistem Yaklaşımı Önerisi: Uludağ Milli Parkı ve "Rejenerasyon" <i>A Systemic Approach to Preservation-Utilization Balance in Landscape Planning and Urban Design: The Case of Uludag National Park</i> Erten S, Gündüz S	109
Olimpiyat Yerleşkeleri Tasarımında Bir Girdi Olarak Sürdürülebilirlik <i>Sustainability as an Input for the Design of Olympic Villages</i> Doralp B, Barkul Ö	123
Information for the Authors	138

Yazarlara Bilgi

Megaron Dergisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi'nin yayın organıdır. Megaron, planlama, mimarlık, tasarım ve yapı alanındaki orijinal makaleleri, araştırma özetlerini, kitap incelemelerini ve meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşleri yayınlar. Dergide araştırma yazılarına öncelik verilmekte, bu nedenle derleme türündeki yazılarda seçim ölçütleri daha dar tutulmaktadır. Bir e-dergi olan Megaron yılda üç kez yayınlanmaktadır. 2008 yılından itibaren EBSCO Host Art & Architecture Complete tarafından taranmakta olan Megaron Dergisi, 07.04.2008 tarihinde TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınmıştır.

Dergide Türkçe ve İngilizce yazılmış makaleler yayınlanabilir. Makaleler için tercih edilen yazı uzunluğu dipnotlar ve kaynakça dahil 6000, görüş ve araştırma özetleri için 2000-2500 kelimedir. Tüm yazılar önce editör ve yardımcıları tarafından ön değerlendirmeye alınır; daha sonra incelenmesi için danışma kurulu üyelerine gönderilir. Tüm yazılarda yazar adları gizlenerek anonim değerlendirme ve düzeltmeye başvurulur; gerektiğinde, yazarlardan bazı soruları yanıtlanması ve eksikleri tamamlanması istenebilir. Dergide yayınlanmasına karar verilen yazılar yayına hazırlık sürecine alınır; bu aşamada tüm bilgilerin doğruluğu için ayrıntılı kontrol ve denetimden geçirilir; yayın öncesi şekline getirilerek yazarların kontrolüne ve onayına sunulur.

Dergiye yazı teslimi, çalışmanın daha önce yayınlanmadığı, başka bir yerde yayınlanmasının düşünülmediği ve Megaron Dergisi'nde yayınlanmasının tüm yazarlar tarafından uygun bulunduğu anlamına gelmektedir. Yazar(lar), çalışmanın yayınlanmasının kabulünden başlayarak, yazıya ait her hakkı Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne devretmektedir(ler). Yazar(lar), izin almaksızın çalışmayı başka bir dilde ya da yerde yayınlamayacaklarını kabul eder(ler). Gönderilen yazı daha önce herhangi bir toplantıda sunulmuş ise, toplantı adı, tarihi ve düzenlendiği şehir belirtilmelidir. Lisansüstü tez çalışmalarından üretilmiş yazılarda tezin ismi ve hazırlandığı kurum yazının başında dipnot ile belirtilmeli ve tez yürütücüsü ikinci yazar olarak eklenmelidir.

Yazıların hazırlanması: Yazılar (A4) kağıda, 12 punto büyüklükte "Times New Roman" yazı karakterinde iki satır aralıklı olarak hazırlanmalıdır. Sayfanın her bir yüzünde üçer cm boşluk bırakılmalı ve tüm sayfalar numaralandırılmalıdır. Sayfalara göre sıralama, başvuru mektubu (1. sayfa); başlık sayfası (2. sayfa); Türkçe özet (3. sayfa); yazının İngilizce başlığı ve özeti (4. sayfa) şeklinde yapılmalıdır. Sonraki sayfalarda ise yazının bölümleri ile varsa teşekkür ve kaynaklar yer almalıdır.

Başvuru mektubunda yazının tüm yazarlar tarafından okunduğu, onaylandığı ve orijinal bir çalışma ürünü olduğu ifade edilmeli ve yazar isimlerinin yanında imzaları bulunmalıdır. Başlık sayfasında yazının başlığı, yazarların adı, soyadı ve unvanları, çalışmanın yapıldığı kurumun adı ve şehri, eğer varsa çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşların açık adları yer almalıdır. Bu sayfaya ayrıca "yazışmadan sorumlu" yazarın isim, açık adres, telefon, faks, mobil telefon ve e-posta bilgileri eklenmelidir. Özetler 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır.

Tablo, şekil, grafik ve resimler: Tüm tablo, şekil ve grafikler metnin sonunda, her biri ayrı bir kâğıda basılmış olarak ve her birinin altına numaraları ve açıklayıcı bilgiler yazılmış olarak gönderilmelidir. Şekillerin ana metin içerisindeki yerleri metin içinde, ayrı bir paragraf açılarak yazı ile (örneğin "Şekil 1 burada yer alacaktır" ifade-

si kullanılarak) belirtilmelidir. Yazarlara ait olmayan, başka kaynaklarca daha önce yayınlanmış tüm resim, şekil ve tablolar için yayın hakkına sahip kişilerden izin alınmalı ve izin belgesi yazıyla birlikte gönderilmelidir.

Kaynak gösterimi: Makale içinde geçen kaynaklar, "kısaltılmış kaynak bilgisi" olarak, diğer açıklama notları ile birlikte metin içindeki kullanım sırasına göre numaralandırılarak ve sayfa sonuna dipnot halinde verilmelidir. Kısaltılmış kaynak bilgisinde, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, sadece yazarın soyadı, yılı ve alıntı yapılan sayfası belirtilmelidir.

1 Kuban, 1987, s. 43.

2 Ünsal, 1972, s. 135.

3 Alkım, 1958, s. 201.

4 Yazar her ne kadar bu konuda...

5 Kuban, 2002, s. 97.

Kullanılan tüm kaynakların bir listesi ise alfabetik sıra ile ana metnin sonunda aşağıdaki örneğe uygun olarak verilmelidir. Eğer kullanılan kaynaklarda aynı yazarın o yıla ait birden fazla eseri varsa 2008a, 2008b, 2008c düzeninde gösterilmelidir.

Sürelili yayın için; (makale, ansiklopedi maddesi)

Andreasyan, H.D. (1973) "Eremya Çelebi'nin Yangınlar Tarihi", Tarih Dergisi, Sayı 27, s.57-84.

Kitap içinde bölüm için;

Tekeli, İ. (1996) "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", Ed.: F.Bayramoğlu Yıldırım (editör) Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, İstanbul, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, s.15-27.

Kitap için;

Demircanlı, Y. (1989) İstanbul Mimarisi için Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Basılmış bildiri için;

Kılınçaslan, T. ve Kılınçaslan, İ. (1992) "Raylı Taşıt Sistemleri ve İstanbul Ulaşımında Gelişmeler", İstanbul 2. Kentiçi Ulaşım Kongresi, 16-18 Aralık 1992, İstanbul, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, s. 38-48.

Basılmamış tez için;

Agat, N. (1973) "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.

İnternet kaynakları ise kaynakça listesinin en sonunda ve ayrı bir başlık altında aşağıdaki gibi verilmelidir:

<http://www.ia.doc.gov/media/migration11901.pdf> [Erişim tarihi 14 Nisan 2008]

Makale gönderme: Yazılar (şekil, resimler ve tablolar ile birlikte) üç takım çıktı halinde ve CD'ye kopyalanmış olarak Megaron Dergisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Merkez Yerleşim, Beşiktaş, 34349 İstanbul adresine gönderilmelidir. CD üzerine okunaklı bir şekilde yazı başlığı, birinci yazarın adı ve gönderildiği tarih yazılmalıdır. Bu şartlara uymayan yazılar değerlendirmeye alınmaz. Editörün, kabul edilmeyen yazıların bütününe ya da bir bölümünün (tablo, resim, vs.) iade etme zorunluluğu yoktur.

İletişim: Tel: +90 (0)212 2366537 Faks: +90 (0)212 2610549

E-posta: megaron@yildiz.edu.tr

Problems in Housing Research and Comparative Housing Studies

Konut Araştırma ve Karşılaştırmalı Konut Çalışmaları Sorunları

G. Pelin SARIOĞLU ERDOĞDU¹

Housing research faces difficulties not only inherently from social sciences but also difficulties due to its multi-disciplinary structure. In this study, firstly, the challenges raised due to the multi-faceted nature of housing research is evaluated. Secondly, specific problems of the increasingly popular aspect of housing research, 'international comparative housing studies', are assessed in terms of the theoretical and practical issues. Finally, suggestions are provided for future housing research.

Key words: *Housing research.*

"Konut çalışmaları", hem sosyal bilimlerin bir parçası olarak bu alandaki genel araştırma zorluklarına, hem de konut konusunun çok disiplinli yapısından kaynaklanan problemlere sahiptir. Bu çalışmada, genel olarak konut araştırmacılarının bu iki başlıkta nasıl sorunlarla karşılaşabileceği incelendi; ayrıca küreselleşme ve Avrupa Birliği süreci gibi yakın dönem gelişmelerle konut çalışmaları içinde kendine geniş bir yer edinen "uluslararası karşılaştırmalı konut çalışmaları" özelinde hem teoriye hem pratiğe yönelik sorunlar ele alındı. Çalışmada son olarak, gelecek konut araştırmaları için bazı öneriler verildi.

Anahtar sözcükler: *Konut çalışmaları.*

Introduction

Housing is a complicated issue with socio-economic, cultural and demographic repercussions. It is considered by most to be a fundamental requirement. In every country, in every community, from the earliest times in history to the modern ages, from caves to the ultra-luxurious dwellings of high rise residences, there has never been a period when shelter has not been a priority. This can be attributed to the numerous roles that housing provides for; it is first and foremost a shelter that protects us from adverse natural conditions and other dangers of the external world, but it is also consumption good in the free market economy and forms a considerable part of our physical environment (Sarioğlu-Erdoğdu, 2010).

The most remarkable changes in the concept of housing occurred as a result of industrialisation and the process of urbanisation, after which fundamental changes in social and economic relations took place. These in turn led to a continuous change in living habits, and in the housing of people. Due to the increasing numbers of migrants and the subsequent demand for housing in many Western cities, new forms of housing provision were created, bringing their own socio-economic and spatial repercussions. Many countries developed policies to maintain control over housing stocks and provide adequate housing, or at least arrange access to housing (Sarioğlu-Erdoğdu, 2010).

¹Department of Urban and Regional Planning, Mersin University, Faculty of Architecture, Mersin, Turkey.

This paper reveals some of the findings of my PhD research at Groningen University entitled "Entry to Home ownership: A Comparison between Turkey and the Netherlands".

¹Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mersin.

Bu yazı, yazarın "Ev Sahipliğine Giriş: Türkiye ve Hollanda Arasında bir Karşılaştırma" başlıklı Groningen Üniversitesi doktora araştırma bulgularından bir kısmını ortaya koymaktadır.

MEGARON 2011;6(2):71-78

Article arrival date: September 8, 2010 (Başvuru tarihi: 8 Eylül 2010) - Accepted for publication: December 6, 2010 (Kabul tarihi: 6 Aralık 2010)

Correspondence (İletişim): Dr. G. Pelin SARIOĞLU-ERDOĞDU. e-mail (e-posta): pelincp@gmail.com, pelin@mersin.edu.tr

© 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2011 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Such policies are hard to design (Harsman and Quigley: 1991), since they are usually site specific, require modifications in time, and are closely linked to socio-economic circumstances, the political choices of administrations and the demographic features of populations (Myers, 1990). The features of housing, it being fixed in place; expensive to produce, buy and sell; durable with an extremely long life span; and a necessity and a need (Harsman and Quigley: 1991:2) make it “peculiar”, attracting the attention not only of households, but also of administrations. As Doling (1997:7) claims, among industrialized countries there are no examples of governments that do not facilitate access to housing only among free market alternatives.

As a result of globalization in general and the process of enlargement of the European Union in particular, international comparative research gained impetus among many European scholars. Boelhouwer et al., (2000:3) emphasise the significance by stating that since the end of the 1970s there has been a revival in international comparative housing research (Donisson and Ungerson, 1982; Ambrose and Barlow, 1986; Ball et al., 1988; Barlow and Duncon, 1992; Boelhouwer and van der Heijden, 1992; Kemeny, 1992, 1995; Harloe, 1995; McCrone and Stephens, 1995; Balchin, 1996; Kleinman, 1996; and Oxley and Smith, 1996).

While on the one hand a bulk of comparative housing studies has evolved, on the other hand, a group of studies criticising, analysing and categorising those comparative studies has also arisen (Harloe, 1991, Harloe and Maartje, 1984; Boelhouwer and van der Heijden, 1992, 1993; Oxley, 2001; Kemeny, 2001; Lawson; 2001 etc). This study is therefore partly a literature review of difficulties of carrying out housing research in general and in particular comparative studies, and partly a presentation of the theoretical and practical issues in international empirical comparative studies. It is an attempt to compile both theoretical and practical issues.

Housing research raises problems primarily due to its position as a branch of social sciences,^[1] but it also has its own difficulties in theory and practice.^[2] In this paper, the inherent challenges that are caused by housing research occupying a position in the range of social sciences are considered. Secondly, major difficulties in housing studies are evaluated by examining one of the most popular themes in the literature: international comparative housing research. Finally, suggestions for future studies that could minimize the issues raised are provided.

Problems in Housing Research

As a Branch of Social Sciences

Among the many significant topics in social sciences, housing is a striking example of a branch in need of a theory (Rapoport, 2000:145). To the author, there is clearly a vast amount of information in previous housing studies, yet a plethora of disconnected pieces of empirical research and the absence of a conceptual framework means it is hard to subsume this bulk of data into an easily comprehensible format.

As it is a branch of social sciences, the major issue with housing research is the difficulty in object-subject differentiation. This is true of most social science branches and is not specific to housing research. Generally speaking, the clear line between the ‘object’ and the ‘subject’ becomes blurred, making the application of theories such as those used in natural sciences inconsistent with social sciences. Sayer (1985)¹ explains this by claiming that social sciences are contextualizing in character rather than law-seeking. This is due to the fact that they are ‘open systems’ in which conditions cannot be sustained and repeated, as can be done in natural science laboratories.. Historically, social sciences developed later than natural sciences, meaning that there is a tendency among many social science scholars to to adopt the existing theories of natural/positive sciences into social sciences. There are many scholars who believe that natural and social sciences are vastly different, and the most determined critics of this school of thought mainly highlight the inherent differences between the objects of natural and social sciences Oxley (2001:101).

The generalizing tendency of the ‘grand theory’ understanding should not and cannot be applied to social sciences, since unique aspects also have explanatory powers, as do regularities in social sciences (Sayer, 1985).² Sayer also suggests that when it comes to social sciences, broad generalisations may be descriptively comprehensive, but their ability to provide an explanation is weak. Local studies are more explanatory, although they may be limited in coverage.

Somerville and Bengtsson (2002:134) argue that both social constructionism and sociological realism are unsuitable for application to housing research, criticizing the former for being too subjective and the latter for being too objective. The authors claim that

¹ Sayer, 1985, p. 56.

² Sayer, 1985, p. 62.

the discursive reality emphasised by social constructionism and the importance of revealing deeper layers of the social reality highlighted by realism cannot be denied in housing research. Their alternative proposal is, therefore, critical realism, in which the advantages of both approaches are included in housing studies.³

Oxley (2001:101) argues that scientific research does not necessarily lead to universally acceptable results by alluding to the difference between the terms “scientific” and “scientist”. He notes additionally that built on social and historical facts, social science is not necessarily a good predictor of the future. What happens in natural sciences should not be expected to occur in the same way in social sciences, and it is his opinion that researchers engaged in comparative housing studies should not be unduly concerned if they do not come up with grand generalizations, as this should rather be seen as a challenge.

The same assertion was also made by Gramsci (2003:158):

“Each research activity has its own method and generates a unique science; that is the method develops as the research and science develops and become integrated at the end. Therefore, to adopt a method which had been integrated formerly with a particular research activity, by looking at the good results of that method in that area of research, means knowing nothing about science.”

Put differently, social sciences, which employ theories from distinct disciplines, of which representation-ontology-model consistency has been formerly achieved, may not bring the same successful results. Those internally consistent representation-ontology-models⁴ do not make a “consistent whole” when used together with other disciplines. This creates a huge problem for social sciences, in which there is need for improvements in the *cliché* knowledge representation methods. Research on social sciences, and thus on housing, encounters several difficulties.

As a Separate Branch

In addition to the problems related to being a branch of social sciences, housing research has its own problems as well. The problem in defining the housing

issue is mostly related to it being “relative” in three aspects (Tekeli, 1996).⁵ The first relativity is associated with the primary mechanisms involved in the provision and control of housing - these being the market, the planners or the state. The three primary actors in housing may define housing problems in different ways and thus ideal solutions would differ. In some instances, priorities of these three mechanisms could prove contradictory.

The second relativity stems from the fact that the function of housing is different for households and the state. Thus, the problems in housing may be related only to some of its functions, rather than them all, as it may be seen as a shelter, a consumption good, a means of investment through speculative value increases, a mechanism to provide security to people in society, a means for the reproduction of societal relations, a cultural artefact in transformation of the physical environment, and so on. Furthermore, the problem is exasperated as a particular function may change over time.

The third relativity is that solutions developed for housing may bring benefits to some while causing problems for others in the same society, which further increases the complexity of the topic. This relativity underlines the difficulty in comprehending housing as a multi-disciplinary scientific branch and furthermore, addresses the need for the development of proper theoretical frameworks for housing research.

Housing therefore is difficult to theorize, as numerous factors from different contexts need to be taken into consideration. These include social, economical, spatial and cultural factors. It makes a great deal of difference, for instance, if housing is assessed as a consumer good or as a social need. To make a whole out of so many varying contexts requires development of specific methodologies and proper ways to analyze them.

In the next section, the difficulties mentioned above are addressed through a discussion on one of the most popular housing research themes: international comparative housing studies. Before that, however, the increasing interest in comparative studies is evaluated.

International Comparative Housing Research and Associated Problems

Comparative housing research is as old as housing research itself (Ball et al., 1988).

“Seeing how they (other countries) do it ‘over there’, plus strong doses of national pride and rivalry, have always led politicians and researchers

³ Such an understanding was preserved in Sarıoğlu-Erdoğan's (2010) study where a mid way between contingent and general was adopted for the international comparison of Turkey and the Netherlands.

⁴ See Tekeli (2001) for more on knowledge, representation and harmony in the planning discipline.

⁵ Tekeli, 1996, p. 1.

to venture to other lands to read potted summaries of different housing systems.” (Ball et al., 1988:7) (Parenthesis mine).

One of the major studies in comparative housing research is the study of Esping-Andersen (1990) where the author categorized the welfare regimes of housing into three groups.

Ambrose and Barlow, 1986; Harloe, 1995; Barlow and Duncan, 1992; Boelhouwer and van der Heijden, 1992; Kemeny, 1992, 1995; Harloe, 1995; McCrone and Stephens, 1995; Balchin, 1996; Kleinman, 1996; and Oxley and Smith, 1996, can be considered major studies. Most studies have focused on European countries (Balchin, 1996; Kleinman, 1996; Oxley and Smith, 1996; McCrone and Stephens, 1995), the USA in some cases (Ball, et al, 1988; Harloe, 1995; Kemeny, 1992); Eastern countries such as Japan and South Korea in recent years (Ronald and Jin, 2010; Hirayama and Ronald, 2006), exclude Turkey as one of the cases.

In their book *Housing Policy*, Donnison and Unger-son focus primarily on British housing although European housing systems also are discussed to some extent. McLeay (1983) states that interconnections among social and economic policies and policy analysis and recommendations are well documented in the book.

The reasons for this increasing interest in comparative study are severalfold. Oxley (1991)⁶ categorizes them as follows:

- To increase knowledge and provide insights into others
- To develop ideas for new policies
- To collect material to reject or support new judgments
- To research housing in broad terms in order to understand the system better
- To determine the relationship between housing and other variables
- To investigate the operation of professional groups in housing
- To examine theoretical techniques employed by researchers in other countries
- To obtain new ideas and formulate new hypotheses, and
- To test hypotheses.

Any scientific activity requires observation/research and the making of categorizations as its initial steps. In most comparative housing studies, the initial aim is to

understand the housing system of the other case. This could involve categorizations, juxtapositions, collecting materials and increasing knowledge.

Some other comparative studies look at how this knowledge is used in policy development.. The aim is to determine problems and learn lessons from other experiences and to then develop solutions accordingly, mostly by policy exchange.

Comparative studies could also provide theoretical insights. Depending on the researcher’s attitude, for instance, statistical/mathematical techniques could be employed and hypotheses could be tested. Thus, comparative studies could teach different techniques from all other countries. With regard to the levels of investigation, reasons specified by Oxley could also overlap. Several rationales could be included in one study.

Accordingly, numerous research centres in the world carry out comparative housing research,⁷ aiming to provide insights for the a generation that wishes to create better policies in urban development/rehabilitation. These centres help to create a clearer picture of the current situation and may inspire change, and the results of such comparisons can add to the existing theories.⁸

International comparative housing research carries the inherent difficulties of general housing research, while also generating its own specific problems. In the following sections, the issues involved in carrying out comparative housing research are given from both theoretical and practical perspectives, and in the final section several suggestions related to this are offered for future studies.

Theoretical and Practical Issues in Comparative Housing Studies

Lawson (2001:29) says that although the purpose of comparative housing research is clear, epistemology and ontological bases are generally not made explicit. She further states (2001:30):

“The attractiveness and curiosity of international research often overshadows the difficulties of tackling more complex issues such as the focus of comparison, rationale for case selection, the time period

⁶ Oxley, 1991, p. 74.

⁷ Delft University of Technology, Netherlands; the University of York, UK; De Montford University, UK, etc. In European Network for Housing Research (ENHR) for instance, there is a specific working group focused on comparative housing research.

⁸ <http://www.tudelft.nl/live/pagina.jsp?id=15c423d2-70cd-42e8-a714-7be6d0fa9879&lang=en> (Accessed on 23.March.2009)

to be analysed, the uniqueness of institutions and the path dependency of housing and urban phenomena. At the methodological level, there are a number of coherent 'packages' of ontology and epistemology that help to clarify the comparative research strategy. These include positivist deduction, interpretive abstraction, and realist retrodution. Conscious selection of such a package is important, as the choice determines the object or level of comparison."

These criticisms are relevant in many aspects; however, there have been several significant studies that should be mentioned here, including those which categorize the existing approaches (Oxley, 1991; 2001); develop alternative methods (Sommerville and Bergsson, 2002; Kemeny and Lowe, 1998;) and attempt to integrate existing theories into housing - the use of regulation theory in comparative housing research (Goodwin, 2001) is a case in point. Kemeny (2001) also points out the need for more theoretical approaches in comparative housing studies by focusing on the neglect of housing in comparative welfare regimes. Oxley (2001) studied the aims and methodology of recent European comparative housing studies. In this sense, Oxley (2001) may serve as a theoretical framework for all housing researchers.

As the benchmark comparative housing studies chose European countries as cases to focus on, forthcoming studies on those comparisons were naturally Eurocentric.

In their paper, Harloe and Maartje (1984) present an overview of the comparative studies of that era and point out that dominant pluralist and convergence approaches are not sufficient to examine housing in a dynamic perspective. Later, in 1991, he goes on to study the need for developing housing theory in his paper 'Short note: Towards a theorized comparative housing research'.

Oxley's article (1991) is relevant in the sense that almost all the classifications are referenced to, or are developed from, his categorizations. In 2001, he further advanced the study by categorizing comparative housing research into four levels, from zero to high - depending on the information provided, the methodologies implemented and the questions asked. At the zero level are studies with no systematic comparison, which attempt to explain policy developments or institutional arrangements in an individual country to the audience (Oxley, 2001:93). The low level studies are mostly descriptive and cover several countries, while the mid-

level pieces of research supposedly draw lessons from other countries in terms of policy and practice. Finally, there come the high-level comparative housing studies, which include systematic methodologies and analytical approaches, coupled with an explicit theory and a high level of empiricism. These are generally carried out to provide answers to more specific questions.

Oxley's (1991:76) standpoint is that housing research may be necessary at all levels, but not all of them should be known as comparative. Moreover, he states that comparative housing research still requires a range of analysts, including explorers, empiricists, theorists and scientists (Oxley, 2001:91).

In their study, Boelhouwer and van der Heijden (1993), denote that there can be different types of research approaches in comparative housing studies, such as convergence theories, provision-oriented and institutional approaches and policy orientation. Kemeny and Lowe (1998:161) also make a categorization in comparative housing research. To them, at the lowest level are the "juxtapositional analyses", taking a particularistic approach in which almost no generalizations are made from the empirical study. On the other side of the coin are "convergence analyses", in which universalistic and global approaches are applied, and are mainly focused on similarities rather than contingencies in the search for a theory. In between these two ends of the scale can be found "divergence analyses", by which both the regular and contingent aspects of housing are taken into account in the analysis. To the authors, using the last example as a mid-range theory, both the above and below scales can be comprehended and historical and cultural issues may be included, making the theory robust.

Ronald (2007), in his article "Comparing Homeowner Societies: Can we Construct an East-West Model?" studied Japan, and Lux (2010) defines difficulties in international comparisons in the context of transition countries.

In addition to theory-based issues, there are practical issues in carrying out comparative housing research. In the first place, different approaches arise among scholars. European and American scholars, for instance, follow housing issues with different points of emphasis. In studies of tenure choice for instance, European researchers attempt to explain moves with microlevel analyses that are based on household characteristics. In such analyses, housing supply is considered an exogenous factor, as in many European countries there are extensive government interven-

tions in the housing sector. American researchers, on the other hand, consider housing according to market dynamics, and emphasize economic modelling (Strassmann, 2001).⁹ This is primarily because housing is site specific and context dependent. Yet, it highlights not only a theoretical difference where distinct researchers highlight different aspects of housing but also a practical issue as cross-country comparisons between the two continents would be difficult to carry out in some cases.

Further difficulties arise as available comparable data especially for cross-country comparisons may appear insufficient. Considering that methodologies employed are highly dependent on the available comparable data, this would prove to be a major issue.

Likewise, in most cases researchers rely on national data sources which are not specifically prepared or carried out for housing purposes. This can create limitations in the research possibilities.¹⁰ In mobility studies of housing research, for instance, as Dieleman et al. (1994:9) state, two primary streams of investigation may be possible: cross-sectional or longitudinal approaches and data, and the results of both types of analysis are complementary rather than contradictory. In general, cross-sectional models of mobility and choice highlight household status and the characteristics of the previous rental dwelling as important factors in housing and tenure choice. In contrast, longitudinal models focus more on events or triggers, and the changing economic context within which choices are made (Dieleman et al. 1994:p. 9).

Another problem stems from the fact that an inherent characteristic of housing is that it is highly context-dependent. "What is compared with what in the corresponding country?" should be a major question in international comparison. In Turkey, there has never been state-subsidized built and maintained public rental housing. Therefore, renting in Turkey means "private renting". If this difference is not made addressed at the start, then comparisons may be misleading.

Suggestions for Future Studies

In order to overcome the difficulties mentioned, several methods could be followed.

- *Not to solely employ the methods of natural sciences, instead to use them as a means (rather than an end) of developing insights*

- *To compare genuinely comparable things (in terms of data and variables)*

- *To evaluate the cases and results within the con-*

texts

In theory, difficulties mainly arise when considering how to measure/evaluate housing. In fact, it is not something to be evaluated only in numeric values. Consider for instance, the average per person per room ratios for distinct countries. Although, the ratio appears to be a solid fact measuring average space within a dwelling unit, it is not possible to associate it with the consideration of sufficient space, sufficient room numbers or satisfaction with housing as it already involves preferences. Households in which three generations live in the same dwelling unit may be a extremely difficult and challenging situation for a European family, whereas in Turkey almost 15% of urban households are formed of three-generations living together. Such a comparison should certainly involve an awareness of residence habits which are culturally and socially accepted within the society being studied. When this socio-cultural feature is included in the study, rather than making generalizations from this and drawing direct conclusions, the aim should be to understand and evaluate (in this example the household-dwelling matches).

Relying solely on statistical techniques, for instance employing regression models, is not be sufficient when applied to housing, as one unit increase in the number of rooms cannot lead to one unit increase in the utility of a household. Such methodolgies should be used wherever possible, but must not be evaluated independently of other relevant data such as that which is contextual and historical. One way is to adopt different levels of investigation, using statistical techniques, historical data, socio-cultural features together in order to understand housing.

Practically, issues that include the availability of comparable data for housing research are beyond individual researchers' ability to overcome. Fortunately, there are ongoing studies such as "The European Community Household Panel" of Europa and Eurostat, the statistical office of the European Union situated in Luxembourg.¹¹

However, institutional and contextual differences can not be eliminated simply by more comparable data becoming available. Even when such a database

⁹ Strassmann, 2001, p. 10.

¹⁰ In study of Sarioğlu (2007b) and Balamir (1985), data problems in housing studies in Turkey were evaluated.

¹¹ http://europa.eu/abouteuropa/index_en.htm
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

exists, the researcher should be confident he or she is comparing like with like in the case countries. This is possible when contextual characteristics are well-known to the researcher.

Concluding Remarks

Despite the difficulties in theorizing housing, it is still possible to develop housing theory. Once it is accepted that social sciences differ from natural sciences, expectations that a “grand theory” understanding will be developed will certainly diminish. What fits perfectly into natural sciences is not necessarily scientific from the perspective of social sciences (Sarioğlu-Erdoğan, 2010).¹²

Secondly, although many housing research studies may be devoid of theory, as Oxley (2001)¹³ argues, comparative housing research can be scientific. Therefore rather than avoiding it alternative modes of research and different methodologies should be developed.

In addition, it can be argued that the use of empirical research in comparative housing research study is necessary, but is not adequate in itself, and that the research should also include qualitative/historical/cultural data. In doing so, problems stemming from *purely* quantitative of *purely* qualitative research methodologies in housing research can be overcome. The sum of all the research findings will combine to provide a better explanation to the research questions (Sarioğlu-Erdoğan, 2010).¹⁴

To cope with these difficulties in housing research, a realist distinction between the necessary and contingent could be followed, which may be accepted in preference to adopting a midway approach (critical realism and divergence analysis). Therefore, not only the historical context of case studies could be revealed, but also the semantics of the topic could be included as significant aspects.¹⁵

Housing is an inherently complex topic which has explicit and implicit relations to economic, social, demographic and cultural contexts. Therefore, it should be considered accordingly. Studies should involve macro and micro factors and adopt different method-

ologies, analyses and data sets when necessary. In doing so, the use of various techniques - from historical to descriptive analyses, and from empirical to qualitative analyses, will be required.

The above discussion did not intend to imply that it is impossible for housing to develop as a science – rather the aim was to demonstrate the difficulties and the problems in housing research in general and in comparative studies in particular in order to attempt to solve them. In stating this, Oxley’s argument (2001) is strictly followed – the difficulties should be considered as a challenges rather than.....?.

The recommendations provided should be taken as guidelines, not as overarching solutions to the problems discussed. Each research needs its own theoretical and methodological framework, which only the author himself can define.

To sum up, the questions put forward by Oxley (2001)¹⁷ as essential when conducting comparative work: “*What is being compared, and for what purpose?*” can have clear answers when the difficulties of housing research and comparative studies are recognised from the very beginning. This paper addresses the need to develop such frameworks in housing research and to establish guidelines as initial steps.

References

- Ambrose, P., Barlow, J., (1986), Alternative Systems and Changing Needs: The ‘Effectiveness of European Approaches to Housing Provision, Paper presented at the International Research Conference on Housing Policy, Gävle, June 10-13.
- Balamir, M., (1985), “Konut Kesimi Araştırmalarında Bilgi Kaynakları ve DİE 1985 Konut Kira Sayımı”, DİE toplantısına sunulan yayınlanmamış rapor.
- Balchin, P.N. (Ed.), (1996), Housing Policy in Europe, Routledge, London.
- Ball, M., Harloe, H., Martens, M., (1988), Housing and Social Change in Europe and the USA, Routledge, London and New York.
- Barlow, J., Duncan, S., (1992), “Markets, States and Housing Provision: Four European Growth Regions Compared”, Progress in Planning, 38 (part 2), p. 94-177.
- Boelhouwer, P.J., van der Heijden, H.M.H., (1992), Housing Systems in Europe: Part I. A Comparative Study of Housing Policy (Housing and urban policy studies 1), Delft, University Press, Delft.
- Boelhouwer, P.J., Haffner, M.E.A., Van der Heijden, M.H.H., (2000), “Putting Comparative Housing Research into Practice”, Journal of Housing and the Built Environment (15) 3-19.
- Dieleman, F.M, Clark, W.A.V., Deurloo, M.C., (1994), “Tenure choice: cross-sectional and longitudinal analyses”, Netherlands Journal of Housing and the Built Environment, 9,

¹⁴ Sarioğlu-Erdoğan, 2010, p. 157.

¹⁵ In Sarioğlu-Erdoğan (2010) “general hypotheses” of the previous studies are employed in order to formulate “case specific propositions” which are developed from the juxtapositional comparison highlighting the contingencies in the case countries.

¹⁶ Oxley, 2001, p. 103.

¹⁷ Oxley, 2001, p. 89.

- p. 229-46.
- Donnison, D., Ungerson, C., (1982), *Housing Policy*, Penguin: Harmondsworth.
- Esping-Andersen, G., (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge Polity Press.
- Goodwin, M., (2001), "Regulation as process: Regulation theory and comparative urban and regional research", *Journal of Housing and the Built Environment*, 16, p. 71-87.
- Gramsci, A., (2003), *Hapishane Defterleri*, Belge, İstanbul.
- Harloe, M., (1991), Short note: Towards a theorized comparative research: From convergence to divergence, *Scandinavian Housing and Planning Research*, 8, 129-32.
- Harloe, M., (1995), *The People's Home? Social rented Housing in Europe & America*, Blackwell Publishers, Oxford.
- Harloe, M., Maartje, M., (1984), *Comparative Housing Research*, *Journal of Social Policy*, 13: 3, 255-77.
- Hirayama, Y., Ronald, R., (2006), *Housing and Social Transition in Japan*, New York: Routledge.
- Kemeny, J., (1992), *Housing and Social Theory*, Routledge, London and New York.
- Kemeny, J., (1995), *From Public Housing to the Social Market: Rental Policy Strategies in Comparative Perspective*, Routledge, London.
- Kemeny, J., Lowe, S., (1998), "Schools of Comparative Housing Research: From Convergence to Divergence", *Housing Studies*, Vol. 13, No. 2, p. 161-76.
- Kemeny, J., (2001), *Comparative Housing and Welfare: Theorising the Relationship*, *Journal of Housing and the Built Environment*, 16: p. 53-70.
- Kleinman, M., (1996), *Housing, Welfare and the State in Europe*, Edward Elgar Publishing Limited: Cheltenham, UK.
- Lawson, J., (2001), *Comparing the Causal Mechanisms Underlying Housing Networks Over Time and Space*, *Journal of Housing and the Built Environment*, 16: 29-52.
- Lux, M., (2010), *Housing Policy and Housing Finance in the Czech Republic During Transition*, Amsterdam: IOS Press.
- McCrone, G., Stephens, M., (1995), *From Public Housing to the Social Market*, Routledge, London.
- Kleinman, M., (1996), *Housing, Welfare and the State in Europe*, Edward Elgar Publishing Limited: Cheltenham, UK.
- McLeay, E.M., (1993), Review: [untitled] *Journal of Policy Analysis and Management*, Vol. 2, No. 2 (Winter, 1983), p. 322. <http://www.jstor.org/stable/3323343> Accessed: 23/02/2011 03:3
- Oxley, M., (1991), "The Aims and Methods of Comparative Housing Research", *Scandinavian Housing and Planning Research*, 8, p. 67-77.
- Oxley, M., Smith, J., (1996), *Housing Policy and Rented Housing in Europe*, E & FN SPON, London.
- Oxley, M., (2001), "Meaning, Science, Context and Confusion in Comparative Housing Research", *Journal of Housing and the Built Environment*, 16, p. 89-106.
- Lawson, J., (2001), "Comparing the Causal Mechanisms Underlying Housing Networks Over Time and Space", *Journal of Housing and the Built Environment*, 16, p. 29-52.
- Rapoport, A., (2000), "Theory, Culture and Housing", *Housing, Theory and Society*, 17, p. 145-65.
- Ronald, R., (2007), *Comparing Homeowner Societies: Can we Construct an East-West model?* *Housing Studies*, 22: 4, 473-93.
- Ronald, R., Jin, M.Y., (2010), *Home Ownership in South Korea: Examining Sector Underdevelopment*, *Urban Studies*, 47 (11) p. 2367-88.
- Sarioğlu, G.P., (2007a), "Turkish Housing System: History and Current Debates in Comparison with Several EU Countries", Paper Presented at ENHR Working Group Comparative Housing Policy Seminar, 20/21 Nisan, April 2007, Dublin.
- Sarioğlu, G.P., (2007b), "Türkiye'de Konut Araştırmaları İçin Veri Kaynakları ve Geliştirme Olanakları Üzerine", *Planlama*, 2007-2.
- Sarioğlu, G.P., Balamir, M., Pellenbarg, P.H., Terpstra, P.R.A (2007), "Rented and Owner Occupied Housing: A Descriptive Study for Two Countries-Turkey and the Netherlands", Paper presented at ENHR 2007 International Conference W 12 Housing Market dynamics, 'Sustainable Urban Areas', Sustainable Urban Areas ENHR Book of Abstracts, Rotterdam, (<http://www.enhr2007rotterdam.nl/pages/papersdownload.htm>).
- Sarioğlu-Erdoğan, G.P., (2010), *Entry to Home Ownership: A Comparison between Turkey and the Netherlands*, Faculty of Spatial Sciences, Groningen, PhD. Thesis.
- Sayer, A., (1985), "The Difference that Space Makes", Ed.: Gregory, D., Urry, J., (Eds.) *Social Relations and Spatial structures*, Macmillan, London, p. 49-65.
- Somerville, P., Bengtsson, B., (2002), "Constructionism, Realism and Housing Theory", *Housing, Theory and Society Special Issue: A Theory of Housing: Problems and Potential*, Vol. 19: 3-4, p. 121-36.
- Strassmann, W.P., (2001), "Residential Mobility: Contrasting Approaches in Europe and the United States", *Housing Studies*, 16-1, 7-21.
- Tekeli, İ., (1996), *Yaşamda ve Yazında Konut Sorununun Gelişimi*, HDA Housing Research Series; no: 2.
- Tekeli, İ., (2001), *Modernite Açılırken Kent Planlaması*, İmge, Ankara.

İstanbul'un Modernleşme Dönemi Otelleri (1840-1914)

Istanbul's Modernization-Period Hotels (1840-1914)

Elif Çelebi YAKARTEPE,¹ Can BİNAN²

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıldaki modernleşme süreci, seyahat ve konaklama sisteminde de önemli değişikliklere sebep olmuştur ve bu değişim kaçınılmaz olarak konaklama yapılarının biçimlenmesini de etkilemiştir. İstanbul'da ilk modern otel örnekleri 1840 tarihinden itibaren Galata ve Pera'da açılmış, daha sonra Eminönü, Kadıköy, Boğaziçi, Adalar ve dönemin yeni gelişen bölgeleri olan Şişli, Feriköy ve Yeşilköy'de hizmet vermeye başlamışlardır. Otellerin açılması ve gelişmesi 1914 tarihinde Birinci Dünya Savaşı başlayana kadar devam etmiştir. Odalar ve birkaç ortak hacimden meydana gelen basit programlı otellerin yanında, Avrupa'daki gibi lüks ve geniş kapsamlı oteller de vardır. Başlangıçta geleneksel tarzda ahşap ve kargir sistemde iki ya da üç katlı olarak inşa edilen otel yapıları, yüzyılın sonuna doğru modern malzeme ve yapım tekniklerinin kullanımının başlamasıyla, daha büyük kütleli ve daha yüksek katlı inşa edilmeye başlanmıştır. Kendilerine özgü bir cephe düzeni olmayan otel yapılarının cepheleri geleneksel, neo klasik ve karma özellikler taşımaktadır. Büyük ve lüks otellerin Avrupalı mimar ve sanatçılar tarafından yapılmış görkemli iç ve dış dekorasyonları vardır. Yine bu büyük oteller dönemin en gelişmiş teknik donanım ve teknolojilerini takip etmeleri açısından da önemli bir yere sahiptirler. Bu çalışmada, İstanbul'un ilk modern otel örnekleri kent planlamadaki yeri, mimari özellikleri ve koruma-turizm-sürdürülebilirlik yönlerinden incelenmiştir. Bunun yanında ticari ve işletmecilik anlayışları, sosyo-ekonomik durumları, politik önemleri açısından da değerlendirilmiştir. Otel yapılarının günümüzdeki koruma sorunları, bozulma durumları, bozulmaların nedenleri tespit edilmiş ve bu bozulmalara karşı öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır. Yapılan tespit ve öneri geliştirme çalışmalarının, İstanbul'da yapılacak planlama, düzenleme ve koruma çalışmalarında faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: İstanbul; otel; konaklama; koruma; mimari.

The modernization period in the 19th century caused important changes in systems of both travel and accommodation systems. These changes inevitably affected the architecture of hotels and other buildings offering accommodation. The first modern hotels were opened in Galata and Pera by the date of 1840. (It means first hotel opened in 1840 and then the other hotels began to open) Later hotels began to serve tje in Eminönü, Kadıköy, Boğaziçi, Adalar, Şişli, Feriköy and Yeşilköy regions. The opening and development of hotels has continued until the beginning of the First World War in 1914. There were hotels with suit rooms and some communal space and there were also hotels which were as luxurious and wellequipped as European hotels. First hotels were traditionally built of wood or stone, and had only two or three floors. At the end of the century, hotels were modern structures built using modern materials such as brick and steel, larger and higher than their predecessors. Beside that these hotels did not have typical facades, they were constructed with traditional, neoclassical or mixed facades. The grand luxury hotels were designed by famous European architects and craftsmen and often magnificently decorated. These grand hotels are also important because of the technical equipment and technology at the date they were built. Because of being very important point for many in the domain of science, modernization period hotels of Istanbul's are studied by many aspects as urbanisme, architecture, preservation, tourism and sustainability. In addition, the hotels are evaluated in terms of commerce and managerment conception, socio-economic status and political importance. And then it is defined deformations and their causes of these hotels. Finally suggestions are made that would remove these deformations. It is believed the data included in this work will be helpfull for planning, arranging and conservation works in Istanbul.

Key words: Istanbul; hotel; accomodition; conservation; architecture.

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı, Isparta.

²Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı, İstanbul.

*İstanbul'un Tarihi Otelleri (1840-1914) ve Koruma Kapsamında Galata ve Pera Otellerinin Değerlendirilmesi başlıklı Doktora Tezinden türetilmiştir.

¹Department of Architecture, Suleyman Demirel University, Faculty of Engineering and Architecture, Isparta, Turkey;

²Department of Architecture, Restoration Department, Yildiz Technical University, Faculty of Architecture, Istanbul, Turkey.

* This article is produced from a PhD thesis which has a name as "Historical Hotels of İstanbul (1840-1914) and Evaluation of the Galata and Pera Hotels in the Scope of Preservation".

MEGARON 2011;6(2):79-94

Başvuru tarihi: 17 Mayıs 2010 (Article arrival date: May 17, 2010) - Kabul tarihi: 24 Mart 2011 (Accepted for publication: March 24, 2011)

İletişim (Correspondence): Yrd. Doç. Dr. Elif Çelebi YAKARTEPE. e-posta (e-mail): elifcelebi@sdu.edu.tr

© 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2011 Yildiz Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Bu çalışmada İstanbul'da modern konaklama yapı tiplerinden otel yapılarının konumu, mimari özelliklerinin gelişimi, bozulma durumları ile nedenlerinin saptanması ve belgelenmesi ve elde edilen veriler ışığında mimari mirasımızda önemli bir yeri olan bu yapılardan günümüze ulaşabilenlerin özgün mimarilerini koruyabilmeleri için ileride yapılacak planlama ve düzenleme çalışmalarına katkıda bulunabilecek temel ölçütleri belirlemek amaçlanmıştır.

Tez konusu ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların İstanbul'daki bütün otel yapılarını tespitiye yönelik olmadığı, tek bir otel veya sadece en çok bilinen otel yapılarını ele aldıkları görülmüştür. Genellikle de aynı kaynaklardan alıntılar yaptıkları, aynı bilgileri tekrar ettikleri dolayısıyla da farklı yazarlar ve kaynaklarda hep aynı otel yapılarının tanıtıldığı dikkati çekmektedir. Ayrıca birçok kitap ya da makale olarak basılmış yazılı kaynağın, genellikle kişilerin kendi anılarından yola çıkarak yazıldıkları kitaplar olduğu ve belgelere dayandırılmaması nedeniyle birçok hatalı ve çelişkili bilgiler içerdikleri tespit edilmiştir. Belgelere dayandırılarak yazılan kaynakların da sadece bir ya da birkaç belge üzerinden anlatıldıkları, sınırlı sayıda yapıyı ele aldıkları ve otellerin günümüzdeki durumlarına değinmedikleri görülmüştür.

Bu veriler ışığında İstanbul'un modern anlamdaki ilk otel yapıları ile ilgili güvenilir belge ve kaynaklara dayanarak yapılmış akademik bir araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

İstanbul'da Modern Anlamda İlk Otellerin Ortaya Çıkışı

Günümüzde de modern konaklama yapılarını ifade eden "otel" sözcüğü Fransızca kökenli "L'hôtel (hôtel)" kelimesinden türetilmiş olup misafirhane anlamına gelmektedir. Otel kelimesinin Fransızca kökenli olmasının en önemli nedenleri otel kelimesinin ilk kez Fransa'da kullanılması, Fransızların otelcilik sektöründe öncülük yapmaları ve otelciliği ilk kez uluslararası platforma taşımalarıdır. Bu nedenle günümüzde de otelcilikle ilgili terimlerin büyük bir bölümü Fransızca kökenlidir. Fransa'da otelciliğin kesin olarak hangi tarihte başladığı bilinmemekle beraber, 18. yüzyılda ortaya çıktığı düşünülmektedir.¹

Endüstri Devrimi ile ulaşım sistemlerindeki teknolojik keşif ile uygulamaların ilk kez İngiltere'de ortaya çıkması ve devlet tarafından "büyük tur" denilen gezilerin teşvik edilmesiyle İngilizler, 19. yüzyıldan itibaren ulaşım sistemlerinin ve otel yapılarının gelişmesini ve bütün dünyaya yayılmasını sağlamışlardır.²

Batı'da 18. yüzyılda ortaya çıkan ve hızlı bir artış gösteren otel yapılarının varlığı, Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda görülmektedir. 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa ülkeleri arasında başlayan yakınlaşma, 19. yüzyılda sosyal, ekonomik, politik, kentsel, mimari vb pek çok alanda yeniliklerin meydana gelmesine neden olmuştur. 1838'de İngilizlere tanınan serbest ticaret hakkı, ardından diğer Avrupa ülkeleri ile benzer anlaşmaların yapılması ve 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile yabancı uyruklu şahıslara mülk edinme hakkının verilmesi Avrupalıların Osmanlı topraklarında yatırımlar yapmasına ve kendi mallarını yoğun bir şekilde pazarlamalarına olanak sağlamıştır.³

Ulaşım sistemlerinin gelişimi, endüstri devrimi ile artan üretimin satılabileceği pazarlar arayışı, fuarların düzenlenmesi, diplomatik ilişkilerin artması, savaşlar, göçler, dini ziyaretler, eski uygarlıklara ve tarihi yapılara duyulan merak vb. nedenlerle Avrupalılar Osmanlı topraklarına ilgi duymaya başlamıştır. Birçok gezi rehberinde Osmanlı kentlerinin özellikle de İstanbul'un tanıtımı sıkça yer almış ve Avrupalıların, 19. Yüzyılda Osmanlı topraklarına seyahatleri önemli derecede artış göstermiştir. Bütün bu gelişmeler, İstanbul başta olmak üzere Osmanlı kentlerinde Avrupalı yaşam kültür ve standartlarına uygun konaklama yapıları olan otellerin inşa edilmesini gerekli kılan başlıca etkenler olmuştur.⁴

İstanbul'da hizmet veren ilk otel ve bu otelin açılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Ali Esad Göksel ve Sinan Kunalalp'e göre (1981),⁵ İstanbul'da ilk oteller 1830'lu yıllarda açılmış olmalıdır. Behzat Üsdiken (1992c),⁶ kaynak göstermemekle beraber otel kültürünün Galata - Pera bölgesinde ortaya çıktığını ve ilk olarak 1840 tarihinde Kuledibi'nde "Hôtel des Quatre Nations'un" açıldığını ancak bu otelin basit programlı bir işletme olduğunu belirtmektedir.

İstanbul'un otel olarak inşa edilen ilk yapısı hakkında da kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak 1841 tarihinde Levanten James Missirie tarafından Pera'da açılan Hôtel d'Angleterre'in (Şekil 1), Avrupa'daki otellerle eş standartta olduğu düşünülmektedir. Döneme özgü gezi kitaplarında ve otelin gazete ilanlarında yer alan otel ile ilgili bilgiler, Hôtel d'Angleterre'in Avrupa'daki otellerle benzer özellikler gösterdiğini destekler.⁷

¹ Bayer, 1992, s. 21-22.

² İstanbullu, 1988, s. 73.

³ Kayın, 2000, s. 14.

⁴ Kayın, 2000, s. 15.

⁵ Göksel ve Kunalalp, 1981, s. 213.

⁶ Üsdiken, 1992c, s.28.

⁷ Gülersoy, 1985, s. 8-21.

Şekil 1. Hôtel d'Angleterre'den günümüze ulaşan tek belge.⁸

Dönemin gazete ve ticaret yıllıklarındaki ilanlardan, Hôtel d'Angleterre'in ardından İstanbul'da gösterişli cephe düzenlerine, iç dekorasyonlarına, Avrupa standartlarında konfor ve donanımına sahip otellerin Birinci Dünya Savaşı başlayana kadar arka arkaya açıldığı anlaşılmaktadır.⁹

İstanbul'da Otellerin İnşa Edildikleri Bölgeler ve Yer Seçimindeki Etkenler

Oteller, Avrupa kültürüne özgü yapı tipleri oldukları ve Levantenler tarafından işletildikleri için genellikle gayrimüslimler ile ilişkili bölgelerde açılmışlardır. Bu nedenle ilk oteller, gayrimüslimlerin yoğun olarak yaşadıkları ve bağlı oldukları elçiliklerin yakın çevrelerinde, dolayısıyla Pera bölgesinde hizmet vermeye başlamışlardır.¹⁰

Otellerin inşa edildikleri bölgeler, devlet tarafından da belirlenmiştir. 1865 Tarihli bir İrade-i Seniyye'de otellerin açılacağı bölgeler Pera, Büyükdere, Üsküdar ve Büyükkada olarak belirtilmiştir.¹¹

Ulaşım sistemlerindeki gelişmelerle birlikte tren is-

tasyonları ve limanların bulunduğu bölgelerde çok sayıda oteller açılmıştır. Goad haritalarında (1904-1905),¹² yurtdışı ile bağlantıların sağlandığı Sirkeci Tren İstasyonu ve Galata Limanı çevresinde, Anadolu yakasındaki ulaşım noktalarına göre çok daha fazla sayıda otelin bulunduğu görülmektedir.

Ulaşım sistemlerinin otellerin açılmasındaki etkisine en çarpıcı örnek Wagon Lit's tren yolu şirketinin otel zincirlerinin bir parçası olarak İstanbul'da Pera Palas ve Summer Palas otellerini açmasıdır.

Ulaşım yapıları ile bağlantılı olan otellere bir başka örnek de Pera'daki Tünel'in üzerinde planlanan oteldir (Şekil 2). Fransız mühendis Eugène Henry Gavand tarafından tasarlanan otel, zemin kat ile beraber dört katlıdır.¹³ Ön cephede metronun giriş ve çıkış kapıları, yan cephede otelin kapısı, asansör girişi ile mağazalar bulunmaktadır. 880 m² alanda neo-barok tarzda tasarlanan otelin projeleri hazırlanmış ancak yapımı gerçekleştirilememiştir. Otelin yerine 1875 tarihinde Metro Han inşa edilmiştir.¹⁴

İstanbul için önemli faktörlerden birisi olan ticaret de otellerin açılmasında etkili olmuştur. Kentin ticaret merkezleri olan Galata ve Eminönü'ndeki otellerin varlığını Goad ve Pervititch haritalarından izlemek mümkündür.

Yine 19. yüzyılın ikinci yarısında sayfiye kavramının konaklama kültürüne bir yansıması olarak, otelle-

⁸ Gülersoy, 2003, s. 98-99.

⁹ Akın, 2002, s. 267-272.

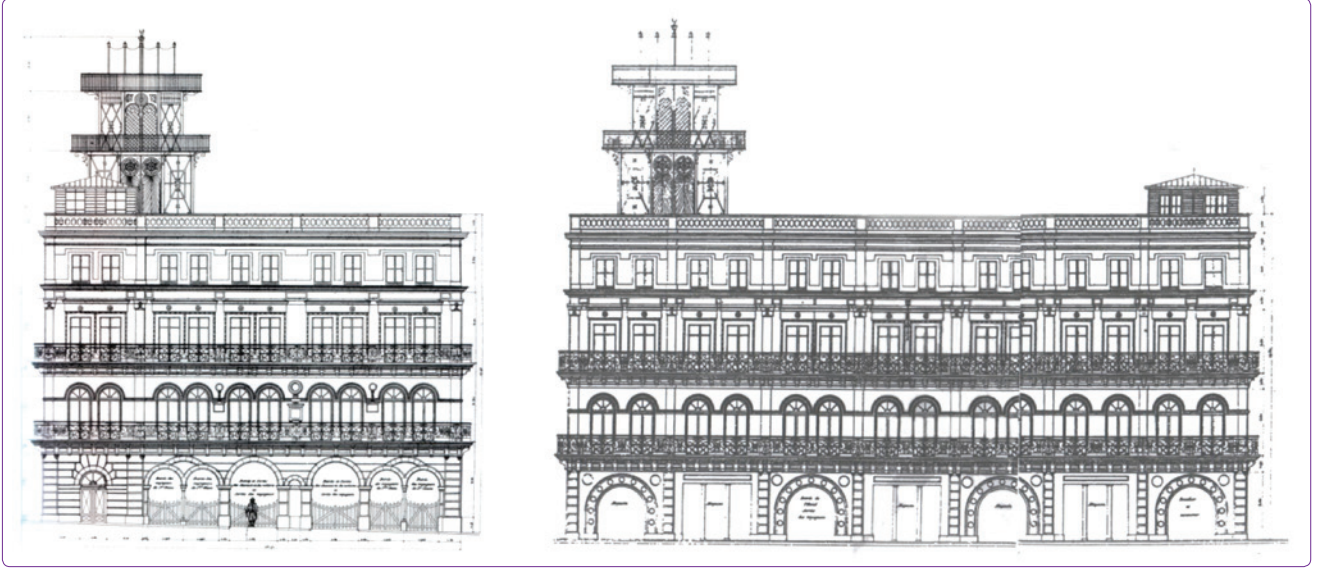
¹⁰ Dökmeci ve Çıracı, 1990, s. 37.

¹¹ Çelik, 1998, s. 107.

¹² Dağdelen, 2007, s. 1-124.

¹³ Kargı, 1994, s. 414-415.

¹⁴ Yenen, 1994, s. 308-309.

Şekil 2. Metro Han'ın yerine yapılması planlanan otelin cepheleri.¹⁵

rin daha çok gayrimüslim nüfusun yaşadığı bölgelerde açılmaya başlandığı görülmektedir.¹⁶

İstanbul'daki ilk sayfiye oteli Kınalıada'da 1852 tarihinde açılan Şirket-i Misafirhane'dir (Şekil 3). 1860 tarihinden sonra sayıları hızla artan sayfiye otellerinin, yüzyılın sonuna doğru büyük ve lüks örnekleri inşa edilmiştir. Bu bağlamda İstanbul otelleri açıldıkları bölgelere göre kent ve sayfiye otelleri olmak üzere iki farklı kategoride değerlendirilebilir. Beyoğlu, Eminönü ve Kadıköy (Rıhtım Caddesi) bölgelerindekiler kent otelleri; Avrupa yakasındaki Boğaz kıyıları, Adalar ve Moda

yarımadasındakiler de sayfiye otelleri olarak nitelendirilebilir.

İstanbul'daki bazı kent otellerinin sayfiye bölgelerinde de şubeleri vardır. Bu özellik genellikle Pera'daki otellerin, Adalar ve Boğaz kıyılarında sayfiye otellerinin olması şeklinde öne çıkar. Örneğin Pera Palas Oteli'nin Büyükdere'deki Summer Palas Oteli, Tokatlıyan Oteli'nin Tarabya'daki yine aynı isimde hizmet veren bir oteli, Hôtel d'Orient'in Büyükdere'deki Giacomo Oteli aynı işletmelerin yaz mevsimlerinde hizmete açtıkları sayfiye otelleridir. Daha küçük işletmeler olan otellerin sahipleri ise kış mevsimlerinde sadece kent merkezindeki otelini, yaz mevsiminde ise sayfiye bölgesindeki otelini işletmeye açmaktadır. Örneğin Mme. Alberti kış mevsiminde Pera'da işlettiği otelini yaz mevsimi gelince kapatıp, Büyükdere'deki otelini işletmeye açmaktadır.¹⁸

Otellerin yer seçimlerinde "manzara" etkeni de önemli bir faktördür. Nitekim otellerin ilanlarında manzara yönleri de belirtilmiştir. Örneğin 24 Ağustos 1854 tarihli Journal de Constantinople Gazetesi'nde Hôtel d'Angleterre'nin eski Prusya Sarayı'nın yerine taşındığı haberi ile birlikte Boğaz'ın başlangıcı ile limanı gören bir manzaraya sahip olduğundan bahsedilmektedir.¹⁹

Şekil 3. Şirket-i Misafirhane.¹⁷

¹⁵ Cezar, 1991, s. 157-159.

¹⁶ Göksel ve Kunalalp, 1981, s. 214.

¹⁷ Tuğlacı, 1995b, s. 384.

¹⁸ Durudoğan, 1998, s. 89-90.

¹⁹ Akın, 2002, s. 268.

30 Ekim 1880 tarihli La Turquie Gazetesi'nde de Hôtel de la Corne d'Or'un, Belediye Bahçesi ve Haliç manzarası olduğu vurgulanmıştır.²⁰

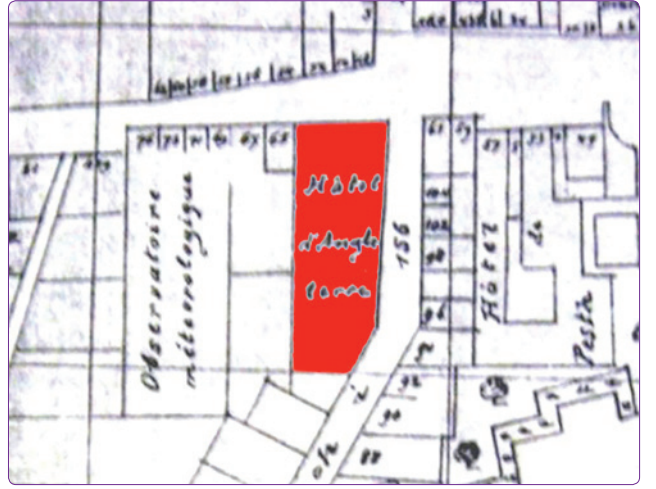
Otellerin yer seçimini yazlık bahçelerin de etkilediği hatta bu bahçelerin isimlerinin otellere de verildiği anlaşılmaktadır. Örneğin 4 Haziran 1862 tarihli Journal de Constantinople Gazetesi'nde Palais des Fleurs Bahçesi'nin otelinin reklamı vardır. 21 Ocak 1887 Tarihli La Turquie Gazetesi'nde de Tünel bölgesinde Teke Bahçesi'nin otelinin reklamına rastlanmaktadır.²¹

Goad, Alman Mavileri, Rumeli Ciheti, Necip Bey, Pervititch ve Suat Nirven haritalarından otel yapıları ve buldukları bölgeleri kısmen belirlemek mümkündür. İstanbul'daki otellerin tam bir listesine, sadece 1934 tarihli İstanbul Şehir Rehberi'nde yer verilmiştir. Bu rehberde göre oteller İstanbul (Tarihi Yarımada / Eminönü), Beyoğlu (Galata ve Pera), Üsküdar - Kadıköy, Boğaziçi ve Adalar olmak üzere beş bölgede faaliyet göstermektedirler. Eminönü'nde 67, Beyoğlu'nda 57, Üsküdar - Kadıköy'de 7, Boğaz kıyılarında 6 ve Adalar'da 15 olmak üzere toplam 152 kayıtlı otel bulunmaktadır.²²

Otellerin Mimari Özellikleri

19. yüzyıl otelleri buldukları semtlerin ve inşa edildikleri parsellerin koşulları, sundukları hizmetler, hitap ettikleri müşteri kitlesi vb. verilere göre değişen mimari özelliklere sahiptirler.²³ Örneğin Pera'daki Hôtel d'Angleterre (Şekil 4), Sirkeci'deki Hôtel Symrne (Şekil 5) ve Tarabya'daki Hôtel Tokatlıyan'ın (Şekil 6) parsel düzeninin yol, deniz ve komşu parsel gibi çevresel etkenlere göre şekillendiği haritalarda izlenebilmektedir.

Otellerin buldukları semtlerin, yoğun yapılaşmanın olduğu bir kent merkezinde ya da daha geniş ve boş alanların bulunduğu bir sayfiye bölgesinde olması da otelin genel yerleşimini ve yapının dış mekânla bağlantısını doğrudan etkilemektedir. Kent merkezindeki oteller genellikle komşu parseller ve yollarla çevrilmiş sınırlı alanlarda inşa edilmişlerdir. Bu nedenle kendi içine kapalı plan şemaları vardır ve dış mekânla bağlantıları azdır. Konaklama ve diğer bütün fonksiyonlara ait mekânlar otel binasının içinde çözülmeye çalışılmıştır. Dış mekâna açılım, sadece bazı otellerde küçük bir bahçe ya da teras düzenlemesi ile sağlanmıştır.

Şekil 4. Pera'daki Hôtel d'Angleterre'in parsel düzeni.²⁴

Şekil 5. Sirkeci'deki Hôtel Symrne'in parsel düzeni.²⁵

Şekil 6. Tarabya'daki Hôtel Tokatlıyan'ın parsel düzeni.²⁶

¹⁹ Akın, 2002, s. 268.

²⁰ Durudoğan, 1998, s. 92.

²¹ Durudoğan, 1998, s. 90.

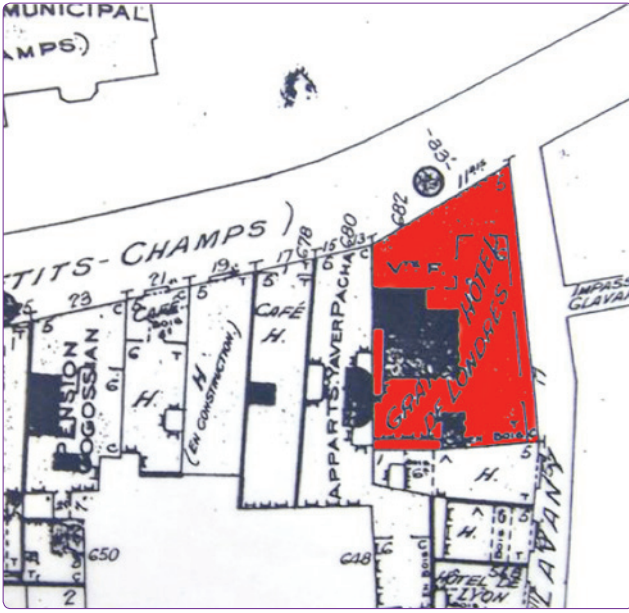
²² Ergin, 1934, s. 223-226.

²³ Kayın, 2000, s. 18.

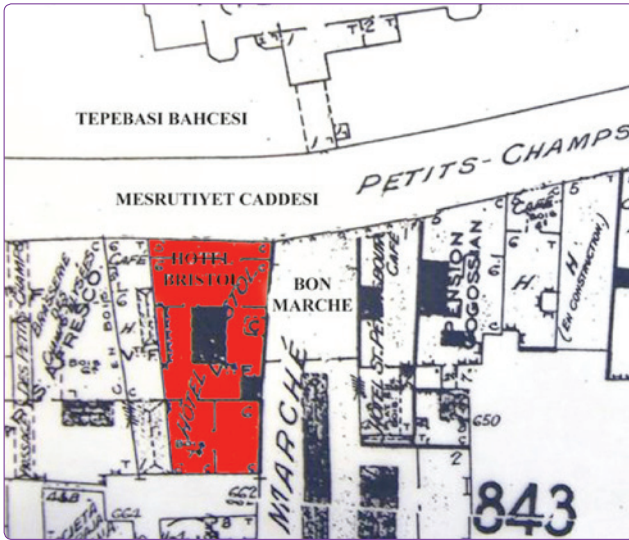
²⁴ Huber Haritası, 1887-1895.

²⁵ Dağdelen, 2007, s. 6.

²⁶ Dağdelen, 2005.

Şekil 7. Büyük Londra Otelinin parsel düzeni.²⁷

Şekil 8. Bristol Otelinin parsel düzeni.²⁸

Örneğin otel olarak inşa edildiğini bildiğimiz Pera'daki Büyük Londra (1891) (Şekil 7), Bristol (1892) (Şekil 8), Pera Palas (1895) (Şekil 9) ve Tokatlıyan (1897) (Şekil 10) otellerinde de durum değişmediği Goad haritalarından anlaşılmaktadır.

²⁷ Dağdelen, 2007, s. 37.

²⁸ Dağdelen, 2007, s. 37.

²⁹ Dağdelen, 2007, s. 37.

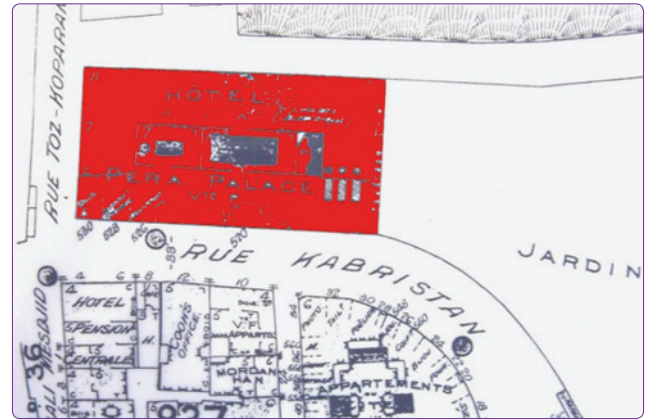
³⁰ Dağdelen, 2007, s. 39.

³¹ Cervati, 1883.

³² Göksel ve Kunalalp, 1981, s. 215.

Sayfiye bölgelerindeki oteller ise genellikle yeni yerleşime açılmış, geniş ve boş araziler üzerine inşa edilmişlerdir. Arazilerinin büyüklüğünün verdiği imkânlar dâhilinde yakın çevrelerindeki deniz ve orman gibi faktörlerle bağlantı kurabilmek amacıyla, genelde dış mekânlara açılım göstermişlerdir. Örneğin Tarabya'daki Summer Palas Otelinin (1893) büyük terasları (Şekil 11) ve tenis kortu (Şekil 12), Büyükada'daki Splendid Palas Otelinin (1911) plajı (Şekil 13) ve plaja inen özel bir yolu olduğu (Tuğlacı, 1995) dönem fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Bir başka örnek de Kadıköy'ün Moda Semtinde, Dr. Du Jardin tarafından işletilen oteldir. 1883 Tarihli Annuaire Cervati'deki³¹ reklama göre tedavi merkezi özelliği olan otelin, 35.000 metrekarenin üzerinde bir arsası ve kendisine ait bir mandırası vardır.³²

Plan Şeması: Müşteri kitlesi ve otellerin sundukları hizmetler otelin büyüklüğünü ve mekânlarını doğrudan etkilemektedir. İstanbul'da 19. yüzyılda, odalar

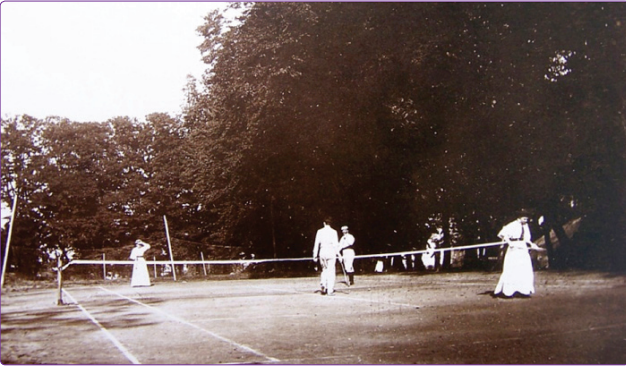
Şekil 9. Pera Palas Otelinin parsel düzeni.²⁹

Şekil 10. Pera'daki Tokatlıyan Otelinin parsel düzeni.³⁰

Şekil 11. Tarabya'daki Summer Palas Oteli ve terası.³³

Şekil 12. Tarabya'daki Summer Palas Oteli ve tenis kortu.³⁴

ve birkaç ortak hacimden meydana gelen daha basit programlı otellerin yanında, Avrupa'daki standartlara göre hizmet veren lüks oteller de vardır.³⁶

Otellerin planlanmasında temel prensip günümüz otellerine benzer şekildedir, genel ve servis mekânları zemin katta iken yatak katları da üst katlardadır. Plan şemalarının günümüz otellerinden en önemli farkı odaların içinde banyoların olmaması, bunun yerine her katta bütün odaların kullanımına yönelik ortak banyolar bulunmasıdır. Büyük ve lüks otellerin basit programlı otellerden farklı olarak geniş lobileri, ka-

feleri, sütleri, yabancı mutfakları, balo, gösteri ve birden fazla yemek salonları bulunabilmektedir.³⁷ Örneğin Hôtel d'Angleterre'in ilanlarından Haliç'e ve İngiltere Büyükelçiliği'nin bahçesine bakan odalarının yanı sıra, sütleri ve çeşitli salonlarının bulunduğu, ayrıca İn-

Şekil 13. Tarabya'daki Summer Palas Oteli ve tenis kortu.³⁵

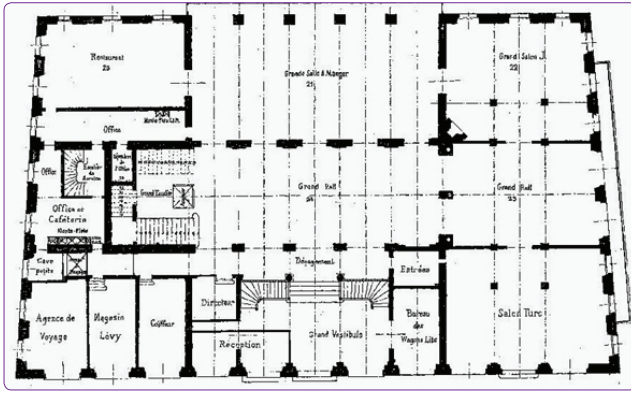
³³ Genim, 2006, s. 603.

³⁴ Genim, 2006, s. 605.

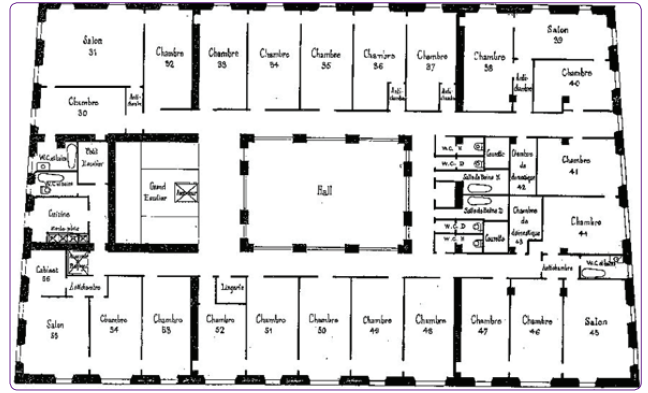
³⁵ Tuğlacı, 1995a, s. 565.

³⁶ Kayın, 2000, s. 18.

³⁷ Kayın, 2000, s. 18-19.

Şekil 14. Hôtel Pera Palace'in özgün giriş kat planı.⁴¹

Şekil 15. Hôtel Pera Palace'in özgün birinci kat planı.⁴²

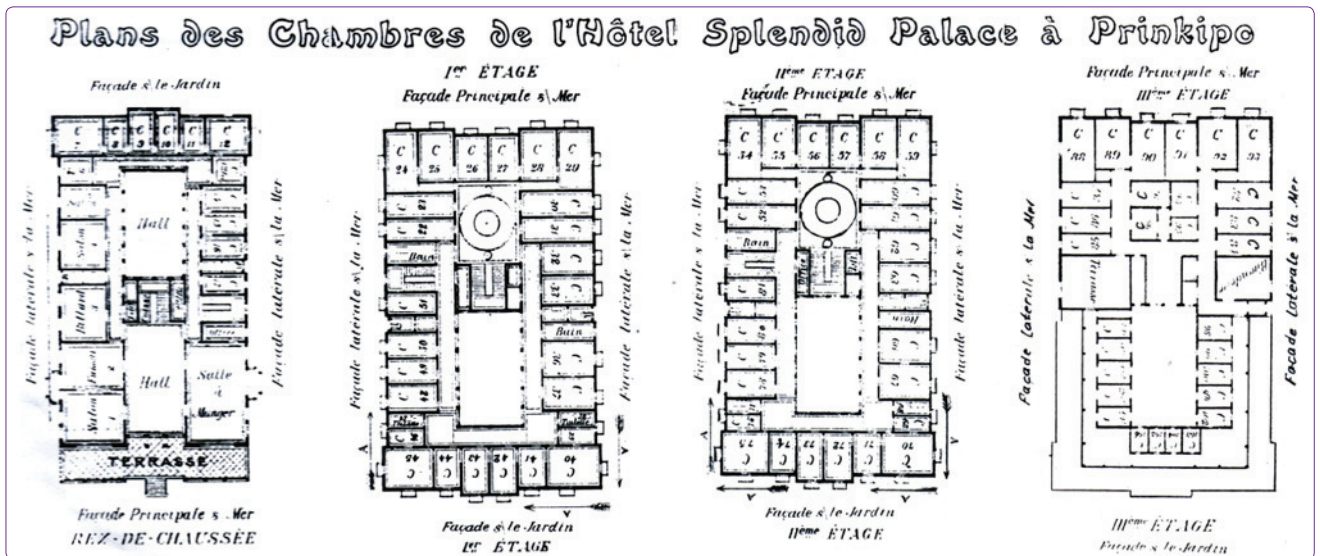
giliz ve Fransız mutfağının sunulduğu özel bir restoranın olduğu anlaşılmaktadır.³⁸

Bristol Otel'i'nin ise geniş giriş holü, mermer merdivenleri, rahat süitleri, salonları ve ayrı masa düzenine sahip 100 kişilik restoranı vardır.³⁹ Pera Palas Oteli de 145 odası, süitleri, salonları, postanesi ve kuaförü ile İstanbul'un en kapsamlı otelleri arasındadır.⁴⁰

İstanbul'un 19. yüzyıl ile 20. yüzyıl başında inşa edilen otellerinin binaları ya günümüze ulaşmadığı ya da yapının plan düzeninin büyük ölçüde değiştirildiği için bu yapıların ancak özgün projelerine ulaşarak plan şemaları değerlendirilebilir. Ancak araştırmalar sonucun-

da sadece Pera Palas Oteli (Şekil 14 ve 15) ve Splendid Palas Oteli'nin (Şekil 16) özgün planlarına ulaşılmıştır. Bu nedenle otellerin özgün plan şemaları üzerinde daha fazla yorum yapılamamaktadır.

Yapım Tekniği: Otel yapıları yüzyıl boyunca hem kargir hem ahşap sistemde inşa edilmişlerdir. 1850'li Yılların başında İstanbul'da bulunan J.H.A. Ubicini, ilk otellerin açıldığı Pera'da dinsel yapılar, elçilik sarayları ve bazı varlıklı kişilerin evleri dışında hemen her binanın ahşap olduğunu belirtmektedir.⁴⁴ Her ne kadar J.H.A. Ubicini'n tanımlı ilk otellerin daha çok ahşap olabileceğini düşündürse de, 1850'li tarihlere ait seyahat-

Şekil 16. Hôtel Splendid Palace'in özgün kat planları.⁴³

³⁸ Kayın, 2000, s. 17.

³⁹ Çelik, 1998, s. 108.

⁴⁰ Kayın, 2000, s. 18.

⁴¹ II Nolu KTVKK Arşiv Dosyası, 2007, İstanbul.

⁴² II Nolu KTVKK Arşiv Dosyası, 2007, İstanbul.

⁴³ Tuğlacı, 1995a, s. 565.

⁴⁴ Akin, 2002, s. 330.

Şekil 17. Tarabya'daki Hôtel Summer Palace.⁵²

Şekil 18. Tarabya'daki Hôtel Tokatlıyan.⁵³

namelerde otellerin genellikle kargir yapılar oldukları yönünde tanımlamalar vardır. Örneğin 1853 tarihinde İstanbul'da bulunan 7. Carlisle Kontu George William Frederick Howard kaldığı Hôtel d'Angleterre'in taş bir bina olduğunu yazmaktadır.⁴⁵ Bir başka örnek olarak 1856 tarihinde İstanbul'da bulunan Théophile Gautier, Pera'da Derviş Sokak'ta kaldığı evden dönüştürülmüş otelin taş bir bina olduğunu, yangınlarda daha fazla güvenlik için kapısının demirden yapıldığını ve pencerelerinde "yaprak yaprak katlanan" kalın saçtan panjurlar olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁶ Aslında bu dönemde taş binaların olması şaşırtıcı bir durum değildir, çün-

kü Tanzimat Dönemi'nden itibaren devletin yapıların kargir yapım tekniğinde inşa edilmesi için mimarlık alanında yeni örgütlenme modelleri ve yasal düzenlemeler getirdiği bilinmektedir.⁴⁷

Pera otellerinin yapım sistemlerini etkileyen bir başka önemli etken de 5 Haziran 1870 tarihinde çıkan yangınla ilgilidir. Ahmet Lütfi Efendi bu yangının 13 saat sürdüğünü, hem kargir hem ahşap binlerce yapının yandığını, Taksim'le Galatasaray arasındaki otellerinde kurtulamadığını belirtmektedir.⁴⁸ 1870 yangınından sonra otel yapıları genellikle kargir sistemde inşa edilmişlerdir. Nitekim Avrupa'daki rehber kitaplar İstanbul'a giden ve bir otelde konaklayacak kişilere taş binaları tercih etmelerini öğütle-mektedir.⁴⁹

İlk otellerin evden dönüştürülmüş işletmeler olması⁵⁰ nedeniyle, geleneksel yapım tekniklerine göre yapılmış iki ya da üç katlı yapılar oldukları düşünülmektedir. Ancak 1874 tarihinden itibaren İstanbul'da yatay taşıyıcılarda putrelli kullanılan volta döşemelerin yapımına başlanmasıyla, otel yapılarının kitlelerinin daha büyük ve daha yüksek katlı inşa edildiği görülmektedir. Volta yapım teknolojisi, özellikle Pera bölgesinde ve Batılı yeni yapı tiplerinin inşasında yoğun olarak kullanılmıştır. Bu teknikle inşa edilen oteller genellikle 4 ile 7 kat arasında yüksekliğe sahiptirler. Örneğin 1883 tarihli Hôtel Grand Kroecker 4 katlı, 1891 tarihli Büyük Londra Oteli 5 katlı, 1895 tarihli Pera Palas Oteli 7 katlı olarak inşa edilmişlerdir.⁵¹

Pera'daki otellerde giderek kargir sistemin yaygınlık kazanmasına karşın, İstanbul'un diğer bölgelerinde ahşap sistemde otel inşaatı devam etmiştir. Bu otellerin genellikle sayfiye bölgelerinde oldukları dikkat çekmektedir. Örneğin Tarabya'daki 1893 tarihli Summer Palas ile 1900 tarihli Tokatlıyan otelleri (Şekil 17 ve 18) ve Büyükkada'daki 1901 tarihli Plaj Oteli (Şekil 19) ahşap sistemde inşa edilmiş İstanbul'un önemli otelleridir.

1914 tarihinde ise Belediye'nin yönetmeliğine eklenen yeni bir talimatla, yangınlardan korunmak amacıyla

⁴⁵ Gülersoy, 1999, s. 10.

⁴⁶ Gautier, 2007, s. 79.

⁴⁷ Yergün, 2002, s.74.

⁴⁸ Akın, 2002, s. 335.

⁴⁹ Göksel ve Kunalalp, 1981, s. 215.

⁵⁰ Göksel ve Kunalalp, 1981, s. 214.

⁵¹ Yergün, 2002, s. 352-353.

⁵² Genim, 2006, s. 593.

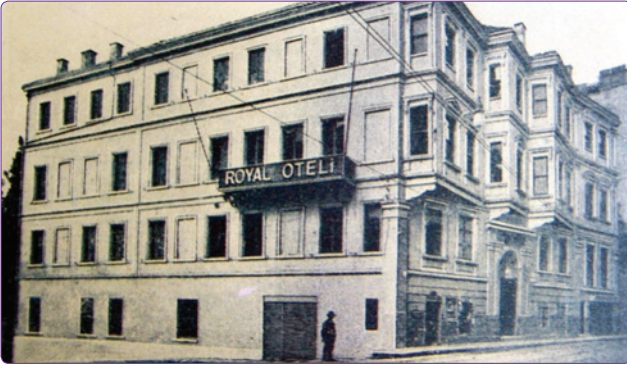
⁵³ Genim, 2006, s. 663.

Şekil 19. Büyükada'daki Hôtel De La Plage.⁵⁴

Şekil 21. Büyükdere'deki Belle - Vue oteli.⁶¹

Şekil 20. Pera'daki Royal oteli - 1930.⁶⁰

Şekil 22. Giacomo oteli binalarından Comidas Malikânesi.⁶²

la otellerin ahşap yerine kargir sistemde inşa edilmele-ri zorunlu hale getirilmiştir.⁵⁵

Cepheleri: Genellikle çok katlı inşa edilen 19. yüz-yl otellerinin cephelerinde, neo klasik öğeler hâkim ol-makla birlikte yerel unsurlara da rastlanmaktadır. Si-metrik cephe düzenleri sıklıkla kullanılmış ve giriş aksı vurgulanmıştır. Konsollar genellikle balkon şeklindedir. Diğer karakteristik elemanlar ise alınlık, pilastr, silme, kabartma, kemer vb. öğelerdir.⁵⁶

İstanbul'un 19. yüzyıl otellerinin cepheleri ya gele-neksel, ya neo klasik ya da her ikisinin birden bulundu-ğu öğelerden meydana gelmektedir. Bazı otellerin cep-helerinde oryantalist etkiler de görülmektedir.

Tamamen geleneksel üslupta olanların genellikle ko-

nuttan otele dönüştürülen işletmeler olduğu düşünül-mektedir. Örneğin Pera'daki Royal Oteli (Şekil 20), İngil-tere Elçiliği yapıları kompleksine aittir ve konut olarak inşa edilmiştir.⁵⁷ Bir başka örnek Büyükdere'deki Bel-le - Vue Oteli'dir (Şekil 21) ve aslında ek bina yapılarak otele dönüştürülmüş bir konut yapısıdır.⁵⁸ Yine bir baş-ka örnek Büyükada'da Giacomo Oteli'nin (Şekil 22) bi-nalarından birisi olan Comidas Malikânesi'dir.⁵⁹

Büyükdere'deki Plaj, Pera'daki Continental ve Büyükdere'deki San Remo Oteli'nin hem geleneksel Osmanlı hem de Avrupa üslubunu taşıdığı düşünül-mektedir. Plaj Oteli'nin geleneksel tarzdaki cephe dü-zeninde barok özellikler taşıyan yapı elemanları görül-mektedir (Şekil 23). Pera'daki Continental Oteli'nde de geleneksel Osmanlı üslubundaki giyotin pencereler, çıkma altındaki eliböğründelerin yanında neo klasik üs-luba özgü üçgen alınlıklar ve giriş kapısı bulunmaktadır (Şekil 24). Büyükdere'deki San Remo Oteli'nde ise ge-leneksel sistem pencere düzenleri ile neo klasik balkon kolon ve saçak düzenlerindeki aykırılık dikkati çekmek-tedir (Şekil 25).

⁵⁴ Gülersoy, 1997.

⁵⁵ Ergin, 1995c, s. 3953.

⁵⁶ Kayın, 2000, s. 19.

⁵⁷ Üsdiken, 1992a, s. 36.

⁵⁸ Göksel ve Kunalp, 1981, s. 217.

⁵⁹ Gülersoy, 1997.

⁶⁰ Gülersoy, 1999, s. 32.

⁶¹ Eldem, 1993.

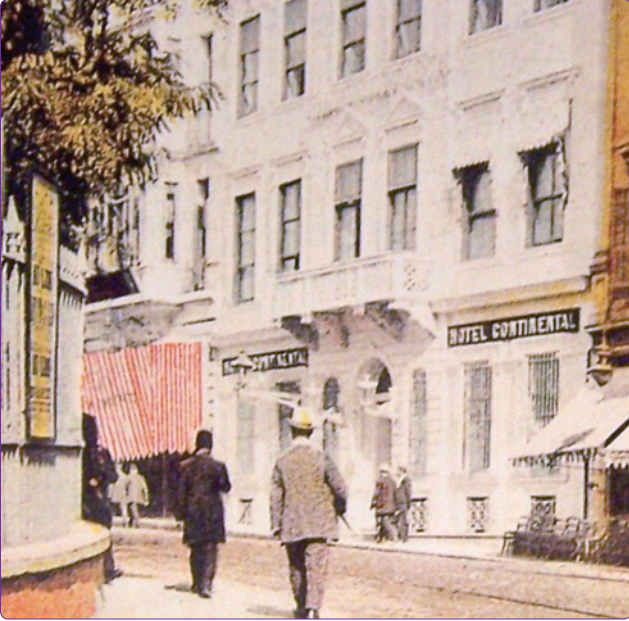
⁶² Gülersoy, 1997.

Şekil 23. Büyükada'da Plaj oteli.⁶³

Şekil 25. Büyükdere San Remo oteli.⁶⁵

Şekil 24. Pera'da Continental oteli.⁶⁴

19. yüzyılın sonlarına doğru ve 20. yüzyılın başında inşa edilen otel yapılarının cephelerinde genellikle geleneksel Osmanlı üslubunun yer almadığı, Avrupa'daki oteller gibi tamamen neo klasik öğelerin kullanıldığı görülmektedir. Anıtsal görünlü bu otellerin cephelerinde İstanbul'daki neo klasik yapıları genel özelliklerinde tanımladığı gibi Klasik Yunan, Rönesans ve Fransız Ampir üsluplarının değişik dönemlerinden eklektik derlemeler yapılmıştır.⁶⁶ Genellikle yapıların alt katları, cephelerinde Rönesans tarzında sıra sıra kaba taş ile kaplanmıştır.

⁶³ Tuğlacı, 1995a, s. 554.

⁶⁴ Sarıöz, 1996.

⁶⁵ Genim, 2006, s. 733.

⁶⁶ Çelik, 1998, s. 108.

⁶⁷ Göksel ve Kunalp, 1981, s. 216.

⁶⁸ Kırmıtaç, 2002, s. 110-112.

⁶⁹ Çelik, 1998, s. 108.

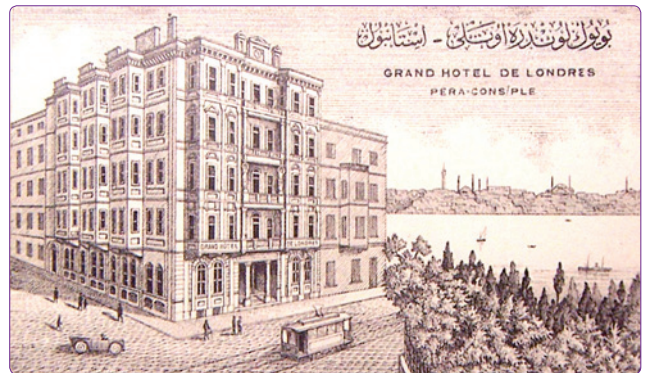
⁷⁰ Kuruyazıcı, 2004, s. 607.

Cephelemin üst bölümlerinde de Klasizme ait düz çizgiler, sütunlar, sütun başlıkları, pilastrlar, balustatlar, karyatitler, heykeller vb süslemeler yer almaktadır.

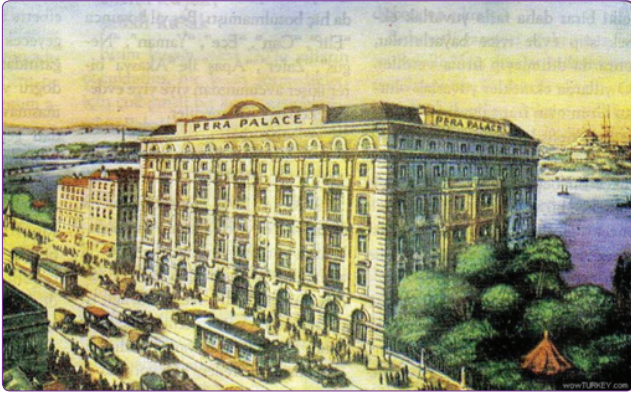
Modernleşme dönemi otelleri, Osmanlı mimarlarından çözmeleri beklenen 19. yüzyıl mimarisindeki yeni yapı tiplerine iyi bir örnek oluşturmaktadırlar. Ancak mimarlar genellikle Avrupa'daki otel örneklerinden esinlenmişlerdir.⁶⁷

Başlangıçta otellerin cephelerinde klasik Yunan temaları sıkça kullanılmış, daha sonra her türlü stile yer verilmiştir. Diğer taraftan Gotik üslubun kullanılmadığı, daha çok Rönesans saray cephelerinin model alındığı görülmektedir. Bazı otellerin isimlerinde "Palas" sözcüğünün kullanılması, mimarın yapıyı Rönesans sarayları ile özdeşleştirmek istediğine işaret etmektedir.⁶⁸

Büyük Londra (1891), Pera Palas (1895) ve Tokatlıyan (1897) otelleri cepheleri Neo Klasik üslupta düzenlenen önemli örneklerdendir.⁶⁹ Büyük Londra Oteli'nin

Şekil 26. Büyük Londra oteli cephesi.⁷⁰

Şekil 27. Pera Palas oteli.⁷¹

Şekil 28. Tokatlıyan oteli.⁷²

Şekil 29. Splendid Palas oteli.

cephelerindeki bosajlı duvar kaplamaları, karyatidler, İyon başlıklar ve Neo balustatlar (Şekil 26); Pera Palas Oteli'nin cephelerindeki bosajlı duvar kaplamaları, İyon kolonlar ve başlıklar, pilastrlar, kornişler (Şekil 27); Tokatlıyan Oteli'nin cephelerindeki bosajlı duvar kaplamaları, sütunları, kaburgalı Rönesans tarzı kubbesi Neo Klasik öğelerdir (Şekil 28).

Bu dönemde Avrupa'da doğu mimarisine de ilgi duyulmasının bir sonucu olarak, "Orientalism" akımı otel yapılarının cephelerine de yansımıştır.⁷³ İstanbul'daki Neo Klasik yapıların, Orientalist öğelerle birlikte kullanıldığı görülmektedir.⁷⁴

⁷¹ Gülersoy, 1993, s. 129.

⁷² Kuruyazıcı, 2004, s. 608.

⁷³ Kırımtayfı, 2002, s. 112.

⁷⁴ Ödekan, 1994, c.6, s. 65.

⁷⁵ Durudoğan, 1998, s. 91.

Neo Klasik ve Orientalist öğelerin yapı cephesinde birlikte kullanıldığı otel yapıları fazla olmamakla birlikte, en belirgin örnek Büyükkada'daki Splendid Palas Oteli'dir. Otelin cepheleri Avrupa mimarisine özgü pilastrlar, girlandlar ve akantus yaprakları ile Doğu mimarisine özgü ahşap kepenkler ve oryantalist kubbelerden meydana gelmektedir (Şekil 29).

Dekorasyonu: Büyük ve lüks otellerin Avrupalı mimar ve sanatçılar tarafından yapılmış görkemli dekorasyonları vardır. Örneğin 1 Şubat 1862 tarihli Journal de Constantinople gazetesindeki habere göre Hôtel de Paris, Paris'teki lüks oteller gibi dekore edilmiştir ve dekorasyonunda altın yıldızlı bezemeler kullanılmıştır. İnşaatını Mimar Bossy'nin üstlendiği otelin, balo salonunun tasarım ve dekorasyonu M. Leon Parvilles, motiflerin boyanması ve işlenmesi M. Laroche ile M. Biot ve M. Theophile'in atölyesi tarafından yapılmıştır.⁷⁵ Bir başka örnek Pera Palas Oteli'nin mimarisi ve deko-

rasyonu, İstanbul'un o yıllardaki en tanınmış mimarlarından Alexandre Vallaury tarafından yapılmıştır. Otelin iç dekorasyonunda birincil mekânlarda ve özellikle balo salonunda oryantalist bir yaklaşım vardır. İkincil mekânların düzenlenişinde ve asansör, merdiven korulukları gibi bazı yapı elemanlarında ise Art Nouveau etkileri görülmektedir.⁷⁶

Teknik Donanımı: 19. yüzyıl otelleri dönemin en gelişmiş teknik donanım ve teknolojilerini takip etmeleri açısından da önemli bir yere sahiptirler. İstanbul'un jeneratör, elektrikle aydınlatma, asansör ve kalorifer gibi teknik donanımlarına sahip olabildiği ilk yapıları arasında yer almışlardır.

19. yüzyılın son yıllarında bile bir binanın elektrikle aydınlatılması olağanüstü bir konfor simgesi sayılmaktadır.⁷⁷ II. Abdülhamit'in (1876 - 1909) kişisel endişeleri nedeniyle elektrik teknolojisi İstanbul'a 1914 tarihine kadar girememiştir.⁷⁸ Ancak bu yıllarda açılan büyük ve lüks oteller kendilerine özel jeneratörler bulundurarak, binalarını aydınlatabildikleri gibi elektrik enerjisinden otel içindeki çeşitli işlerde de faydalanabilmektedirler.

Örneğin Pera Palas Oteli (1895), açıldığı dönemde elektrikle aydınlatılmaktadır ve kendisine ait bir jeneratörü vardır.⁷⁹ Otel elektrik ışıklarıyla bütün mekânlarını aydınlattığı bu dönemde, İstanbul karanlık içindedir.⁸⁰ 15 Temmuz 1889 tarihli Moniteur Oriental gazetesinde Summer Palace Oteli'nin ışıklandırıldığı haberi verilmiştir.⁸¹ 30 Nisan 1904 Tarihli "Tarabya'da Tokatlıyan Oteli'ne verilmek üzere rıhtıma çıkarılan elektrik edevatını havi sandıklar" başlıklı bir belgeden bu otelde de elektrik kullanımının başladığı anlaşılmaktadır. Yine bir başka örnek de 1911 Tarihinde Büyükkada'da açılan Splendid Palas Oteli'nin gaz motoru ile çalışan bir jeneratörü vardır.⁸³

Büyük ve konforlu otellerde 19. yüzyılda yine İstanbul'da yeni bir teknoloji olan asansör bulunmaktadır. Örneğin 1891 tarihinde hizmet vermeye başlayan Büyük Londra Oteli'nin hidrolik bir asansörü bulunmaktadır.⁸⁴ Pera Palas Oteli'ninki ise İstanbul'un ilk elektrikli asansörü olma özelliğini taşımaktadır.⁸⁵ Ayrıca otelin asansörünün strüktürü, bu dönemin yeni malzeme ve yapım sistemlerinden olan dökme de-

mir ve çelikten yapılmıştır.⁸⁶ 1897 tarihinde açılan yine kentin büyük ve lüks otellerinden Tokatlıyan Oteli'nin de elektrikli bir asansörü bulunmaktadır.⁸⁷ Bir başka önemli örnek de Büyükkada'da 1911 tarihinde açılan Splendid Palas Oteli'nin de, adanın ilk elektrikli asansörü olan yapısı olmasıdır.⁸⁸

Büyük otel yapılarında yine dönemin yeni bir teknolojik gelişmesi olan kalorifer sistemi kullanılmaktadır. Örneğin Pera Palas Oteli'nin⁸⁹ ve Büyükkada'daki Splendid Palas Oteli'nin işletmeye açıldığı sırada kalorifer sistemi bulunmaktadır.⁹⁰

Otellerin Günümüzdeki Korunmuşluk Durumları

İstanbul'da 19. yüzyıldaki gelişmelerle "otel" kavramı İstanbul'da yerleşmiştir ve geleneksel konaklama yapılarının yerini almaya başlamıştır. 20. yüzyılın başında artık İstanbul'un birçok semtinde oteller hizmet vermektedir. Otel yapıları bir yandan inşa edilirken, diğer taraftan yangın, deprem, savaş, imar faaliyetleri, ekonomik sıkıntılar vb. sebeplerle yıkılmakta ya da yok olmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla da ekonomik ve politik problemlerin artması, yol güvenliği sorunlarına karşılık ulaşım sistemlerinin seferlerini azaltmaları hatta durdurmaları, seyahat edenlerin azalması, gayrimüslimlerin göçü vb. demografik yapıyı değiştiren tarihsel olaylar otel yapılarını da olumsuz etkilemiş ve müşteri bulamayan birçok otel yapısı kapanmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin başlamasına ve buharlı dönem atlatılınca kadar uzun yıllar yeni bir otel açılmamıştır. Ancak Cumhuriyet Dönemi'nde de Lozan Antlaşmasıyla kapitülasyonların kaldırılması (1923), elçiliklerin Ankara'ya taşınması (1927-1929), varlık vergisinin konulması (1942), II. Dünya Savaşı'nın başlaması (1945-1949), Musevilerin İsrail'e göçmesi (1947-1949), Rumların göçmesi (6-7 Eylül 1955 olayları sonrası) ve ikamet etmeye devam eden ailelerin ise modern yerleşim alanlarına taşınması olayları da otellerin kapanmasını tetikleyen olaylar olmuştur.

Bütün bu olaylara rağmen hizmet vermeye devam edebilen oteller ise kent merkezlerindeki arsalarda rantın çok artması, artan rantla birlikte söz konusu otellerin sahiplerine müteahhitlerin yüksek fiyatlar teklif etmesi, otel yapılarının zamanında modernize edilememesi ve pazarlanamaması, müşteri kitlesinin azalması ve bozulması, terk, bakımsızlık, tarihi miras bilincinin olmaması, tescil kararlarının alınmasında geç kalınması, hatalı koruma kararları - dönemin koruma anlayışı (özellikle 1970-1980), yanlış imar uygulamaları, yanlış restorasyon uygulamaları, işlev değişikliği vb. nedenlerle ya günümüze ulaşamamış ya da önemli koruma sorunları ile karşı karşıyadır.

⁷⁶ Batur, 1994, c. 6, s. 240.

⁷⁷ Batur, 1994, c. 6, s. 241.

⁷⁸ Öztürk, 2008, s. 243-244.

⁷⁹ Batur, 1994, s. 241.

⁸⁰ Küçükerman ve Erda, 2005.

⁸¹ Zat, 2005, s. 24.

⁸² BOA, 14 safer 1322, DN: 471, GN: 126, FK: Y.A...HUS.

⁸³ Aykut, 1994c, s. 40-41.

⁸⁴ Aykut, 1994a, s.227.

⁸⁵ Cezar, 1991, s.407.

⁸⁶ Batur, 1994, s. 241.

⁸⁷ Aykut, 1994b, s.272.

⁸⁸ Aykut, 1994c, s. 40-41.

⁸⁹ Gülersoy, 1993, s.137.

⁹⁰ Tuğlacı, 1995a, s. 565.

Tablo 1. Otellerin halihazır durumlarının bölgelere göre dağılımı

Bölge	Otel sayısı	Mevcut	Mevcut değil
Eminönü	28	5	23
Kadıköy	10	–	10
Boğaziçi	9	–	9
Adalar	22	5	17
Galata	39	4	28
Pera	49	10	26

Bu araştırma kapsamında 19. yüzyıl ve 20. yüzyıl başına tarihlenen belgelerden Eminönü'nde 28, Kadıköy'de 10, Boğaziçi'nde 9, Adalar'da 22, Galata'da 39, Pera'da 49, Şişli'de 1, Feriköy'de 1 ve Bakırköy'de 1 otel tespit edilmiştir. Bu otellerden Eminönü, Kadıköy, Boğaziçi ve Adalar'dakilerin tamamının, Galata'dakilerden 32 adedinin ve Pera'dakilerden 38 adedinin yeri tam olarak belirlenebilmiştir. Şişli, Feriköy ve Bakırköy'dekilerin yeri tam olarak belirlenememiştir. Yerinde tespit çalışmalarında ise Eminönü'nde 5, Adalar'da 5, Galata'da 4 ve Pera'da 10 otelin tamamının ya da bir bölümünün günümüze ulaşabildiği belirlenmiştir (Tablo 1).

Yine tespit çalışmalarında Eminönü'nde 5, Adalar'da 5, Galata'da 4 ve Pera'da 10 otelin cephelerinin günümüze ulaşabildiği, Kadıköy ve Boğaziçi'ndeki otellerin ise hiçbirinin korunamadığı anlaşılmıştır. Günümüzde Eminönü'nde 1, Galata'da 1 ve Pera'da 2 otelin plan şemasını koruyabildiği saptanmıştır. Yine bu otellerden Adalar'da 3, Galata ve Pera'da 2'şer adedinin işlevini devam ettirebildiği görülmüştür.

Eminönü'nde 19, Kadıköy'de 9, Boğaziçi'nde 6, Adalar'da 15, Galata'da 26 ve Pera'da 24 otelin yerinde yeni yapıların inşa edildiği saptanmıştır. Bu yapılardan Boğaziçi'nde 3, Adalar'da 7 ve Galata'da 1 yapının, yıkılan otelin cephelerinin referans alınarak rekonstrüksiyon düzeninde inşa edildiği tespit edilmiştir (Tablo 2).

Günümüze ulaşabilen 24 otelin plan şemalarının, iç dekorasyon ve yapı öğelerinin çok azının korunabildiği, çoğunlukla cephe ve dış mekan yapısal öğelerinin günümüze ulaşabildiği ancak bu bölümlerde de malzeme sorunlarının yaşandığı, strüktür sistemlerinin de kısmen ya da tamamen değiştirildiği görülmektedir. Otellerin çoğunluğunun restorasyon geçirdiği ancak bu restorasyonlarda yapıların yanlış karar ve uygulamalara maruz kaldığı, restorasyon çalışmalarında en çok yapılan hatanın otellerin özgün strüktürlerinin kısmen korunması ya da tamamen değiştirilmesi ile cephelerinin çok fazla temizlenmesi ve patinaların yok edilmesi olduğu görülmektedir. Günümüze tamamen ya da kısmen korunarak ulaşabilen otellerin, çoğunlukla otel olarak inşa edilen yapılar oldukları anlaşılmaktadır. Halihazır kullanımlarında ise sadece dört otelin özgün işlevini devam ettirebildiği, diğerlerinin genellikle işyerine dönüştürüldükleri anlaşılmaktadır. Bozulma nedenleri araştırıldığında zeminden yükselen nem ve yağmur sularının etkin olduğu, ancak bozulmalara genellikle insanların neden oldukları anlaşılmaktadır. Otellerin kötü kullanım ve onarımlara maruz kaldıkları, genellikle otellerin zeminine, kat aralarına veya üstüne yeni katların eklendiği, yapıya uygun olmayan yeni işlev verilmesi nedeniyle iç mekanlarının bozulduğu ve dış cephe yapı elemanlarının cephe bütünü ile uyumsuz olarak değiştirildiği dikkat çekmektedir. Ayrıca hava

Tablo 2. Otellerin korunmuşluk durumlarının bölgelere göre dağılımı

Bölge	Otel sayısı	Mevcut			Mevcut değil		
		Plan	Cephe	İşlev	Yeni yapı	Boş	Rekonstrüksiyon
Eminönü	28	1	5	–	19	2	–
Kadıköy	10	–	–	–	9	1	–
Boğaziçi	9	–	–	–	3	3	3
Adalar	22	–	5	3	8	1	7
Galata	32	1	4	2	25	1	1
Pera	36	2	10	2	24	–	–

kirliliği nedeniyle cephelerinin karardığı tespit edilmiştir.

Sonuç

İstanbul'da 1840-1914 tarihleri arasında modern anlamda inşa edildiği tespit edilen 160 otelden sadece 24 adedinin günümüze tamamen ya da kısmen korunarak ulaştığı görülmektedir. Bu otellerden de sadece 3 tanesinin plan ve işlevini önemli ölçüde koruduğu, ancak hepsinin önemli koruma sorunları ile karşı karşıya olduğu anlaşılmaktadır. Tarihi miras olmalarının yanı sıra bir yapı tipinin de son örnekleri olmaları nedeniyle, günümüze kısmen ya da tamamen korunarak gelebilmiş otellerin bir an önce ve doğru strateji ve yöntemlerle restore edilmeleri gerekmektedir.

Bu bağlamda otel yapılarında tespit edilen bozulmalar ve nedenleri doğrultusunda, bu yapılardan iç mekan düzeni değiştirilenlerin yapı elemanları üzerinde özgün plan şemalarının araştırılması, elde edilen bulgular yeterli ise özgün plan şemalarına dönüştürülmesi ve bu plan şemalarına ve bölgenin kimliğine uygun nitelikli işlevlerin verilmesi, yapıların sahip ve kullanıcılarının yapının özgün işlevi ve tarihi miras kavramı konusunda bilgilendirilmeleri, yapıların giriş cephelerine bu yapının otel olarak kullanıldığı bilgisinin tarihi ile birlikte bir tabela ile belirtilmesi, ek katların ve uyumsuz eklerin kaldırılması, bölgedeki hava kirliliği sorununun çözümlenmesi ve cephe kararması sorunuyla karşı karşıya olan otellerin cephelerinin patinalarını kaybetmeden ve aşırıya gitmeden temizlenmesi, malzeme kırılma ve kopma sorunlarının özgün malzeme ve detaylarla tamamlanması, yağmur ve zemin sularının yapılardan uzaklaştırılması, bölgedeki yeni yapıların kontur ve gabarilerinin denetim altına alınması ve yol döşemelelerinin özgün dokuya göre yapılması önerilmektedir.

Diğer taraftan birçok otelin arsasına başarısız rekonstrüksiyonlarının inşa edildiği tespit edilmiştir. Bu araştırmada tamamen günümüze ulaşamamış otellerin rekonstrüksiyonlarının yapılabilmesi için yeterli bilgi ve belgeleri olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle günümüze ulaşamayan otellerin rekonstrüksiyonları yapılmaya devam edilmemelidir. Günümüze kısmen ya da tamamen ulaşabilen otellerin düzenli bakımları yapılarak korunması ve gelecek yıllara aktarılması gerekmektedir. Deprem gibi doğal afetlere karşın mevcut otel binalarının güçlendirilmesi, afet sonrasında yıkılan otellerinde eğer rekonstrüksiyonunu yapma gerekliliği doğarsa, bu çalışmaların uzmanlar tarafından titiz ve dikkatli bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Bu araştırmada elde edilen tespit ve öneriler, İstanbul'da Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme

dönemi otellerinin korunması ve buldukları bölgelerdeki koruma amaçlı planlama ve düzenleme çalışmalarına yardımcı olacaktır.

Kaynaklar

- Akın, N., (2002), 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür yayınları, İstanbul.
- Ayktut, P., (1994a), "Londra Oteli", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, c: 5, s. 227, İstanbul.
- Ayktut, P., (1994b), "Tokatlıyan Oteli", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, c: 7, s. 272, İstanbul.
- Ayktut, P., (1994c), "Splendid Oteli", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, c: 7, s. 40-41, İstanbul.
- Batur, A., (1994), "Pera Palas Oteli - Mimari", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, c: 6, s. 240-1, İstanbul.
- Bayer, M.Z., (1992), Turizm'e Giriş, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi yayını, İstanbul.
- BOA, 14 safer 1322, DN: 471, GN: 126, FK: Y.A...HUS., 1904
- Cervati, C. R., (1883), L'indicateur Otoman Illustré Annuaire Almanach du Commerce, publié par Cervati Frere S&D. Fatzea, Constantinople.
- Cezar, M., (1991), XIX. Yüzyıl Beyoğlusu, Akbank yayını, İstanbul.
- Çelik, Z., (1998), 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayını, İstanbul Dökmeci, V. ve Çıracı, H., (1990), Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu yayını, İstanbul.
- Dağdelen, İ., (2005), İstanbul Rumeli Ciheti Haritaları - 20. YY Başı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi yayınları, c: 1, İstanbul.
- Dağdelen, İ., (2007), Charles Edouard Goad'ın İstanbul Sigorta Haritaları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi yayınları, İstanbul.
- Durudoğan, S., (1998), XIX. Yüzyılda Pera / Beyoğlu'nun Ekonomik, Kültürel ve Politik Yapısının Mimariye Etkileri, İTÜ FBE Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Eldem, S. H., (1993), Boğaziçi Yalıları - Rumeli Yakası, Vehbi Koç Vakfı yayınları, c.1, İstanbul.
- Ergin, O.N., (1934), İstanbul Şehir Rehberi, İstanbul Belediyesi yayını, İstanbul.
- Ergin, O.N., (1995c), "Otel İttihâz Edilecek Ahşâb Ebniye Hakkında Olunacak Tekayyüdüta Dâir Tezkire-i Emânet-Penâhi", Mecelle-i Umûr-ı Belediye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı yayınları, c 7, s 3953, İstanbul.
- Gautier, T., (2007), İstanbul Dünyanın En Güzel Şehri - 1856, çev. Nuriye Yiğitler, Profil Yayıncılık; İstanbul.
- Genim, S., (2006), Konstantiniyye'den İstanbul'a, Suna ve İnan Kıracı Vakfı İstanbul Araştırmaları Enstitüsü yayınları, İstanbul.
- Göksel, A.E., Kunalalp, S., (1981), "Establishment and Development of Hotels in 19th Century İstanbul", I. Interna-

- tional Congress on the History of Turkish - Islamic Science and Technology, İTÜ.
- Gülersoy, Ç., (1985), Hotel d'Angleterre, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul.
- Gülersoy, Ç., (1993), Tepebaşı Bir Meydan Savaşı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı yayını, İstanbul.
- Gülersoy, Ç., (1997), Büyükada, Gülersoy Vakfı yayını, İstanbul.
- Gülersoy, Ç., (1999), Beyoğlu'nun Yitip Gitmiş 3 Oteli, Çelik Gülersoy Vakfı yayını, İstanbul.
- Huber Haritası, 1887 - 1895, Atatürk Kütüphanesi arşivi, İstanbul.
- İstanbul, F. F., (1988), Turizm - Seyahat İlişkisinin Tarihi Seyri İçinde Değerlendirilmesi ve İktisadi Yönünün Ağırlık kazanması, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Kargı, H., (1994), "Metro Han", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, c: 5, s: 414-5, İstanbul.
- Kayın, E., (2000), İzmir Oteller Tarihi, İzmir Büyükşehir Belediyesi kültür yayını, İzmir.
- Kırımtayfı, Süleyman, (2002), "19. Yüzyılda Avrupa ve Amerika'daki Otellerle Kıyaslandığında Pera Palas'ın Yeri", Efsanelerden Günümüze İstanbul Seçme Yazılar, Arkeoloji ve Sanat yayınları, İstanbul.
- Kuruyazıcı, H., (2004), "Beyoğlu Yapıları ve Mimarları", Geçmişten Günümüze Beyoğlu, Taç Vakfı yayını, c: 2, s: 605-10, İstanbul.
- KTVKK, (2007), II No'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kurulu, İstanbul.
- Küçükerman, Ö. ve Erda, S., (2005), "Malzeme – Mimarlık İlişkilerinde Yerellik ve Özgünlüğe Etkileri", Kentler Mimarlıkların Pazaryeri, XXII. UIA Dünya Mimarlık Kongresi, İstanbul.
- Ödekan, A., (1994), "Neoklasik Mimari", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, c. 6, (1994), s. 65, İstanbul.
- Öztürk, F. Z., (2008), "Osmanlı Devleti'nde Bilim, Teknoloji ve Sosyal Değişme", Bilim Teknoloji ve Sosyal Değişme, Pegem Akademi yayını, Ankara.
- Sarıöz, P., (1996), Bir Zamanlar İstanbul, İdea İletişim Hizmetleri A.Ş. yayını, İstanbul.
- Tuğlacı, P., (1995a), Tarih Boyunca İstanbul Adaları, Say yayınları, c: 1 - Adalar, İstanbul.
- Tuğlacı, P., (1995b), Tarih Boyunca İstanbul Adaları, Say yayınları, c: 2 - Adalar, İstanbul.
- Üsdiken, B., (1992a), Beyoğlu'nun Eski ve Ünlü Otelleri - III (Hôtel d'Angleterre), Tarih ve Toplum Dergisi, c. 16, sayı: 97, İstanbul.
- Üsdiken, B., (1992c), Beyoğlu'nun Eski ve Ünlü Otelleri - V (Pera Otelleri), Tarih ve Toplum Dergisi, c. 17, sayı: 99, İstanbul.
- Yenen, Mehmet ve Kayserilioğlu, Sertaç, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı yayınları, c: 7, s. 308-9, İstanbul, 1994.
- Yergün, Uzay, Batılılaşma Dönemi Mimarisinde Yapım Teknolojisindeki Değişim ve Gelişim, YTÜ FBE basılmamış doktora tezi, İstanbul, 2002.
- Zat, V., (2005), Eski İstanbul Otelleri, Bilge Karınca yayınları, İstanbul.

Diyarbakır Kale Kenti'nde Koruma ve Planlama Sorunları

Conservation and Planning Problems in Diyarbakır Castle City

D. Türkan KEJANLI,¹ İclal DİNÇER²

Diyarbakır'ın ilk yerleşim yeri olan Sur İçi Bölgesi, tarihin her döneminde belirli değerlere sahip bir yerleşme alanı olmuştur. Birçok uygarlığa beşiklik etmiş, uzun yıllar önemli ticaret ulaşım aksında yer alarak ticari bir merkez görevi görmüş ve bu durum kentin gelişiminde etkili olmuştur. Anadolu ve Mezopotamya bölgelerindeki kültürler kent gelişimini etkilemiş ve Diyarbakır bölgedeki konumu nedeniyle karma bir kentsel morfolojiye sahip olmuştur. Kent, kale duvarları ile çevrilmiş ve bütünlüğünü günümüze kadar koruyarak yerleşim dokusunu sürdürmüştür. Ancak, son birkaç on yılda Diyarbakır Sur İçi Bölgesi bu önemli dokusunu kaybetme sürecine girmiştir. Kenti korumak için hazırlanan planların ve uygulayıcı kurumların yaklaşımları bu süreçte belirleyici rol oynamıştır. Bu çalışma, Diyarbakır tarihi Sur İçi bölgesinin korunamamasındaki temel etkenlerin ortaya çıkartılması ve tarihi dokuya sahip bölgelerdeki koruma çalışmaları için öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: Diyarbakır; kale; koruma; planlama; tarihi çevre.

Suriçi region, the first settlement part of Diyarbakır, has been a settlement area with specific values throughout its history. It has been the cradle of many civilizations, located as it is, in an important commercial transportation axis serving the commercial center. These factors have affected the development of the city. The cultures found in Anatolia and the Mesopotamia regions have influenced the development of Diyarbakır city and it developed a mixed urban morphology because of its position in the region. The walls around the city played an important part in the urban settlement pattern by preserving the integrity of the city. However, the Diyarbakır Suriçi region has begun to lose this important tissue in the last several decades. Prepared city plans and the approaches of enforcement agencies have played a role in this process. This study aims to offer ways in which the conservation of the Diyarbakır Suriçi region and its historical texture can be sustained.

Key words: Diyarbakır; castle; conservation; planning; historical environment.

Giriş

Diyarbakır kale kenti, Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesinde yer almaktadır. Bölgenin en büyük illerinden biri olan kent, tarih boyunca nüfus hareketlerine maruz kalmış, bereketli toprakları ve stratejik konumu nedeniyle de her medeniyetin sahip olmak istediği bir yer olmuştur. Topoğrafik konumu, kenti korunmaya elverişli kılmış ve kent küçük bir kale nüvesinden başlaya-

rak büyümüştür. Diyarbakır kentinin ve kalesinin ilk kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, ilk yerleşim bölgesi iç kalenin yer aldığı alandır. Kalesi arazinin şekline uydurularak zaman içerisinde gelişen ve büyüyen Diyarbakır, egemenliğinde kaldığı devletlerin yerleşim modellerine bağlı olarak şekillenmeye başlamış ve kentsel doku, bu devletlere özgü tek yapı ölçeğindeki birçok eserin yapılmasıyla gelişimini XIX. yy'a kadar de-

¹Dicle Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Diyarbakır.

²Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

*Bu makale 1. yazarın 2. yazar danışmanlığında Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda 2004 yılında tamamladığı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

¹Department of Architecture, Dicle University, Faculty of Engineering and Architecture, Diyarbakır, Turkey;

²Department of City and Regional Planning, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Istanbul, Turkey.

*This paper reveals some of the findings of 1st author's PhD research at Department of City and Regional Planning, Yıldız Technical University, Institute of Science, supervised by 2nd author, Istanbul, Turkey.

MEGARON 2011;6(2):95-108

Başvuru tarihi: 9 Kasım 2010 (Article arrival date: November 9, 2010) - Kabul tarihi: 27 Nisan 2011 (Accepted for publication: April 27, 2011)

İletişim (Correspondence): D. Türkan KEJANLI. e-posta (e-mail): turkanak@dicle.edu.tr, iclaldincer@gmail.com

© 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2011 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

vam ettirmiştir. XIX. yy'dan itibaren tüm Türkiye'de olduğu gibi Diyarbakır'da da yaşanan modernleşme hareketleri, tarihi kentsel doku ve onu çevreleyen kalenin özgün yapısını etkilemiştir. Türkiye'nin diğer kentlerinde olduğu gibi Diyarbakır tarihi kentsel dokusu için getirilen plan kararları, kentin tarihi çekirdeğinin daha modern bir yapıya ulaştırılmasını hedeflemiştir. Uygulandığı dönemde kısmen de olsa başarılı bulunmuş olan bu uygulama, uzun vadede tarihi kent dokularının bugünkü bozulmuşluğuna neden olan etkenlerden biri olmuştur. Bunun yanı sıra, Türkiye'de yapılan yasal düzenlemeler, uygulanan yerleştirme politikaları ve yerel yönetimlerin uygulamaları da bozulma sürecini etkileyen diğer etkenleri oluşturmuştur.

Konumu, Tarihi Gelişimi ve Sınırları

Diyarbakır, Karacadağ yaylasının doğu kenarında, Dicle vadisinden 100 m yükseklikte, nehir yayının tepesinde yer alan bir düzlükte kurulmuştur. İlin kuzeyden, verimli hilal (anti-Torosların güneye bakan etekleri) kuşağı ile çevrilmiş bulunması, karasal iklim ile tropikal iklim özelliklerinin, üstün bir ekolojik özellik sunması, yerüstü ve yeraltı kaynakları açısından zengin olması, Orta-Doğunun ve Kafkasların tek geçit bölgesi olması, tarihsel işlevinin ve konumunun temel kaynaklarını oluşturmasına zemin hazırlamıştır. Diyarbakır, tarih boyunca hububat depolama, dağıtım ve diğer ticari eylemlerinin gerçekleştiği geniş bir bölgenin stratejik noktası olmuş savunma, denetleme, sınır karakolu, ticaret gibi işlevleri nedeniyle pek çok medeniyetin sahip olmak istediği önemli bir kent konumuna gelmiştir.^[1]

Bilinen tarihi ile Diyarbakır ilk olarak, M.Ö. 3000-1800 yıllarında Subarrular'ın egemenliğine girmiş ve kentin ilk nüvesi olan savunmalı alan da bu dönemde yapılmıştır. Subarrular, M.Ö. 1800-1500 yılları arasında 300 yıllık dönemle Hititler izlerken, bunu Mittaniler, Aramiler, Asurlular, Urartular, İskitler, Medler ve Persler takip etmiştir. MÖ. 330 yılında başlayan Büyük İskender dönemiyle Helenlerin egemenliğine giren kent daha sonra, Selevkoslar, Partlar ve Büyük Tigran'ın egemenliğine girmiştir. Kent, M.Ö. 30-MS. 330 yılları arasında Romalılar idaresinde kalmıştır. Diyarbakır Romalılar döneminde, büyük ve önemli bir kent özelliğine sahip olmaya ve özellikle bugünkü sınırlarına Roma döneminde ulaşmaya başlamıştır.

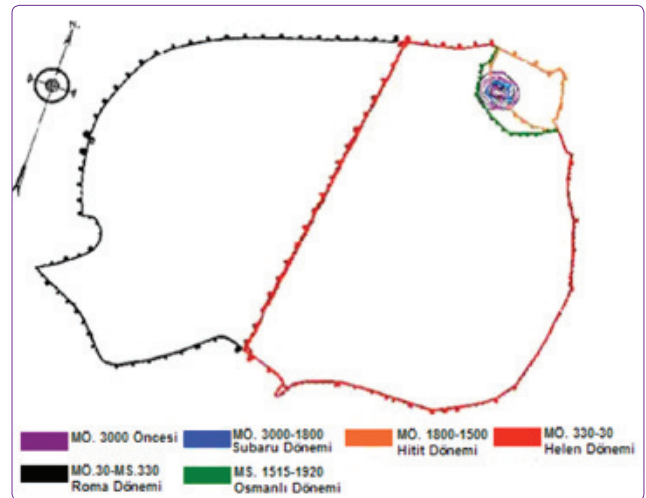
Diyarbakır kenti, M.S. 395-639 yılları arasında 244 yıl süren Bizans egemenliğini yaşamıştır. Kentte Bizans egemenliğini sırasıyla; Bekr Bin Vail'e bağlı Arap kabilesi, Emeviler, Abbasiler, Şeyh Oğulları, Hamdaniler, Büveyhoğulları, Mervaniler, Büyük Selçuklular, Su-

riye Selçukluları, İnaoğulları, Nisanoğulları, Artuklular, Eyyubiler, Anadolu Selçukluları, Mardin Artukluları, Akkoynlular ve Safevilerin egemenliği takip etmiştir. Bunları, M.S. 1515-1920 yılları arasında 405 yıl sürecektir olan Osmanlı egemenliği izlemiştir. Bu dönemle birlikte yapılaşmalar da Osmanlı kentlerinin genel özelliklerine uygun bir biçimlenme göstermeye başlamıştır. Osmanlı kentlerindeki bu değişim, XIX. yy'dan itibaren modern kent biçimlenmesine dönüşecek ve kent, dokularını farklı bir noktaya taşımaya başlayacaktır. Subarrular dönemiyle başlayan Diyarbakır kentinin nüvesi, Hititler, Helenler, Romalılar ve Osmanlılar Döneminde aşamalı olarak büyüyerek genişlemiş ve kentin sınırlarının şekillenmesinde bu dönemler etkili olmuştur. Şekil 1'de Diyarbakır Sur içi bölgesini saran surların dönemlere göre gelişimi verilmiştir.

Kent Dokusunun Gelişimi

Bir yerleşim nüvesinden başlayarak gelişen kent, ilk defa Helen döneminde büyük kent olma özelliğini kazanmıştır. Helenlerin oluşturdukları kanalizasyon sistemi, dik açıyla kesişen iki ana caddenin altında yer almış ve içerilere doğru binaların gruplandırılmasını sağlayacak şekilde yayılma göstermiştir. Kentin ana yol aksının bu dönemde şekillendiği kabul edilebilir. Bu dönemde kale ile çevrili alanda yönetici sınıfın konutlarıyla beraber kütüphane, silah deposu ve kışla, kalenin dışındaki alanda ise, ticaret ve değiş-tokuşa dayalı pazar ekonomisinin ön planda olması nedeniyle pazaryerleri yer almıştır. Daha ileri dönemlerde çarşı yapılarının ilk temelleri atılan bölgenin de burası olduğu söylenebilir.^[2]

Helen döneminde belli bir düzene ulaşan kent biçimlenmesi Roma Döneminde, geniş bir alana yayılmıştır. Su ve kanalizasyon sistemleri gibi alt yapı hizmetleri ye-

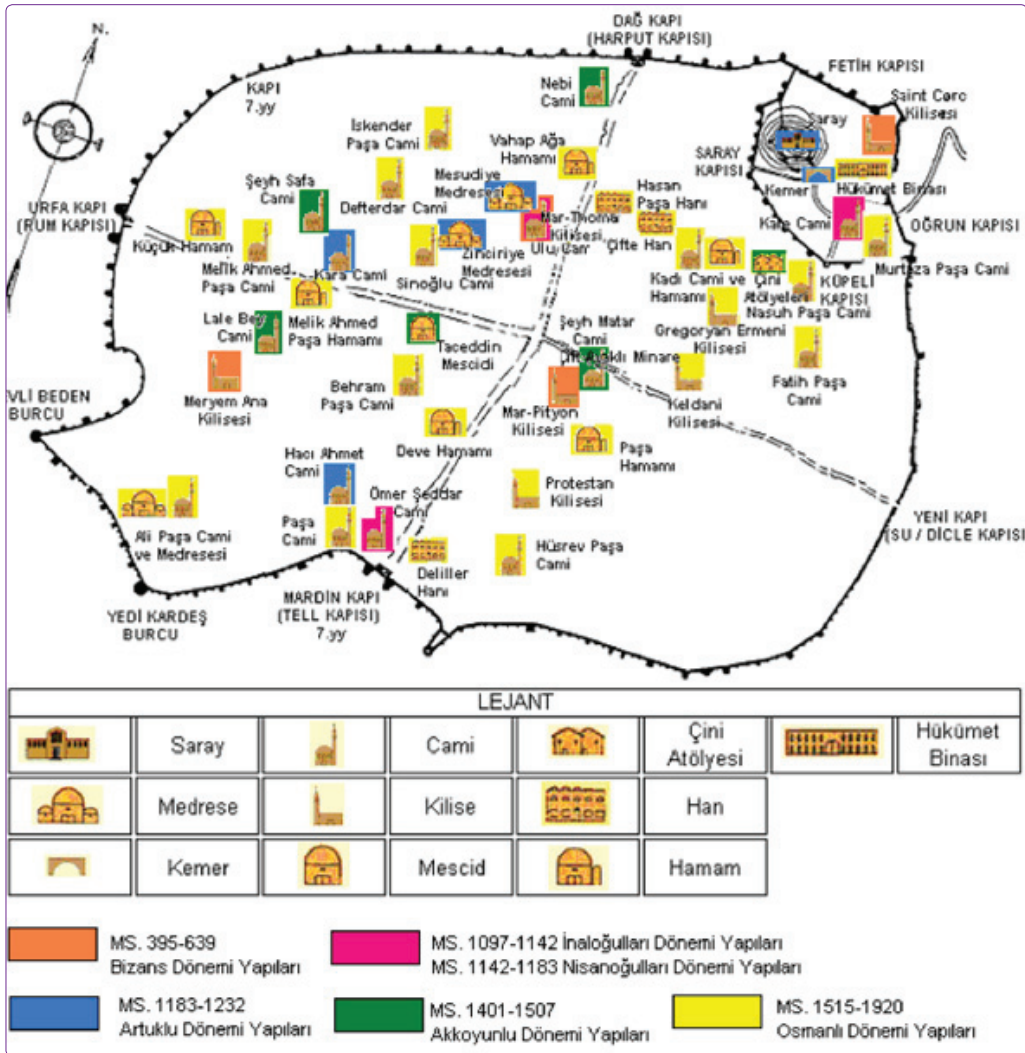

Şekil 1. Diyarbakır kent sınırının aşamalı konumu.

niden yapılmış, Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini haline gelmesiyle birlikte devletin desteği ile manastır, kilise, ruhban okulları, kütüphane gibi yapılar kentsel yerleşimde kurulmaya başlanmıştır. Helenistik ve Roma şehircilik anlayışında şekillenmiş, birbirine dik kolonatlantı anıtsal yollar, Bizans döneminde değişime uğramış ve büyük yapıların oluşturduğu kentsel doku, bu anıtsal özelliğini yitirme sürecine girmiştir.^[3] Bizans döneminde konutlar, kiliseler, manastırlar, küçük ama örgütlü dükkânlar daha fazla yapılmaya başlanmıştır. Ancak, bu dönem yapılarından günümüze çok azı ulaşmıştır. Bizans dönemi ve onu takip eden İslam devletlerinin hâkimiyeti, kentin İslam eserleri ile tanışmasına yol açmış ve bu yapılaşmalar kent dokusunu farklılaştırmaya başlamıştır.^[4]

Osmanlı Dönemine kadar geçen zaman diliminde Diyarbakır'da gerek yönetsel gerek toprak mülkiye-

ti rejimleri; dolayısıyla üretimde yaratılan artı değer in denetim mekanizmaları, kendinden sonraki toplumsal düzeni etkilemiş,^[1] ancak, XV. yy'a kadar kent dokusunda belirgin bir değişim yaşanmamıştır. Bu yüzyıldan sonra kentte yeni mahalleler kurulmaya başlanmıştır. Kentin merkezi konumunda olan işyerleri aynı zamanda yönetim, denetim ve ticaretle uğraşan kesimin konut alanı haline gelmeye başlamıştır. Kentin asıl merkezini oluşturan kent merkezinde konut alanlarının yanı sıra, meydan, vakıf kurumları, pazaryerleri ve diğer kamu yapıları da merkezde yer almaya başlamıştır. Özellikle XVI. yy'da yapılan anıtsal yapılar, önceki dönem anıtları ile birlikte kentsel düzen içinde yayılmış, mahalle ölçeğinde Diyarbakır yerleşim dokusu karakterini oluşturan konut mimarisiyle bütünleşmişlerdir (Şekil 2). Kentin kale dışına açılması ise, XVIII. yüzyıldan itibaren gerçekleşmeye başlamıştır.

Şekil 2. Diyarbakır'da günümüze kadar ulaşmış yapılar ve dönemleri.

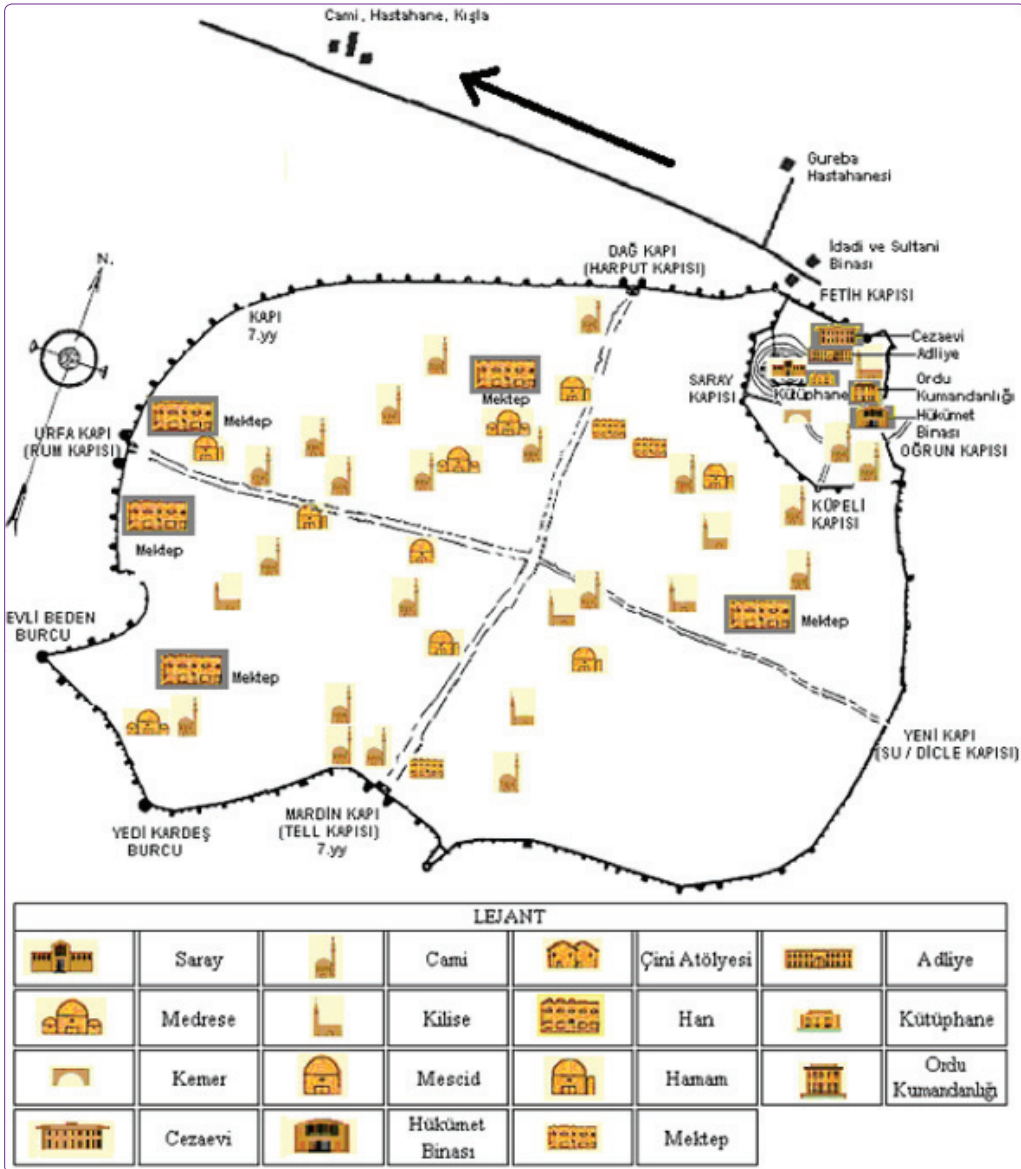
Osmanlı Devletinde Yaşanan Batılılaşma ve Osmanlı Kentlerinin Yeniden Şekillenmesi

1839 yılında Osmanlı yönetimindeki kurumlar yeni kurallar ile oluşmaya başlarken, tüm Türkiye’de olduğu gibi Diyarbakır kent dokusunda da batılılaşma eğilimine sahip kuralların etkisi görülmeye, kent düzeninde bir değişim ve dönüşüm baskısı yaşanmaya başlanmıştır. Diyarbakır’da modernleşme adına ilk imar hareketleri, 1868-1875 yılları arasında, kentin kuzey-batı yönüne doğru hastane, kışla, cami ve ardından iki eğitim binasının yapılmasıyla başlarken, kent içinde de yeni eğitim yapıları gerçekleştirilmiştir (Şekil 3).

1870 yılında yeni çıkarılan Vilayetler Kanunu ile de

kente okul yapıları, hükümet konağı, adliye binası gibi yeni öğelerin eklenmesiyle yeni bir yönetsel merkez oluşturulmuştur. Bu yeni merkezin oluşumuyla o bölgede, banka, otel ve dükkânlara bir çekim alanı yaratılmıştır.

XIX. yy. sonlarına kadar kent, sınırlarını korurken, bu tarihten itibaren dış etkenler sonucu kentsel arazi kullanımına eklenen demiryolu, yönetici merkez, göçmen mahallesi, askeri kışla gibi yeni öğeler ile bu tarihten itibaren büyüme ve değişme sürecine girmiştir. Osmanlı döneminin güvenli ortamında kale içinde düşük yoğunluklu yerleşim, buna karşın kale dışında artan konut talebi ve yoğunluğu ortaya çıkmış, ateşli silahların

Şekil 3. 1839 yılından sonra şehir dışındaki yapılaşmalar ve kente eklenen yapılar.

Şekil 6. 1932 yılında hazırlanan sur dışı imar planı.
Kaynak: Neslihan Dalkılıç arşivi.

layan batılılaşma tarzı modernleşme çalışmaları “Sağlıklı Kent” ve “Güzel Kent” yaklaşımlarını ön plana çıkartmış ve bu amaçla 1930 yılından itibaren yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır.^[6] Bu dönemde Diyarbakır’da sur duvarları, Sur İçi yerleşmesi ile sur dışında oluşturulmaya çalışılan yeni kent arasında bir engel olarak değerlendirilmeye başlanmış, 1931 yılında surların yıkılması fikri doğmuştur. 1932 yılından itibaren, kalenin kuzey kapısının (Dağ Kapı) batısı, burçların bir bölümü ile burç aralıkları yıkılmış^[7] ve şehrin çıkış yolu 50 metrelik bir açıklığa ulaştırılmıştır. Kalenin güney kapısının (Mardin Kapı) sağında bulunan iki burç arası yıkılarak geniş bir cadde ile sur içi ve dışı birbirine bağlanmış, kalenin batı kapısının (Urfa Kapı) girişinin yanına da iki yeni kapı açılmıştır (Şekil 5). Kalenin yıkılması çalışmaları sırasında ana akslar üzerindeki, ilk yol genişletmeleri de 1928-1932 yılları arasında yapılmaya başlanmıştır.

1930’lu Yıllarda Planlama Çalışmalarının Sur İçi’ne Yansımaları

Bu yıllarda yürürlüğe giren ve her belediyeye plan yapma zorunluluğu getiren 1580 sayılı “Belediye Kanunu”, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu”, 2033 sayılı “Belediye Bankası Kuruluş Kanunu” Anadolu’nun devlet eliyle sanayileşmesinin ve modernleşmesinin önemli uygulama araçları olmuşlardır. Kentlerin modernleştirilmesi amacıyla, tarihi dokular üzerinde açılan ana arterler ve bu arterlerin sonuçlandığı Cumhuriyet meydanları, hükümet konakları ve resmi kurum binaları tüm kentler için model oluşturmuştur. Tarihi anıt eserlerin bulunduğu bölgelerin etraflarının sivil yapıların da yıkılarak açılması o dönemin anıt eserinin herkese gösterilerek korunması düşüncesini yansıtmış ve bu yaklaşımı düzenleyen 1/500 ölçekli uygulama planları hazırlanmıştır.^[6]

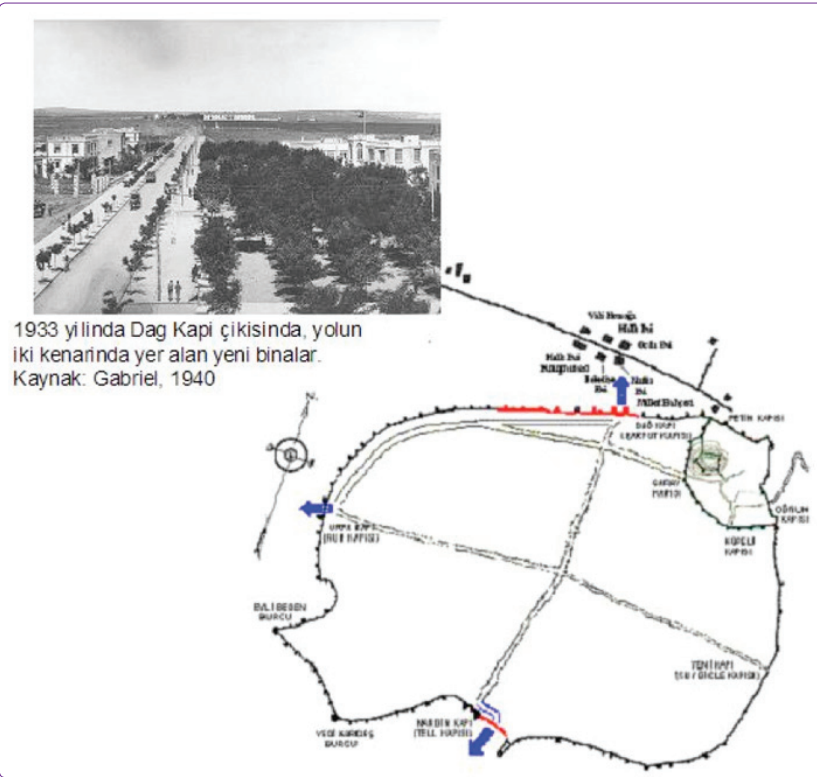
Diyarbakır’da bu yaklaşımları taşıyan ilk plan 1932 yılında yürürlüğe girmiştir. Hazırlanan bu plan, sur içine sıkıştırılan Diyarbakır şehrinin dışarı çıkarılmasını ve yeni bir şehir kurulmasını hedeflemiştir (Şekil 6).

Yeni kent için öngörülen alan Belediye tarafından tamamıyla istimlak edilmiş, Devlet planlarına ve umumi yerlere ait kısımlar ayrılarak diğer kısımlar çok ucuz bir fiyat karşılığında halka satılmış ve planın uygulanmasına başlanmıştır.^[8,9]

Kalenin kuzey yönündeki çıkışında ise, yolun iki kenarında Halkevi Binası, Ordu Evi, Halkevi Kütüphanesi, Vali Konağı, Nafia Binası, Belediye Evi ile özel bir ev yapılmıştır (Şekil 7).^[9] Diyarbakır Sur İçi’nde 1936 yılına kadar Ziraat, İş, Osmanlı Bankalarının şubeleri ile Diyarbakırlı sermayedarlar tarafından kurulan Diyarbakır Bankası inşa edilmiştir.^[8] Bu dönemlerde, Türkiye’de hâkim olan genel tavrın etkisiyle anıtsal ve sivil yapıların korunması düşünülmemiş ve tam tersi bir görüşle modern yapıların yapımını destekleyici kararlar öncelikli olmuştur. Bu bölgede Cumhuriyet dönemiyle birlikte, yeni birçok binanın yapıldığı, iç kaleye giden yol (İzzetpaşa Caddesi) üzerinde 15 konut, 4 otel ve 30 dükkânın yapıldığı, benzer şekilde kale içindeki çeşitli yerlerde de 100’e yakın konut, bir çok dükkân ve otel yapıldığı anlaşılmaktadır.^[9]

1940’lı Yıllarda Hızlanan Kentsel Dönüşümün Sur İçine Yansımaları

Türkiye’de kentler, 1940’lı yıllara kadar tam bir endüstri öncesi kent görünümünde, bölge ölçeğinde merkezi bir pazar ve değişim yeri olmanın yanı sıra idari ve kültürel alanda da fonksiyonunu sürdüren merkezler konumundadır. 1940’lı yıllarda nüfusu 66103 olan ve nüfusun tamamının Sur içi bölgesinde yaşa-

Şekil 7. Kentin sur dışına yayılması.

diği Diyarbakır'ın da ticaret alanlarında mesleki, konut alanlarında etnik grupların oluşturduğu mahalleler düzeni, dinsel ve eğitim yapılarıyla birlikte fizik mekân olarak büyük oranda geleneksel karakterini koruduğu anlaşılmaktadır.^[3] Bu yıllar, sur içi kent merkezinin geleneksel çarşılarının yanı sıra perakende ticaretin de yer bulmaya başladığı dönemlerdir. Tarımın 1945'den sonra hareketlenmeye başlamasıyla birlikte, Anadolu'daki birçok kent, nüfusun mekânsal hareketliliğinden kaynaklanan kentsel toprak rantının yükselmesi, gösterişçi tüketim eğilimleri, ticaretin canlanması bir yeniden oluşum ve yapılanmaya uygun altyapıları oluşturmuştur. Bu dönem, sur içi bölgesinde de bir süzülme hareketi yaşanmaya başladığı dönem olmuştur. Kent ticaretinin yoğun yaşandığı bu bölgeden yerli ailelerin bölgeyi terk etme oranı artmış, ancak alt gelirli kesimin sur içi bölgesindeki yerleşimi 1945'ten itibaren artmaya başlamıştır. Bölgedeki konut dokusu, artan nüfus karşısında ihtiyaca cevap

veremez hale gelmiş ve sur içi bölgedeki boş alanlara, geleneksel avlulu Diyarbakır evi tarzında yeni konutlar eklenmeye başlamıştır. Özellikle güney-batı bölümünde göçle gelenlerin oluşturduğu Ali Paşa Mahallesi eklenmiştir (Şekil 8).

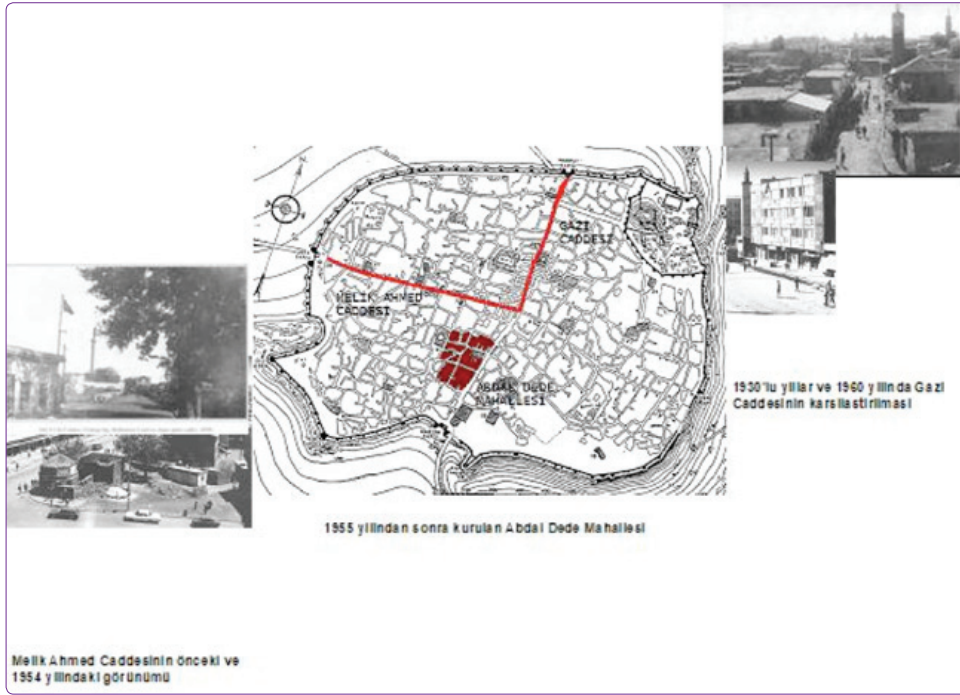
1950'li Yıllarda Koruma ve Modernleşme Çatışmasının Sur İçine Yansıması

1951 yılında 5805 sayılı "Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun" yürürlüğe girmiş, koruma sadece anıtsal yapıların tesciline olarak sağladığından dolayı bu yıllarda tek yapı ölçeği ile sınırlı kalmış ve bu dönem birçok kentte olduğu gibi Diyarbakır'da da anıtsal yapıların tescili yapılmaya başlanmıştır. Kentin kadastral ve hâlihazır haritalarının hazırlanması çalışmaları da bu dönemde gerçekleştirilmiştir. 1950'li yıllarla birlikte Türkiye'nin büyük kentlerinde hızlı bir kentleşme yaşanırken, bu kentlerin tarihi merkezlerinde de

süzülme süreci başlamıştır. 1954 yılında çıkarılan 6217 sayılı kanunla kat mülkiyetine olanak tanınmış, bu kanunun sağladığı alt yapı ile tarihi nitelik taşıyan sivil yapıların bir bölümü yıkılarak yerlerine apartmanlar ya-

Şekil 8. Sur içi'nin güney-batı bölümünde 1945 yılında kurulan Ali Paşa Mahallesi'nin yayılma alanı.

Şekil 9. Sur içi bölgesi ticaret akslarındaki dönüşüm ve Abdal Dede Mahallesi'nin yayılma alanı.

pılmış, bu ise tarihi dokuların kaybedilmesini tetiklemiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesi Diyarbakır'da da sur içindeki 1-2 katlı geleneksel evlerin yıkılmasına ve yerlerine çok katlı iş ve konut birimlerinin yapılmasına yol açmış ve sur içi ticaret alanları iki farklı dokunun bir arada yaşadığı bir yapıya dönüşmüştür (Şekil 9). Merkeze yakın yerlerdeki konutlarda ticaret alanına dönüşüm, merkez alanlarında arsa rantlarında yükselme ve bakımsızlık, ticari kullanıma elverişsiz olma gibi nedenlere bağlı olarak tarihi yapıların kira/satış değerlerinin düşmesiyle yıkıp yeniden yapma baskısı ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak fiziki mekân büyük bir değişime maruz kalmıştır. Aynı yıllarda ucuz kira, işe yakınlık gibi faktörlerle bu merkezler, alt gelirli kesimlerin tercih ettiği yerler olma konumunu sürdürmüştür. Bu dönemler Diyarbakır kale kenti nüfus çekmeye devam etmiş ve 1955 yılından sonra sur ile geleneksel evler arasında kalan boş alana yeni bir mahalle eklenmiş (Abdal Dede Mahallesi), sura yaslanan alanlarda da yine avlulu fakat köy evleri tarzında gecekonduların oluştuğu görülmüştür.^[1]

1956 yılındaki 6785 sayılı İmar Kanunu, dünyada gelişmeye başlayan geniş kapsamlı rasyonel planlama anlayışının yansıması olmuş, ülke, bölge ve kent ölçeğine doğru inen bir planlama anlayışını ve büyüyen kentlerin imar sorunlarına yanıt arayışını yansıtır içerikte hazırlanmıştır.^[10] Kent planlarında 1950'li ve 1960'lı yıllara damgasını vuran "geniş kapsamlı planlama" anlayışı

ile kentlerde 1/5000 ölçekli nazım imar planları^[6] yapılmaya başlanmıştır.

1959 yılında Diyarbakır'ın 1/5000 ölçekli ilk nazım imar planı yapılmış ve kent gelişimine yönelik bazı kararlar alınmıştır (Şekil 10). Planın temel amacı, sur içindeki ana yolların genişletilmesi, yolların sur dışındaki yollarla bağlantılarının sağlanması olmuş ve surların batı kesiminde sura yaslanarak gelişen niteliksiz yapılaşmanın önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 10. 1959 yılında yapılan 1/5000 ölçekli ilk nazım imar planı. Kaynak: İller Bankası Genel Müdürlüğü

Sur içindeki konut alanlarında bu plana kadar önemli bir fiziksel bozulma yaşanmadığı, ara sokaklar için herhangi bir planlama kararı olmamasından ve bu sokakların organik dokusunu devam ettirmesinden anlaşılmaktadır. Bu planla, sur içi ticaret alanlarını oluşturan kuzey-güney yönündeki cadde (Gazi Caddesi), bu caddeyi kalenin batı kapısına bağlayan cadde (Melik Ahmed Caddesi) ve 1916 yılında açılan caddenin (İzzetpaşa Caddesi) genişletilmesi kararı alınmış, 1950'li yıllarda kale duvarında açılan kapının da (Çift Kapı) araç yolu bağlantısı sağlanmıştır. Bu yollar üzerindeki genişletmeler birçok geleneksel yapıya zarar vermiştir. Yolların genişletilmesi, yeniden yapılanma imkânına zemin hazırlamış, aynı zamanda kat yüksekliklerinin artmasına yol açacak bir uygulamanın zeminini de oluşturmaya başlamıştır.

1960'lı Yıllarda Yeni Yapılanma ve Yeni Planlama Sürecinin Sur İçine Yansımaları

Türkiye'de 1960'lı yıllar ülke yönetiminde yeni bir dönemin başladığı yıllardır ve bu dönemin koruma konusundaki en önemli ilk adımı, 1961 Anayasa'sıdır. Anayasanın 50. Maddesine göre Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtları korumakla yükümlüdür. Bu Anayasa, devlet yapısında önemli değişikliklere yol açıp, önemli kurumsal yapıların oluşumuna öncülük etmiş ve yerel yönetimlerde yeni bir yapılanmanın sağlanması yolunu açmıştır. Diyarbakır kentinin imar planları da 1965-1967 yıllarında 1/1000 ölçekli sur içi ve sur dışı bölgesine yönelik olarak hazırlanmış ve kentin gelişimi bu plan çerçevesinde gerçekleşmiştir (Şekil 11). Ana yolların genişletilmesi kararı ile tarihi dokuda eski yapılar yıkılmış, cepheler tahrip olmuş ve yolların karakteri değişmiştir. Ana yollar üzerinde önerilen ticari

Şekil 11. 1965 yılında yapılan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı.
Kaynak: İller Bankası Genel Müdürlüğü

bölgeler ve bu bölgelerde izin verilen 3, 4 ve 5 kat yapı izinleri yoğunluğu arttırırken, işlev hakkında planda herhangi bir karar alınmamasına bağlı olarak merkeze yakın alanlarda konut alanından ticaret alanına dönüşüm yaşanmaya başlamıştır. Sur çevreleri, yeşil bantla çevrilerek sura yaslanarak gelişen niteliksiz yapılaşmadan korunmaya çalışılmıştır.

1970'li Yıllardaki Koruma Çabalarının Sur İçine Yansımaları

1972 yılında çıkarılan 1605 sayılı yasanın 6. maddesi anıtsal ve sivil mimarlık ürünlerinin korunmasının yanı sıra, bunlarla bütünlük teşkil eden, korunması gerekli çeşme, eski sokak ve meydancıkların da koruma alanı içine alınması koşulunu getirmiş olmasına^[6] ve Türkiye'de birçok ilde anıtsal yapıların yakın çevreleriyle birlikte tescillenmesi gerçekleştirilmesine rağmen, 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı "Eski Eserler Yasası" ile tarihi eserlerin korunmasına ciddi ilk adım atılmıştır. 1977 yılında saptama, belgeleme ve tescil işlemleri yurt düzeyinde yaygınlaştırılmış, 1978'li yılların sonlarına doğru 30 kadar kentte sit alanı ilanları gerçekleştirilmiştir.

1972 yılında çıkarılan yasanın etkileriyle Diyarbakır kale içinde 115 anıtsal yapının yakın çevreleriyle birlikte tescillenecek listelenmesi gerçekleştirilmiş ancak, 1980 yılına kadar 1965-1967 yıllarında hazırlanan uygulama imar planıyla yönetilen Diyarbakır Sur içi bölgesinde herhangi bir sit alanı kararı alınmadığı için bölgeyi koruma sınırlı kalmıştır. Sadece yeni bir tescil listesi hazırlanmış ve bu liste ile anıtsal yapıların yanı sıra sivil yapılar da tescil edilmiştir. Yeni tespitlere göre, anıtsal yapı sayısı 115'ten 84'e düşerken, ilk defa 102 adet sivil yapının tescillenmesi sağlanmıştır.

1980'li Yıllarda Çıkarılan Yeni Koruma Yasasının Sur İçine Yansımaları

Bu dönemde Türkiye'de koruma kanunları uluslararası çalışmalarla paralellik göstermeye başlamış, korumaya yönelik ulusal ve uluslararası ölçeklerdeki gelişmeler ve bilimsel araştırmalara dayalı çözüm önerileri yasalarla desteklenmiştir. Bu dönem, kentsel koruma çalışmalarında yetersiz kalan "Eski Eserler Kanunu"nun 1983 yılında yürürlükten kaldırılması ve yerine 2863 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu"nun yürürlüğe girmesinin gerçekleştiği dönemdir. Bu kanunun yürürlüğe girmesi ile yeni bir koruma anlayışı doğmasına rağmen, sit ilan edilen alanların koruma planlarının hazırlanması uzun bir sürece yayılmıştır. Nitekim Diyarbakır Sur içi bölgesinin korunması için gerekli sit alanı ilanı gecikmiş, Bölgeyi koruyacak koruma planı yerine 1984 yılında yeni bir nazım imar planı hazırlanmıştır (Şekil 12). Bu planla kalenin batı kapısına (Urfa

Şekil 12. 1984 yılında hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım imar planı.
Kaynak: İller Bankası Genel Müdürlüğü

Kapı) giden yol (Melik Ahmed Caddesi) çift şeritli yol haline getirilmiş, surları içten dolaşan batı yolları yapılmış, surları içten ve dıştan kuşatan yeşil alanlar ile kale-nin batı kapısı (Urfa Kapı) ve kuzey kapısında (Dağ Kapı) birer kavşak yapılması gerçekleştirilmiştir. Yeni planda döneme hâkim olan korumacı tavrın etkisi ile anıtsal ve sivil yapılar gösterilmiş olmasına rağmen, bu plan dönemindeki yapılaşmalar 1965 yılı uygulama imar planının sağladığı çok katlı yapılaşma kararına göre yapılmaya devam etmiştir. Genel olarak Sur İçi bölgesinde, konut alanları birer çöküntü alanı haline gelmiş, genellikle geleneksel dokudaki anıtsal ve sivil mimari yapılarla birlikte özellikle ana akslardaki sokak dokusu yeni plan kararlarıyla birlikte zarar görmüştür.

Bu tarihten bir yıl sonra ise Diyarbakır kentinin uygulama imar planları hazırlanmıştır. Bu plan, sur dışındaki yapılaşmaların gelişimini ve kontrolünü sağlamak amacıyla yapıldığı için ve uzun bir sürece yayılan Sur İçi'nin sit alanı olarak ilanı beklentisi nedeniyle bu planda Sur İçi'ne yönelik herhangi bir plan kararı yer almamış (Şekil 13), kale içindeki yapılaşmalar, kontrolsüz olarak gelişen bir seyir izlemiştir. Dolayısıyla bu dönemler, kentin göç alan bölgelerinden biri olan Sur İçi'ndeki nüfus artışına bağlı olarak kentsel korumanın da gerçekleşmediği dönemler olmuştur. 1984 yılı nazım imar planı kararlarının kısmen korumacı yaklaşımına karşılık, 1985 yılı uygulama planı ile sur içine herhangi bir planlama kararı getirilmemiş olması nedeniyle, yeni yapılaşmalar 1965 yılı imar planı kararlarına göre uygulama görmeye devam etmiştir. Bu dönemde, belediye ve

kamu kuruluşları arazi kullanımında yeterli titizliği gösterememiş, plan kararlarına bağlı olarak yapılaşmayı kontrol edememiş ve sur içi bölgesinde kaçak yapılaşmalar artmıştır. Bu denetimsizliğe paralel olarak kentin altyapı sorunları da büyük boyutlara varmıştır.

Sur İçi bölgesinin tahribine yol açan bu durumun önüne geçebilmek amacıyla bu bölge 1988 yılında "Kentsel Sit Alanı" olarak ilan edilmiş, bu tarihten bir yıl sonra da Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun Diyarbakır bürosu kurulmuştur. 3386 sayılı yasanın 6. maddesine göre Diyarbakır Belediyesi'nce bir yıl içinde "Koruma Amaçlı İmar Planı"nın hazırlanarak kurala iletilmesine, plan yapılıp yürürlüğe girinceye kadar "Geçici Dönem Yapılanma Kararları"na uyulması gerektiğine, ayrıca sur diplerinden itibaren 50 metrelik bir şeridin surların koruma alanı olarak tespit edilmesine ve bu şeritte yapılacak tüm faaliyetler için kuruldan görüş alınmasına karar verilmiştir. Alınan bu kararla Sur İçi yeni yapılaşmalar konusunda kısıtlanma sürecine girerken, sit alanı, koruma amaçlı imar planının uygulamaya girdiği 1990 yılına kadar "Geçiş Dönemi Yapılanma Kararları" ile korunmaya çalışılmıştır.

1990'lı Yıllar ve Sonrasında Yaşanan Toplu Göçün Sur İçi'ne Yansıması

1990 yılının temel olgularından biri, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan ve "zorunlu göç" olarak adlandırılan nüfus hareketinin oluşması ve kentlerde nüfusun artmasına bağlı olarak yaşanan yoğunlaşma ve yapılaşma baskısıdır. Yaşanan bu durum yerleşme alanlarını etkilerken, Diyarbakır da göç eden kesimlerin tercih ettiği yerlerin başında yer al-

Şekil 13. 1985 yılında yapılan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı.
Kaynak: İller Bankası Genel Müdürlüğü

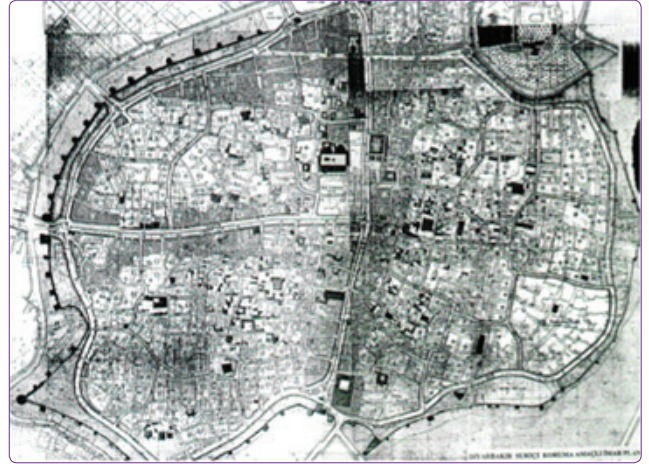

Şekil 14. Diyarbakır Sur İçi'nde ticaretin yayılma alanları.

mıştır. 1945 yılından itibaren sur dışına taşmaya başlayan kent nüfusunun sur içi ve sur dışı toplamı 1950'de 72267 kişi, 1960'da 124718 kişi 1970 yılında 238504 kişi, 1980 yılında 374264 kişi iken, 1990 yılında kentin toplam nüfusu 600640 kişiye ulaşmıştır.^[2] Kent nüfusunun 106545'i ise Sur İçi'nde yaşamaktadır. Yeni göç edenler genellikle daha önce köyden göçerek Sur İçi'ne yerleşen ailelerin yanına sığınmış ya da aynı avlu üzerinde nitelsiz kaçak yapılar yaparak bu alanlara yerleşmiş, böylelikle mevcut parseller kendi içinde bölünmüş ve yoğunluk artmıştır. Yeterli alt yapısı bulunmayan kale içi kentsel sit alanına yerleşmiş bu insanların oluşturduğu yoğunlaşma baskısından doğan tahribat ise, önemli boyutlarda olmuştur.

1990 yılının temel olgularından bir diğeri ise, Türkiye'deki birçok kent merkezinde olduğu gibi Diyarbakır Sur İçi'nde de yaşanan geleneksel ticaret alanlarının merkezde sıkışmasından doğan ve giderek artan ticari yoğunlaşma baskısıdır. Bu durum, kaçak yapılaşma sürecini doğurmuş, Diyarbakır'daki ticari merkez de 1990'lı yıllarda bu aşırı yoğunluğu yaşamıştır. Bu yıllarda sur içi bölgesinin kuzey-güney doğrultusunda yer alan Cadde (Gazi Caddesi) kentin ana ticaret eksenini olarak yatayda yayılmaya devam ederken, yoğunlaşmaya bağlı olarak yükselme yönünde de baskı yaratmaktadır. Sur içi bölgesinin dıştan bir kale ile sınırlanması, bu bölgedeki ticaret alanının merkezde sıkışmasında önemli bir etken olmuştur. Bu durum sur içi bölgesinde ticaret işlevinin sokak aralarına da saçaklanarak girmesi ve bu bölgelerde yoğunluğun artmasıyla sonuçlanmıştır (Şekil 14).

1990 yılına gelindiğinde sur duvarlarının bir eşik olması, ticaretin bu bölgede sıkışması ve kentin sürekli göç alması kentsel sit alanı olan Sur İçi'nin tarihi do-

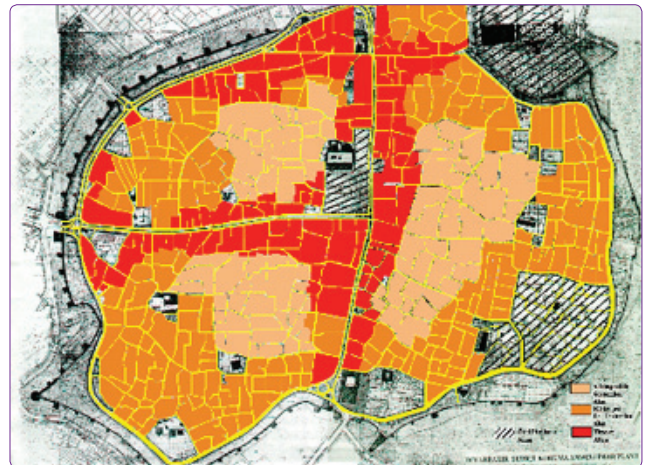
Şekil 15. 1990 yılında hazırlanan 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planı. Kaynak: Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi

kusunun tahribatını artırmıştır. 1990 yılı aynı zamanda, kentsel sit alanı olarak ilan edilen Sur İçi bölgesi için koruma amaçlı imar planının hazırlanarak uygulamaya girdiği yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve bölgenin korunmasında yasal zemin oluşturulmuştur (Şekil 15).

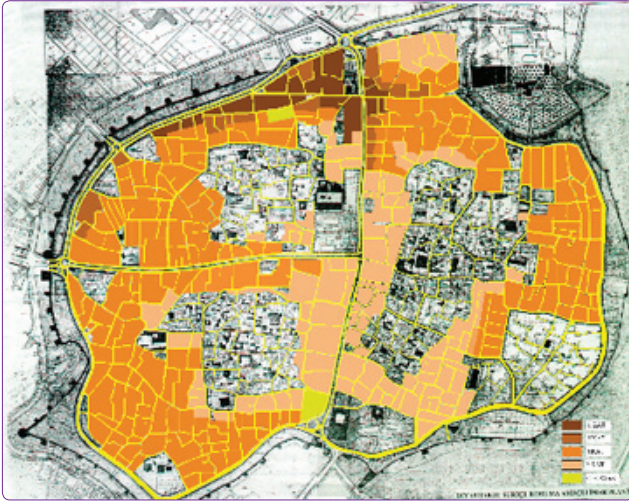
Sur İçi Bölgesi Koruma Amaçlı İmar Planı Kararları

1990 yılında Sur İçi dokusunun korunmasına yönelik hazırlanan koruma amaçlı imar planının yürürlüğe girmesiyle başlayan süreç yeni yaptırımların da yasal dayanağını oluşturmuştur. Bölgedeki yeni yapılaşmalar koruma planında belirlenen çerçeve içinde uygulanmaya başlamıştır.

-1990 yılında hazırlanan koruma amaçlı imar planı kararlarına göre kale içi; konut, ticaret ve özel planlama alanları olarak 3 ayrı işlev alanı şeklinde ele alınmıştır (Şekil 16). Konut alanları, mevcut konut doku-

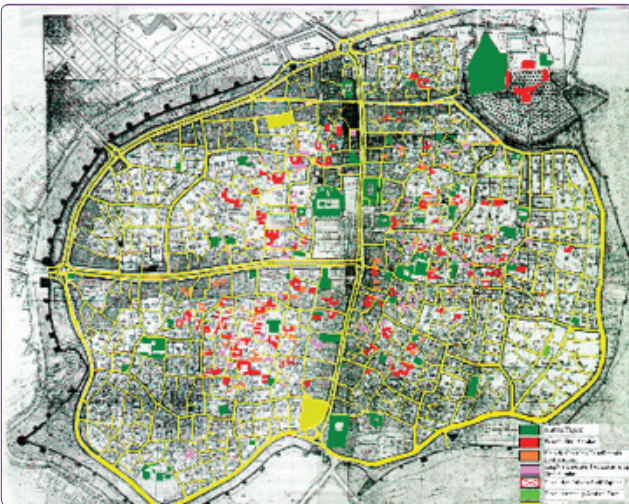
Şekil 16. Koruma Amaçlı İmar Planında belirlenen işlev alanları.

Şekil 17. Koruma Amaçlı İmar Planında verilen yoğunluk ve kat adedi kararı.

Şekil 18. Koruma amaçlı imar planında verilen ulaşım kararı.

Şekil 19. Sur İçi bölgesindeki tarihi yapıların tescil durumları.

suna göre ele alınarak, geleneksel dokunun yoğun olduğu, geleneksel dokunun olmadığı ya da az olduğu iki ayrı alt bölge olarak ele alınmış ve bu ayırma göre plan kararları geliştirilmiştir. Ticaret alanları ise, dört alt bölge olarak ele alınmış ve bu ayırma göre yapılaşma kararları verilmiştir. Farklı bölgelerde yer alan üç alan ise konut, eğitim, kültür ve turizm ile ticaret ve kültür işlevleri verilerek özel planlama alanı olarak belirlenmiş, yapılaşma kararları Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun sorumluluğuna bırakılmıştır.

Yoğunluk ve kat adedi olarak iki alt bölgeye ayrılan konut alanlarında; geleneksel dokunun yoğun olduğu bölgelerde 2 (iki) kat, geleneksel dokunun az yoğun olduğu ve anıtsal yapıların, sivil mimarlık örneklerinin mekânda dağınık ve seyrek olarak yer aldığı bölgelerde ise, 4 (dört) kat olarak belirlenmiştir. Ticaret alanlarında ise; geleneksel ticaret dokusunun hâkim olduğu ya da etkilendiği bölgede 3 (üç) kat, geleneksel doku özelliklerinin tahrip olduğu bölgede bitişik düzen 4 (dört) ve 5 (beş) kat, hem mevcut yapı niteliği betonarme, iyi nitelikli ve işlevi turizm, konaklama, eğlence, büro hizmetlerini sunan ve anıtsal yapılardan uzak bulunan bölgede ise bitişik düzen 6 (altı) katlı yapılanma kararı verilmiştir (Şekil 17).

Ulaşım alanları sura paralel olarak geçen batı çevre yolunu doğu kesimde de devam ettirerek sur içi ringi tamamlanmaya çalışılmıştır (Şekil 18). Bu karar çevresinde özellikle sur içinin güneydoğu kesiminde birçok alanın işlev değiştirerek konuttan yeşil alana dönüşeceği planlanmıştır. Geleneksel dokunun yoğun olduğu bölgelerde, dokuyu bozmayacak akslar yakalanmaya çalışılmış, geleneksel dokunun bozulduğu bölgelerde ise ulaşılabilirliği artırıcı kesitler oluşturularak ticaret alanlarını besleyecek aksları tek yönlü trafiğe açacak kararlar verilmiştir. Ayrıca sur içindeki ziyaretçi otopark ihtiyacı, katlı otoparklar ile çözümlenmiştir.

Koruma amaçlı imar planının hazırlanması aşamasında sur içi bölgesinde Koruma Planlama Grubu tarafından yapılan tespitlere göre, 161 anıtsal ve sivil mimarlık yapısı daha tescile önerilmiştir. Bu yapılardan 14 anıtsal ve 58 sivil mimarlık yapısı olmak üzere toplam 72 adet yapı, Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescile değer görülmüş ve 1992 yılında bu yapıların tescili yapılmıştır. Bu tescillerle birlikte, korunması gerekli yapı sayısı toplam 267'ye ulaşmıştır (Şekil 19).

Sur İçi bölgesinin korunması için hazırlanan koruma amaçlı imar planının uygulanması birçok farklı kişi ya da kurumun bir arada çalışmasını zorunlu kılmıştır. Planlayıcı ya da planlama grubu tarafından hazırlanan

koruma amaçlı imar planının yürürlüğe girdiği dönemlerde koruma, Kültür Bakanlığının bünyesinde çalışan ve Türkiye'de belirli bölgelerde kurulmuş olan Koruma Kurullarının denetimleri ile yapılırken, yerel yönetimler uygulamadan sorumlu kurum olmuştur. Koruma yasasında yer almadığı için halkın burada dolaylı bir denetimi söz konusu olamamıştır. Dolayısıyla koruma ve uygulama çalışmaları, Kültür Bakanlığı'na bağlı Koruma Kurullarının, yerel yönetimlerin, planlayıcı ya da planlama grubunun ve halkın birbirleriyle dolaylı ya da dolaysız ilişkileriyle gerçekleşmiştir.

Sonuç

Diyarbakır kale kentinin planlanması ve korunması girişimleri bu tip gelişmekte olan ve gelişmiş bazı kale ile çevrili yerleşme alanları için bir model teşkil etmektedir. Cumhuriyet döneminden başlayarak günümüze kadar olan süreç içerisinde Diyarbakır kale içi bölgesi kentsel ölçekte korunamamıştır. Diyarbakır Sur içi'nin gelişimi, büyük ölçüde politik kararlar sonucu olurken, bu kararlar planlama çalışmalarını, nüfusun hareketini ve uygulamadan sorumlu kurumların kararlarını etkilemiştir. Anıtsal ve sivil yapıların korunması çalışmaları yasal dayanağın uzun bir süreçte üretilmiş olması nedeniyle sağlanamamış, Koruma Planı ve öncesinde yapılan planlar bazı yanlış kararlar üretmiş, sorumlu kurumlar yanlış uygulamalar yapmış ve hızlı artan nüfus ve değişen sosyo-kültürel çevre kent dokusunun kaybedilmesine neden olmuş, tarihi doku tahrip olmuş ve kaçak yapılaşma önlenememiştir. Oysa planlamada bölgesel yaklaşım ele alınmalı ve bu yaklaşımın uzun bir süreci kapsaması gerekmektedir.

Sur içi bölgesinde yaşayan kesim, genel olarak yoksullukla mücadele eden insanları kapsamaktadır. Onun için bu bölgedeki koruma çalışmalarındaki hedeflerin bu insanların korumaya katılımını sağlayacak bir modelle bütünleşmesi gerekmektedir. Kentin ticaret merkezinin de kale içinde yer aldığı düşünülünce, bu bölgenin büyümeye ve daha fazla nüfusu çekmeye ve daha çok yerleşme alanına ihtiyaç duymaya devam edeceğini, ulaşımın daha fazla yoğunlaşacağını söylemek zor olmaz. Bu bölgede uygulanacak yeni bir koruma amaçlı imar planı sürecinde halk katılımının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Politik kararlarla beraber, yerel yönetimlerde ve sivil toplum örgütlerinde bulunan profesyonel insanlarla birlikte çalışılmalı ve teknik çözümlere ulaşılmalıdır.

Korunması gerekli anıtsal ve sivil yapıların bünyesinde ya da yakın çevresinde korumayı kolaylaştıracak kullanımları sağlayacak sosyal ve ekonomik yapıyı iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejiler belir-

lenmeli, kentsel tasarım kararları ile bu kullanımların dağılımı sağlanmalıdır.

Koruma amaçlı imar planı hazırlanması aşamasında, "Kentsel Tasarım" üst ölçeklerden alt ölçeklere kadar her aşamada etkin olarak kullanılmalıdır. 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları'nda öncelikler belirlenmeli, tarihi kent merkezinin konumu, işlev ve yoğunluğu, çevre ilişkileri, ulaşım bağlantıları gibi temel kararlar ile gelişim yönleri saptanmalıdır.

Kale ile çevrili kentsel sit alanlarında büyüyen ticaret hacmi ve yapısı tarihi kent dokusunun gabarisine ters düşen yapılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Bu bölgeler, bütüncül planlamanın alt ölçeği olan bir planlama içerisinde ele alınmalıdır. Bu sayede, hazırlanacak kentsel strateji planları ile ticari faaliyetlerin yükü ve fonksiyonu kaydırılabilecek, üzerinde cazibe noktası oluşturulmuş yeni gelişme aksları yaratılabilecektir. Böylece, bu tip alanlar içerisinde faaliyet gösteren ticaret bölgeleri, daha az yoğunlukta ve ileride geriye kazanımını sağlayacak ölçüde daha nitelikli ve fonksiyonlu yapılaşmalara sahip olacaktır.

Tarihi kale kentlerin geleceğe aktarılmasının bir zorunluluk olduğu düşüncesi ile kentleşme baskısının yaşandığı dönemlerde kaybedilen tarihi dokulara rağmen, yakın dönemlere kadar koruma uygulamalarının da olması gereken bilinç yeterince gelişmemiştir. Ancak, günümüzde geleceğe bırakılması gereken bir miras olan tarihi dokuların korunması için gerekli bilincin, yasal altyapının ve kaynakların hazırlanmaya başlandığına dair ipuçlarının bulunması, bu yönde olumlu gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

Kaynaklar

1. Arslan, R., (1999), "Diyarbakır Kentinin Tarihi ve Bugünkü Konumu", Diyarbakır: Müze Şehir, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 80-107.
2. Kejanlı, D.T., (2004), "Anadolu'da Kale Kentler ve Koruma Sorunları: Diyarbakır Kale Kenti", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
3. Ağaryılmaz, İ., Binoğul, E., Can, C. ve Binan, C., (1991), Diyarbakır Kenti Tarihi Yapısı, Sorunları ve Korunması İçin Temel Yaklaşımlar, Yıldız Üniversitesi Raporu, İstanbul.
4. Yılmazçelik, İ., (1995), XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır (1790-1840), Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
5. Beysanoğlu, Ş., (1962), Kısaltılmış Diyarbakır Tarihi ve Abideleri, İstanbul.
6. Dinçer, İ., Akın, O., (1994), "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kapsamında Koruma Planı ve İdari Yapısı", 2. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Kolokyumu, İstanbul, s. 127-131.
7. Özsezgin, K., (1993), Diyarbakır Surları, Diyarbakır Tanıtma, Kültür ve Yardımlaşma Vakfı Yayını: 4, Ankara.

8. Konyar, B., (1936), Diyarbakır Yıllığı, Cilt 3, Ulus Basımevi, Ankara.
9. Cumhuriyetin 15. Yılında Diyarbakır, 1935.
10. Tekeli, İ., (1998), Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kent-sel Gelişme ve Kent Planlaması, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık Bilanço 98, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Peyzaj Planlama ve Kentsel Tasarımda Koruma-Kullanma için Yeni Bir Sistem Yaklaşımı Önerisi: Uludağ Milli Parkı ve “Rejenerasyon”

*A Systemic Approach to Preservation-Utilization Balance in Landscape Planning and
Urban Design: The Case of Uludag National Park*

Sertaç ERTEN,¹ Sultan GÜNDÜZ²

Türkiye'nin önemli dağ ekosistemlerinden biri olan Uludağ Milli Parkı, 2008 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından açılan bir peyzaj planlama-kentsel tasarım yarışmasına konu olmuştur. Bu makale, söz konusu yarışma kapsamında hazırlanan ve 5. mansiyo-na layık görülen projenin koruma-kullanma dengesinin sağlanma-sı prensibiyle geliştirdiği kavramsal çerçeveyi tartışmaya açmaktadır. “Rejenerasyon”, hem doğal varlıkların zenginliği ve hassaslığı bakımından korunması gereken, hem de içerdiği rekreatif potansiyeller bakımından yoğun olarak kullanıcı çeken ve bu bağlamda tehditlerle karşılaşan bir dağ ekosistemi için önerilen bir planlama-tasarım yaklaşımıdır. Yenilenme, yeniden yapılanma, kendini tamir etme anlamına gelen rejenerasyon kavramı, Uludağ'da fiziki gelişim ve koruma çizgisinin tanımlanması, kullanım biçimlerinde çatışmaların en aza indirilmesi süreçlerini tarif için bir metafor olarak kullanılmıştır. Uludağın, içinde barındırdığı ekolojik, ekonomik, toplumsal ve yönetsel unsurlar ayrı başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Koruma-kullanma gerilimine bir cevap olarak önerilen rejenerasyon sistem yaklaşımının ilgili kurumlara ve kullanıcılara aktarılması ve böylece hayata geçirilmesinin yollarının açılması amacıyla, yaklaşımın somut anlatımlarını yansıtan mekansal çözüm önerileri üretilmiş ve bu bağlamda kentsel tasarım araçları kullanılmıştır. Çalışmanın ana savı, doğal alanlarda yapılacak her türlü koruma ve kullanma müdahalesinin, çok-boyutlu ve çok-aktörlü olduğu ve çalışmada “yaklaşım temsili”nde kullanılan rejenerasyon kavramının peyzaj planlama ve kentsel tasarım karar süreçlerinde önemli bir ilkesel duruş tanımlayabileceği, ayrıca, kavramın uygulanmasında kentsel tasarım araçlarının etkin rol üstlenebileceğidir.

Anahtar sözcükler: Koruma-kullanma; kentsel tasarım; Peyzaj planlama; Uludağ; rejenerasyon.

Uludag, one of Turkey's most significant mountain ecosystems, was the subject of a landscape planning and urban design competition held in 2008 and organized by the Ministry of Environment and Forestry. The objective of this article is to discuss the conceptual framework of a specific project which was submitted to the competition and which won 5th place. The proposed conceptual framework, entitled “regeneration”, is based on a planning-design approach that seeks to establish a preservation-utilization balance in a mountain ecosystem. Such an area is rich in nature and wildlife, while also representing for some a potential for recreational activities. In the submitted project, the project team has used the concept of “regeneration” as a metaphor of re-birth, restructuring and auto-repair, in order to make a re-definition of preservation and utilization lines in Uludag. In order to explain the regeneration approach to the visitors of the mountain, the project team has used urban design instruments for the visualization of spatial ideas as well as managerial dimensions. The main thrust of the study is that any kind of preservation-utilization stress in natural areas consists of multidimensions and multi-actors. The concept of “regeneration” can define a significant framework for landscape planning and urban design decision-making processes, and urban design tools can play an active role in practicing of the concept.

Key words: Preservation-utilization balancing; urban design; landscape planning; Uludag; regeneration.

¹Sekiz Artı Mimarlık ve Kentsel Tasarım Ltd. Şti., İstanbul;

²Planlama Atölyesi (Sultan Gündüz), İstanbul.

¹Eight Plus Architecture and Urban Design Co., İstanbul, Turkey;

²Planning Workshop (Sultan Gündüz), İstanbul, Turkey.

Giriş

Dağ ekosistemleri, biyolojik çeşitlilik, su, maden, enerji gibi doğal kaynak değerlerinin temelini oluştururlar ve aynı zamanda küresel ekosistemin de önemli bir parçasını meydana getirirler.¹ Yüzeysel su kaynaklarının önemli bir bölümünün kaynağı niteliğinde olan dağlık alanlar, insan faktörlü ekosistem bozulmalarına giderek daha fazla maruz kalmaktadırlar. Doğal kaynak zenginliği bakımından Türkiye'nin sayılı dağlarından bir olan Uludağ da, bu risklerden etkilenen bir bölgesel ekosistem olarak tanımlanabilir.

1961 yılında Milli Park ilan edilen Uludağ'da giderek artan insan kullanımı ve baskısı "alan koruma ve akılcı kullanım" arayışlarını da giderek arttırmaktadır. Bu kapsamda, insan müdahalesinin en yoğun yaşandığı Uludağ Milli Parkı I. ve II. Gelişim Bölgeleri, 2008 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği uyarınca serbest, ulusal ve tek kademeli olarak, ekolojik, estetik, işlevsel ve ekonomik çağdaş çözümlerin araştırılması amacıyla yarışmaya çıkarılmıştır.² Yarışmanın amacı;

- Alanın gerçek sahibi olan canlıların ve yaşama alanlarının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için ekolojik çözüm,
- Alanın ulusal ve uluslar arası çekiciliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için estetik çizgi,
- Alanın mevcut ve öneri kullanımları ile kullanıcı tatmininin sürdürülebilirliği için işlevsel yaklaşım,
- Mevcut insan faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için ekonomik yaklaşım

arayışlarının bir arada, mekanda, kullanımda ve yönetimde çatışmaları en aza indirecek ve çok boyutlu beklentileri karşılayacak şekilde kurgulanması gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu son derece önemli beklentinin karşılanabilmesi için; "*Sürdürülebilir bir Uludağ için ekolojik, ekonomik, toplumsal ve yönetsel boyutları içeren bir sistem yaklaşımı geliştirilebilir mi?*" ve "*bu sistem yaklaşımının uygulaması mümkün olabilir mi?*" soruları akla gelmektedir.

¹ Kısakürek ve Karadeniz, 2008, s. 173.

² Çevre ve Orman Bakanlığı, 2008.

Gereç ve Yöntem

Bu makale, yarışmaya önerilen ve 5. mansiyona layık görülen projenin kavramsal çerçevesinin bir özeti niteliğindedir. Öneri projede, "yarışmanın önemini ortaya koyan amacı" anlamak üzere öncelikle yukarıda vurgulanan sorular sorulmuş ve proje kapsamında bu soruların cevaplarını bulmak, cevapları mekana yansıtılabilmek üzere bir kurgu oluşturmuştur. Söz konusu kurgu, gerek proje açıklama raporunda gerekse paftalarda aynı sistematik yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kapsamda;

- Öncelikle Uludağ doğal sistemini ve bu sistemden toplumsal, ekonomik faydalanma düzeylerinin ne olduğu ile ne olması gerektiğini anlamak kapsamında ele alınan alan analizleri üstünde durulmuştur. Alan analizleri ile mevcut yapının anlaşılması ve alan özelinde gerçekleştirilen çalışmalar ile beklentilerin algılanması doğrultusunda problem tanımına gidilmiş ve çözümü için sağlıklı temellere dayalı bir sistem yaklaşımı geliştirilmesi üstünde durulmuş, ayrıca uygulama sürecine geçişte yapılması gerekenler tanımlanmıştır. Sistem yaklaşımı, Uludağ'da günümüzde görülen sosyal, ekonomik faaliyetlerin içinde bulunduğu kaotik yapının ve söz konusu faaliyetlerin çevre üzerindeki onarılmaz baskının ortadan kaldırılabilmesi arayışıyla REJENERASYON fikri çerçevesinde gelişmiştir.
- Koruma-kullanma ikilemine bir yanıt olarak geliştirilen REJENERASYON yaklaşımının mekansal yansımalarının neler olabileceği tartışılmış ve bu bağlamda kentsel tasarım ilkeleri çerçevesinde yaklaşımın görselleştirilmesi, kullanıcılara doğru bir şekilde aktarılması ve Uludağ'ın çeşitli noktalarında bu görsel bilgilerin yerleştirilmesi önerilmiştir.

Yenilenme, yeniden yapılanma, kendini tamir etme iktidarı olarak da tanımlanabilecek REJENERASYON fikri çerçevesinde gerçekleştirilen değerlendirmeler, fiziki gelişme çizgisinin tanımlanmasında, dolayısıyla mekanda ve kullanımda çatışmaları en aza indirme sürecinde katkı sağlayacak temel yaklaşımı oluşturmuştur.

Zirve noktası 2.543 m olan ve toplam 12.762 ha büyüklüğündeki Uludağ Milli Parkı ve yakın çevresi çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Milli Parklar Daire Başkanlığı'nın hazırladığı ve yarışmaya katılmak için başvuran ekiplere gönderdiği şartname ve eklerinde bulunan haritalar materyal olarak kullanılmıştır.

Alan Analizleri

Kuzeybatı Anadolu'nun 2.543 m'ye ulaşan zirvesiyle en yüksek kütlesi olan, buzul gölleri üzerinde tüm görkemliyle yükselen Uludağ, 40 km uzunluğunda, 20 km genişliğinde bölgesel bir nirengi özelliği göstermektedir. Dağ, Cumhuriyet Döneminde aldığı ismini de bu görkemli yapısına borçludur. Bursa Ovası yüzyıllar boyunca aldığı topraklar, Nilüfer Çayı ise varlığının kaynağı olan sular ile Uludağ'ın sunduğu zenginlikleri sergilerken, Dağ'ın görkemli yapısının algılanmasına da zemin hazırlamaktadır.

Bölgesel bir nirengi oluşu, Dağ'ın görünen yüzünü oluştururken, kış turizmi bilinen yüzünü sergilemektedir. Dağ'ın doğal yapısı ve tarihsel kültürel dokusu da bilinmeyen yüzüdür. Uludağ; flora ve fauna çeşitliliği, vejetasyon bölgelerinin kesin çizgilerle görülebilmesi, tipik alpin toplulukları ile endemik bitki topluluklarını barındırması, Küçük Asya'daki buzul hareketlerinin ilk tespit edildiği yer oluşu, zengin su kaynakları, torları, sirkleri ve benzeri pek çok doğal özelliği nedenleri ile korunması ve gelecek nesillere bırakılması gereken, bu nedenle de 1961 yılından bu yana Milli Park olan bir alandır.

Bursa kenti için de Uludağ'ın anlamı büyüktür. Bursa Ovası, Uludağ'dan akan yüzlerce pınarın, on binlerce yılda taşıdığı toprakla oluşmuştur. Çok sayıda dereye

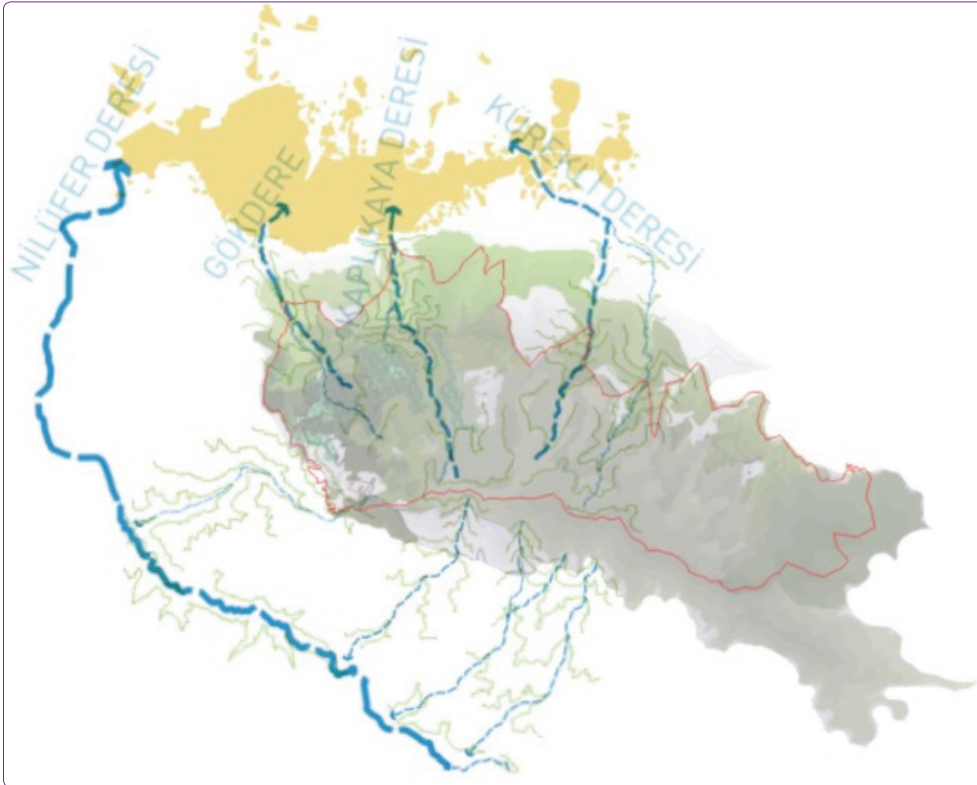
kaynak oluşturan Uludağ, Bursa'nın en önemli su kaynağıdır. Bursa kenti ve ovasının bu kadar verimli olması, Uludağ'a ve ondan doğan su kaynaklarına bağlıdır. Uludağ'ın güneyinden doğan Nilüfer Çayı, Bursa'nın en önemli akarsuyudur. Uludağ'ın Bursa'ya sunduğu verimli ova toprakları ile su kaynakları ekonomisi ve sosyal yaşamı ile büyüyen Bursa Kenti'nin oluşmasına zemin hazırlamıştır (Şekil 1).

Bugün, Uludağ Bursa'nın kullanım suyundan, tarımsal amaçlı sulamaya, endüstriyel kullanıma dek tüm alanlarda su ihtiyacını karşılamada etkin rol oynamaktadır. Uludağ, Bursa'ya bir yandan kentsel gelişim için gerekli ana kaynakları sunarken diğer yandan üstlendiği milli park ve kış turizm merkezi fonksiyonlarıyla Bursa'da turizm sektörünün ve bu sektöre bağlı onlarca alt sektörün gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenlerle, Uludağ'ı korumak Bursa'nın yaşam kalitesini ve ekonomik çeşitliliğini garanti altına almak anlamı taşımaktadır. Uludağ'ın bilinçsiz kullanımı ise Bursa ve Bursalılar açısından kendisini var eden kaynağı yok etmekle eşdeğerdir.

Uludağ'ın Korunmasını Gerekli Kılan Doğal Özellikleri

Jeolojik, Hidrojeolojik ve Morfolojik Yapı

Yer kürenin derinliklerinden gelen magmanın kırıklar ve çatlaklar boyunca yeryüzüne doğru yükselmesi

Şekil 1. Bursa Ovası'nı besleyen ve Uludağ'ın pınarlarından kaynak bulan ırmakları gösteren şema.

ve katılması sonunda meydana gelen Uludağ'ın jeolojik yapısını genellikle iç püskürük granit kayaları oluşturmaktadır. Aras Çağlayanı ve doruklarda görülen buzul izleri Uludağ'ın jeomorfolojik yapısının ilgi çekici özellikleridir. Uludağ'ın kuzeye bakan yamaçlarında, buzullarca şekillendirilmiş oluşumlar ve ilginç görünümü kaya kitleleri vardır. Dağın güneye bakan zirve kesimi ise, sıra halinde sarp kayalıklardan oluşur. Uludağ'ın ilginç morfolojik özelliklerinden birisi, dağın yüksek kısımlarında yer alan ve halk arasında volkanik göller olarak bilinen Pleistosen'deki son buzul devrine ait buzul (şirk) gölleridir. Dağın morfolojik özelliklerinden bir diğeri de yaylarıdır. Uludağ, yüzey ve yeraltı suları açısından son derece zengin bir yapıya sahiptir.³

Klimatolojik Özellikler

Karasal iklim hakim olduğu dağda, yıllık ortalama sıcaklık 5.2°C, yıllık ortalama yağış 1.474 mm'dir. Hakim rüzgar yönü Kuzey, Kuzey-Batı ve Güney-Batı'dır. Yıllık yağış kentten (713 mm), Zirvetep'e (1.545 mm) kadar artmakta, sıcaklık ise tersine 14.4°C'den 4.4°C'ye düşmektedir. Ortalama kar yağışlı günler Zirvetep'e'de 63 gündür. En yüksek kar kalınlığı 4.30 m olarak ölçülmüştür. Ülkenin ilk don strüktür topları, yani buzul devri izleri Uludağ'da tespit edilmiştir.

Bitki Örtüsü

Uludağ, oviden doruğa doğru değişen yüksekliklerde, farklılıkları gözle görülebilen bitki örtüsü ve orman kuşaklarına sahiptir. Uludağ'da;

- 300-350 m yüksekliğe değin *Lauretum* (defne, kızılbaş, mazı meşesi, çınar, zeytin, erguvan, kestane, ıhlamur, akçaağaç, karayemiş, makiler),
- 350-750 m arasında *Castanetum* (kestane, gürgen, karaağaç, fındık, ceviz, meşe, kayın, titrek kavak, karaçam, ıhlamur, akçaağaç, karayemiş),
- 700-1.000 m arasında *Pinatum* (karaağaç, meşe,

gürgen, kayın, titrek kavak, fındık, kızılıçık),

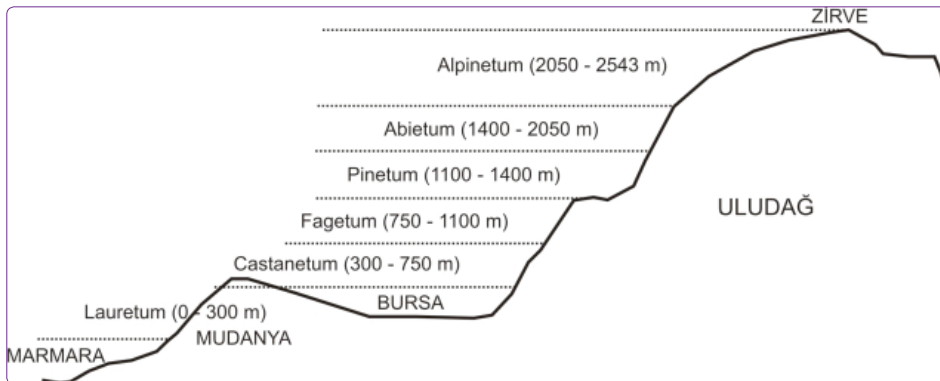
- 750-1.000 m arasında *Fagetum* (kayın, gürgen, titrek kavak, üvez, göknar, karaçam),
- 1.000-2.000 m arasında *Abietum* (göknar, kayın, karaçam, ardıç, ayı üzümü, titrek kavak),
- 2.000 m'nin üstünde ise *Alpinetum* (bodur ardıç, ot, liken)

adı verilen bitkilerin yer aldığı geniş alanlar görülmektedir (Şekil 2). Bu bitki kuşaklarının muhtelif yüksekliklerde yer alan florayı karakterize etmesi nedeniyle, Dünya Ormanlık Literatüründe özel bir önemi vardır. Milli Park'ta en fazla bulunan ağaç türü Uludağ Göknarı'dır (*Abies Bornmulleriana*). Uludağ'da 2'si alt tür olmak üzere 28 endemik bitki tespit edilmiştir. Kuşaklıkaya, Şahinkaya, Tutyeli ve Zirve Tepenin çevresi endemik ve nadide türler bakımından oldukça zengindir. Endemikler özellikle Kuşaklıkaya Tepesi'nin güney yamaçlarında ve bu tepe ile Zirve Tepe arasındaki alanlarda yayılış göstermektedir. Uludağ'da yaz ve sonbahar aylarında, ormanların eteklerinde zengin mantar türlerinden mantar tarlaları oluşmaktadır.

Yaban Yaşamı

Uludağ Milli Parkı'nda 46 tür kelebek ile 11 tür bombul arısı tespit edilmiştir. Uludağ'a özgü endemik tür olan Apollon kelebeği (*Parnassius apollo*) Nisan sonlarında Küçük Zirve'nin güney yamaçları ile Aras Şelalesi arasında kalan bölgede görülebilir. Memelilerden yaban domuzu, tilki, çakal, porsuk, sansar, sincap, tavşan, kirpi, dağ faresi ile az miktarda kurt ve ayı bulunur. Kuşlardan, bilinçsiz avlanma nedeniyle 3-4 çift kalan Sakallı Akbabanın yanı sıra, dağ kartalı, doğan, şahin, atmaca, kerkenez, karga, ağaçkakan, saksagan, baykuş, dağ güvercini, çulluk, üveyik, karatavuk, kırlangıç, sakağı ve serçe türleri görülür.⁵

Uludağ sahip olduğu ve yukarıda özetle vurgulanan ender doğal kaynak değerleri alanın "Milli Park" statüsü başta olmak üzere farklı statülerle korunmasını da beraberinde getirmiştir. Uludağ, bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nede-

Şekil 2. Uludağ orman zonları (kaynak: Çevre ve Orman Bakanlığı, 2008).

³ Kuşku, 2004.

⁴ Kuşku, 2004.

⁵ Çevre ve Orman Bakanlığı, 2008.

niyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gereken, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynı korunacak alanlardan biri olarak 1. derece doğal sit ve kullanım sınırlandırmaları barındıran 2. derece doğal sit statülerini de taşımaktadır.

Uludağ'ın Kullanım Tiplerinin Gelişmesine Zemin Hazırlayan Doğal Özellikleri

Uludağ; bilimsel ve estetik bakımdan Milli ve Milletlerarası ender kaynak değerlerine sahip, kendisine özgü zengin flora ve faunasıyla, yüksekliğe göre bitki ve orman kuşaklarının tabakalı dağılımının en çarpıcı örneklerinden birini sunmasıyla, yaylaları, ilgi çekici gölleri ve seyir teraslarıyla, ayrıca kar kalınlığı ve kalitesiyle geniş bir bölgede kayak sporuna elverişli tek alan oluşuyla rekreatif ve turistik açıdan büyük önem taşımaktadır.

Uludağ sahip olduğu söz konusu doğal özellikleri ile 1926 yılında başlayan çalışmalarla uzun yıllar ülkenin ilk ve en önemli kayak merkezi olma sürecine girmiş, bugün ise kış sporları ve kayak merkezi olarak turizm amacıyla kullanılagelmiş bir alandır. Uludağ'ın sahip olduğu doğal özellikler sadece bir kayak merkezi kullanımını değil aynı zamanda günübirlik ve kısa süreli kamp ve kullanım alanlarının, piknik alanlarının, yürüyüş patikalarının gelişimini de beraberinde getirmiştir. Özetle bahsedilen tüm bu özellikler Dağ'ın Bursa ve yakın çevresi için önemli bir rekreasyon merkezi olarak kullanımını gündeme getirmiştir. Kış sporlarına dayalı turistik faaliyetler ile rekreatif faaliyetler ise bölgede yaşamını sürdüren kırsal toplumların yol boyu satış tezgahları başta olmak üzere ziyaretçilerin çeşitli taleplerini karşılayan ticaret ve hizmet faaliyetlerinin gelişimine zemin hazırlamıştır.

Uludağ sahip olduğu ender doğal kaynak değerlerinin anlaşılması ile özelliklerini ve karakterlerini olumsuz etkilerden korumak, kaynak değerlerini devam ettirmek amacıyla 1961 yılında Milli Park ilan edilerek turistik ve rekreatif faaliyetlerin yanı sıra araştırma, inceleme ve eğitim amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır.

Uludağ'ın Kullanım Tiplerinin Beraberinde Getirdiği Alt ve Üst Yapı

Uludağ'ın başta kış sporları merkezi olarak geliştirilme girişimleri bugün Oteller Bölgesi olarak adlandırılan gelişim bölgelerinin yoğun bir şekilde gelişimi-

ne zemin hazırlamıştır. Oteller bölgesinde gerek kamu, gerekse özel işletmelere ait oteller ve misafirhanelerde konaklama imkanı giderek artmıştır. Bölgenin kayak merkezi olarak kullanımı ulaşım bağlantılarının artışı- nı da beraberinde getirmiştir. Uludağ'a erişimin artırılması amacıyla kara ve teleferik yoluyla ulaşım altyapısı geliştirilmiştir.

Kamp ve günübirlik kullanım talebinin artışına paralel olarak baraka, bungalov ve çadır ile kamp yapma eğilimi giderek artmış ve söz konusu kullanımlara yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Uludağ'da giderek artan günübirlik ve konaklamalı aktivite talepleri doğrultusunda gelişen yapı, içme-kullanma suyu, kanalizasyon, arıtma tesisi ve benzeri altyapının gelişimini de gereklilik haline getirmiştir. Ancak, Uludağ gibi hassas bir sistemde izlenen kontrolsüz büyüme ve bu doğrultuda şekillenen alt ve üst yapı geliştirme girişimleri gerek yetersizlikleri gerekse olumsuz çevresel etkileri nedenleriyle eleştirilerin odağı olmuştur.

Uludağ'ın Kullanım Tiplerinin Beraberinde Getirdiği Sorunlar

Uludağ'ın bölgesel ölçekte bir turizm ve rekreasyon merkezi işlevi üstlenmesi ve çok sayıda ziyaretçi çeker bir hal alması geri dönüşü olmayan sorunların oluşmasını da beraberinde getirmektedir. Çevresel, toplumsal, ekonomik ve yönetsel sorunlar olarak gruplandırılacak söz konusu sorunlara aşağıda özetle değinilmiştir.

Çevresel

Turizm ya da rekreasyon faaliyetlerinin gelişim bölgeleri endemik türlerin görüldüğü alanlara ulaşmış ve pek çok tür kaybedilmiştir. Hassas doğal sistemler ve habitatlar tahrip edilmektedir. Vegetasyon döneminin başlaması ile başlayan ziyaretçi akını basımlarla pek çok bitkinin gelişmesine izin vermemektedir, söz konusu soruna bir de tıbbi amaçlarla bitki sökümleri eklendiğinde Uludağ'da canlı yaşamın büyük bir tehdit altında olduğu görülmektedir. İzinsiz yol açma ya da bilinçsiz kullanımlar sonucu ağaçlar kesilmektedir. Orman içlerinde rastgele ve kontrolsüz yakılan piknik ateşleri, kullanılan LPG tüpleri, cam kırıkları, orman yangını olasılığını arttırmaktadır. Gerek günübirlik kullanım alanlarında, gerek I. ve II. Gelişim Bölgelerinde gerekse yol boylarında karşılaşılan katı atıklar alan özelinde üzerinde önemle durulması gereken bir diğer sorundur.

Alanda görülen kaçak yapılaşmalar sonucunda oluşan tahripler ile kaçak gelişen bu bölgelerde görülen su kullanım alışkanlıkları ile atık deşarjları üzerinde önemle durulması gereken bir başka konudur. Atık suların, mevcut arıtma tesisinin kullanılamaması nedeni ile arıtmasız deşarji sonucu su kaynaklarına ilişkin sorun-

⁶ Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca 5.6.1983 tarihinde onaylanan 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni İmar Planıyla kullanım kararları getirilen ve Milli Parklar Yasası gereği, yine aynı bakanlıkça hazırlanan 1/1.000 ölçekli Uludağ Kayak Merkezi Planları, 21.10.1985 tarihinde 1. ve 2. Gelişim Bölgesi olarak onaylanmıştır.

lar daha da artmaktadır. Uludağ su kaynakları bilinçsiz kullanımlar nedeni ile kirlenmekte ya da doğal döngülerine müdahale edildiği için kaynağa bağımlı yaşama ortamları tüm özelliklerini kaybetme riski taşımaktadır. Hafriyat ve diğer atıkların orman içerisine atılıyor olması yine canlı yaşam üzerinde baskı yaratmaktadır.

Uludağ koruduğu Bursa'nın yarattığı hava kirliliğinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Hakim rüzgarlar bu etkinin artmasına zemin hazırlamaktadır. Kirlilik ve sisli gün sayısındaki artış ilişkisi, üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konudur. Ayrıca oteller bölgesinde kullanılan yakıt türleri nedeni ile de kirliliğin arttığı konusunda değerlendirmeler dikkat çekmektedir.

Toplumsal

Uludağ'da kullanım ve kullanıcı taleplerinin farklılaşması kullanıcı tatmininin zarar görmesine neden olmaktadır. Uludağ'a kış sporları yapmak amacı ile gelenler, bilinçli doğa sporcuları mevcut kullanım şekillerinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Alan bilinçli kullanıcının taleplerini karşılamaktan giderek uzaklaşmaktadır. Pistlerin gruplandırılmamış oluşu, güvenlik önlemlerinin alınmamış oluşu, yönlendirme eksiklikleri alanda yaşanan sorunların ve risklerin de giderek artmasına zemin hazırlamaktadır.

Ayrıca, altyapı hizmetlerinin yetersizliği özellikle de araç trafiği ve otopark sorunları alanda kargaşaya neden olmakta ve alanı dinlenmek amacı ile tercih eden kişilerin başka sorunlarla alandan uzaklaşması konusu gündeme gelmektedir. Piknik alanlarının aşırı kalabalık yapısı da dikkate alınması gereken bir diğer konudur.

Ekonomik

Uludağ'da ekonomik sürdürülebilirlik ve 4 mevsim boyunca çeşitli aktivitelerin geliştirilmesi üzerinde önemle durulması gereken bir konudur ancak ekonomik aktivitelerin kendilerini var eden kaynakları tüketerek sürdürülmesi ivedilikle durdurulmalıdır. Türkiye'nin ilk ve en önemli kış sporları merkezlerinin başında gelen Uludağ'da çevre kirliliği, fiyat politikaları, otopark sorunu, alt yapı ve kayak pistlerinin yetersizliği ile güvenlik sorunları alanın cazibesini giderek yitirmesine neden olmaktadır.

Yönetimsel

Farklı koruma ve kullanma statüleri, alanda pek çok kurumun yetki ve karar sahibi olmasını beraberinde getirmiş, kurumlar arası eşgüdüm sağlanması güçlüğü ise bugün görülen çarpık yapının oluşmasına etki etmiştir.

Problem Tanımlama ve Yeni Bir Sistem Yaklaşımı Geliştirme

1961 yılında Milli Park ilan edilen Uludağ adını aldığı görkemli yapısının içerisinde doğal, kültürel, ekonomik ve toplumsal pek çok değeri barındırmaktadır. Ancak Dağ, her geçen gün kendisini bir kaynak olarak kullanan insanoğlu tarafından tahrip edilmektedir. Dağ üzerinde oluşan baskılar sadece kullanıcılardan kaynaklanmamakta, Uludağ'ın varlığından dahi haberi olmayan kesimlerin de Dağ üzerinde olumsuz çevresel etkilere katkısının olduğu görülmektedir. Uludağ'da son yıllarda giderek artan hava kirliliği sorunu bu duruma en çarpıcı örnektir. Uludağ sadece yerel değil, bölgesel hatta ulus üstü bölgesel düzeyde baskı altında kalmakta, Dağ ekosistemi geri dönüşü olamayacak şekilde tahrip edilmektedir. Tahribatta;

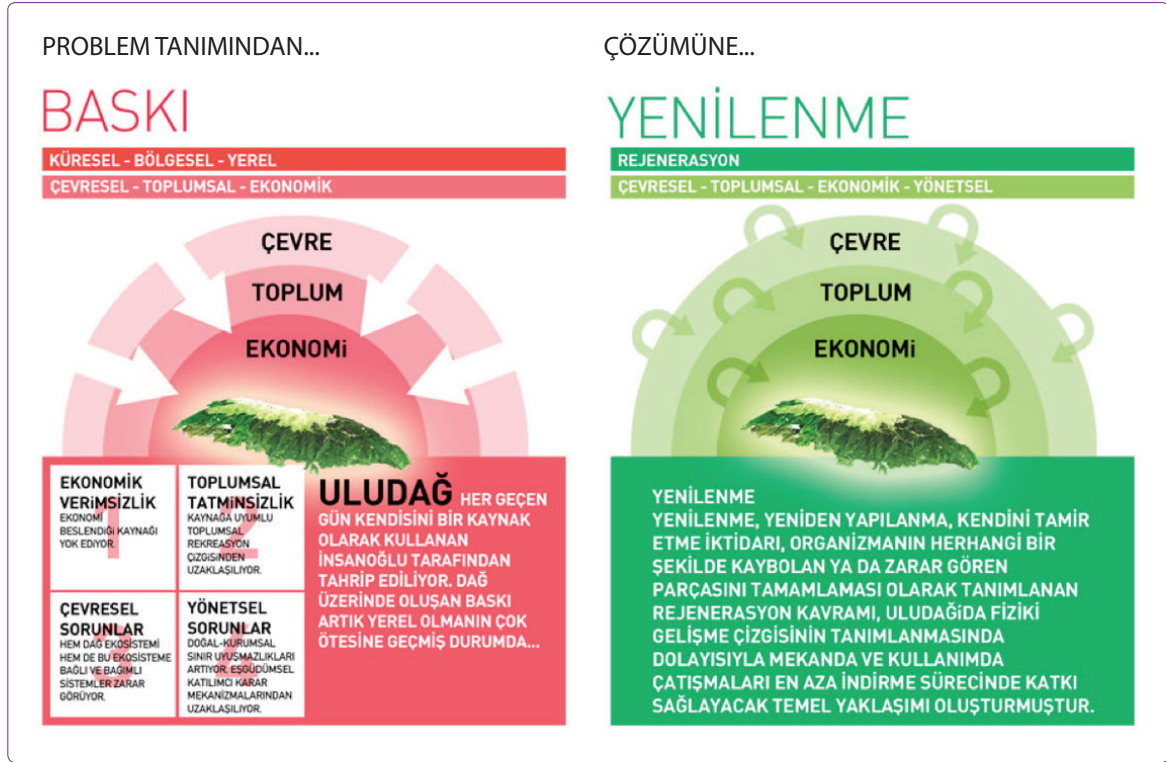
- Katı atık ve atık su sorunu,
- Kaçak yapılaşma, avlanma ve kesimler,
- Bitki örtüsünün zarar görmesi,
- Su kaynaklarının kirlenmesi ve su kaynaklarının kullanımı sırasında ekosistem bütününe verilen zararlar,
- Aşırı ziyaretçi baskısının yarattığı etkiler gibi pek çok konunun etkisi görülmektedir.

Özetle Uludağ'da;

- Hem dağ ekosistemi hem de bu ekosisteme bağlı ve bağımlı sistemler zarar görmekte,
- Alan kullanımı kaynağa uyumlu bilinçli rekreasyon çizgisinden uzaklaşmakta,
- Yürütülen ekonomik faaliyetler kapsamında kısa süreli salt ekonomi temelinde fayda maliyet analizleri yapılmakta ve sürdürülebilirlik göz ardı edilmekte,
- Planlama alan sınırları, korunan alan sınırları, kurumsal yetki sınırı gibi farklı fiziksel sınırların tanımlanmasından kaynaklanan çakışmalar, çatışmalar, tanımsız alanlar oluşmaktadır.

Önerilen proje kapsamında öncelikle yukarıda özetle vurgulanan çok yönlü sorunlar tanımlanmaya çalışılmış ve bu doğrultuda plan yaklaşımı ve hükümleri geliştirilmiştir (Şekil 3).

Uludağ Milli Parkında yaşanan çok yönlü problemler ve söz konusu problemlerin birbirleri üzerindeki etkileri düşünüldüğünde son derece karmaşık bir sorunlar yumağı dikkat çekmektedir. Bahsedilen sorunlar yumağının çözümlenmesinde, sürdürülebilir mekansal planlama kavramı ve ilkelerinden proje önerisinin geliştiril-

Şekil 3. Problem tanımı (Uludağ üzerindeki çevresel ve sosyo-ekonomik baskı) ve problem çözümü (çevresel ve sosyo-ekonomik yeniden yapılanma-REJENERASYON ve koruma-kullanma dengesine ilişkin kavramsal bir çerçeve tanımlanması).

mesi sürecinde temel yönlendirici olarak yararlanılmıştır. Sürdürülebilir mekansal planlama temelinde şekillenen kurgu, Uludağ'da bugün görülen ekolojik, ekonomik, toplumsal ve yönetsel yapının geçmişin referansı da alınarak yeniden yapılanma - yapılandırma anlayışıyla ve REJENERASYON kavramı ile felsefi bir ilişki kurularak mekana ve yönetsel yapıya yansıtılmaya çalışılmıştır.

Gerek sürdürülebilir mekansal planlama kavramı gerekse REJENERASYON yaklaşımı, koruma-kullanma anlayış ve sınırlarının yeniden tanımlanması ihtiyacına dikkat çekmektedir. Bu yaklaşımın uygulamaya yansımada ise kurumsal-mekansal yönetim çalışmalarının bütüncül bir anlayışla gerçekleştirilmesi gerekliliği dikkat çekmektedir. Bu nedenle öneri proje kapsamında öncelikle koruma-kullanma dengesi arayışıyla kurgulanan çok boyutlu rejenerasyon algısına yer verilmiş, bu algı doğrultusunda şekillenen mekansal değerlendirmeler uygulama süreci yol haritasının temel basamakları olarak ele alınmış ve bu yapının uygulamaya yansiyabilmesi için stratejiler tanımlanmıştır.

Rejenerasyon Yaklaşımı

Yenilenme, yeniden yapılanma, kendini tamir etme

iktidarı, organizmanın herhangi bir şekilde kaybolan ya da zarar gören parçasını tamamlaması olarak tanımlanan REJENERASYON kavramı, Uludağ'da fiziki gelişme çizgisinin tanımlanmasında dolayısıyla mekanda ve kullanımda çatışmaları en aza indirme sürecinde katkı sağlayacak temel yaklaşımı oluşturmuştur. Bahsedilen yaklaşımda, Uludağ dev bir organizmayı temsil ederken barındırdığı ekolojik, ekonomik, toplumsal ve yönetsel unsurlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Ekolojik Rejenerasyon

Uludağ, milli park ilan edilmesini sağlayan jeolojik, jeomorfolojik, hidrolojik özellikleri yanı sıra, endemik türleri de barındıran geniş bir flora ve fauna zenginliğine sahiptir. Ancak bahsedilen tüm bu kaynak değerleri rekreasyon, turizm, tarım ve giderek artan su ihtiyacının karşılanması gibi nedenlerle ciddi şekilde tahrip edilmekte ve kirletilmektedir. Milli parkta kontrolsüz giriş-çıkışlar, ekolojik açıdan hassasiyet taşıyan bölgelerin her an herkes tarafından ve her türlü vasıtalarla ziyaret edilebiliyor olması, dağın kaynaklarına, değerlerine ve dolayısıyla bu değerlerle beslenen Bursa kentine zarar vermektedir.

Uludağ gibi hassas bir ekosistemin sürdürülebilirliği için dünyadaki başarılı örnekler dikkate alınarak ekolojik taşıma kapasitesi doğrultusunda koruma-kullanım dengesinin kurulması önemlidir. Bu bağlamda, Uludağ milli parkı sınırları içinde hassasiyet derecelerine göre alt bölgelerin belirlenmesi, bunlar arasında bir erişilebilirlik hiyerarşisi kurgulanması ve bu çerçevede milli parkın korunan alan, çevre ve ziyaretçi yönetiminin yapılması önerilmiştir. Bu yaklaşım, üst ölçek planlama ve yönetim kararlarının temelini oluştururken, Uludağ milli parkında ekolojik rejenerasyon sürecinin başlatılmasında yol gösterici olarak kullanılmıştır. Özellikle günübirlik kullanımlarda birbirinden farklı mekansal organizasyonların gerçekleştirilmesi Milli Park'ı ziyaret eden farklı kullanıcı gruplarının beklentilerinin karşılanması açısından önemlidir. Bu nedenle erişilebilirlik hiyerarşisi bir yönlendirme mekanizması olarak kullanılmalıdır.

Toplumsal Rejenerasyon

Bursa başta olmak üzere pek çok yerleşimin yaşam kaynağı olan Uludağ, hassas bir ekosistem ve eşsiz bir doğal alan olmasının yanı sıra toplumsal ve bireysel

olarak bedenlen, ruhen ve psikolojik olarak yenilenme arayışı için de sayısız olanaklar barındırmaktadır. İnsan üzerinde oluşan fizyolojik ve psikolojik baskıların giderek arttığı günümüz dünyasında Uludağ'ın ziyaretçilerine sunduğu olanaklar göz ardı edilemez. Ancak mevcut kullanım pratikleri değerlendirildiğinde Uludağ'ın toplumsal rejenerasyon katkısının giderek ortadan kalktığı dikkat çekmektedir. Aşırı yoğun, bilinçsiz kullanımlar, eksik yönlendirmeler ve benzeri pek çok nedene bağlı olan mevcut kullanım pratiklerinin toplumsal rejenerasyona katkı sağlar bir yapı kazanmasında dağın özelliklerine ilişkin farkındalığın artırılması ve sahiplenme duygusunun yaratılması ile kullanım sınırlarının getirilmesi son derece önemlidir.

Bu nedenle, öneri proje kapsamında gerek ekolojik yapının korunması gerekse ziyaretçi tatmininin artırılması amaçları ile önerilen ziyaretçi yönetimi çalışmaları, bilinç artışının sağlanması ve görsel kalitenin iyileştirilmesi konuları ile bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda, dağın eşsiz özelliklerinin algılanması ve bu özelliklere ilişkin farkındalığın artırılması için milli park içinde bu değerleri an-

Şekil 4. Yürüyüş patikalarındaki kilometre taşları: Doğal alanlarda tasarlanabilecek kent mobilyalarına bir örnek.

latan kent mobilyaları önerilmiştir (Şekil 4). Bilgi panoları, kilometre taşları, dinlenme bankları bu yaklaşımın projedeki yansımaları olmuştur. Milli park içinde farklı kullanım tipleri ile kullanıcı profillerine hitap eden alternatif aktivite alanları ve rotaları tasarlanması, toplumsal ve bireysel rejenerasyonu desteklemek amacını taşımaktadır.

Ekonomik Rejenerasyon

Uludağ hassas ekosisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için ekonomik rejenerasyon büyük önem taşımaktadır. Uludağ'ın kış ve yaz kullanıcıları, kullanım alanları ile kullanım tipleri birbirinden son derece bağımsız yapılar sergilemektedir ve tüm kullanım tipleri yararlandığı kaynağa zarar vermektedir. Ekonomik rejenerasyon kapsamında atılması gereken ilk adım, ekonomik aktivitelerin kendisini var eden kaynakları korumasıdır. İkinci önemli adım ise verimliliğin artırılmasıdır.

Uludağ'da ekonomik rejenerasyon çerçevesinde verimlilik artışı konusunun, öncelikle 4 mevsim ziyaretçi çekebilecek aktivite ve programlarla zenginleştirilmesi kapsamında ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, 1. Gelişme bölgesindeki otellerin özellikle yaz mevsiminde gastronomi (yeme-içme) aktivitelerine özendirilmesi, orman alanlarına bakan otellerin parsellerinin arka bahçelerinde, saklı bahçeler yaratılması ve kış turizmi dışında bu alanda ekonomik canlılığı sağlayacak müdahaleler yapılması önerilmiştir. Bu müdahaleler yapılırken, oteller arkasındaki orman alanlarının mevcut ağaç dokusunu zedelemeyen çözüm önerileri geliştirilmesi öngörülmüştür.

Ayrıca, hem 1. hem 2. gelişim bölgesinde özellikle otellerdeki yatak kapasitesinin verimli kullanılmasının sağlanması için de sağlık turizminin teşvik edilmesi önerilmiştir. Özellikle 2. Gelişim bölgesinde yeni yapılacak otellerin mimari programlarının bu çerçevede şekillenmesi, sağlık turizminin gereksindiği mekansal birimlerin otel yapısı içinde olması gerekliliğinin 1/1.000 imar planları notları ile tarif edilmesi düşünülmüştür. Belli bir rakımın üzerine çıktığında, insan vücudundaki hücrelerin kendilerini yenileme kapasitelerinin arttığı bilimsel olarak ispatlanmıştır. Bu bağlamda, otellerin “21 günde sağlık” sloganlı konaklama programları üretmeleri, bunu deniz-kum-güneş tatili ile kayak tatiline alternatif bir sağlık tatili konsepti ile işlemeleri ve bir Uludağ-sağlık markası yaratmaları önerilmiştir.

Yönetmel Rejenerasyon

Uludağ'da ekolojik, toplumsal ve ekonomik rejenerasyonun sağlanabilmesinde yönetmel rejenerasyonun

vazgeçilemez bir önemi bulunmaktadır. Koruma alan sınırları, doğal sınırlar ve eşikler ile fiziksel sınırlar ve kurumsal sınırlar konularının Uludağ'da bütüncül bir yaklaşımla yeniden değerlendirilmesi ve sınırlardan kaynaklanan mekansal - kurumsal çatışmaların giderilmesi gerekmektedir. Bahsedilen nedenlerle, milli park sınırları içinde ekolojik, ekonomik ve toplumsal rejenerasyon yaklaşımının uygulanabilmesi öncelikle yönetmel yapının yeniden kurgulanması önerilmiştir.

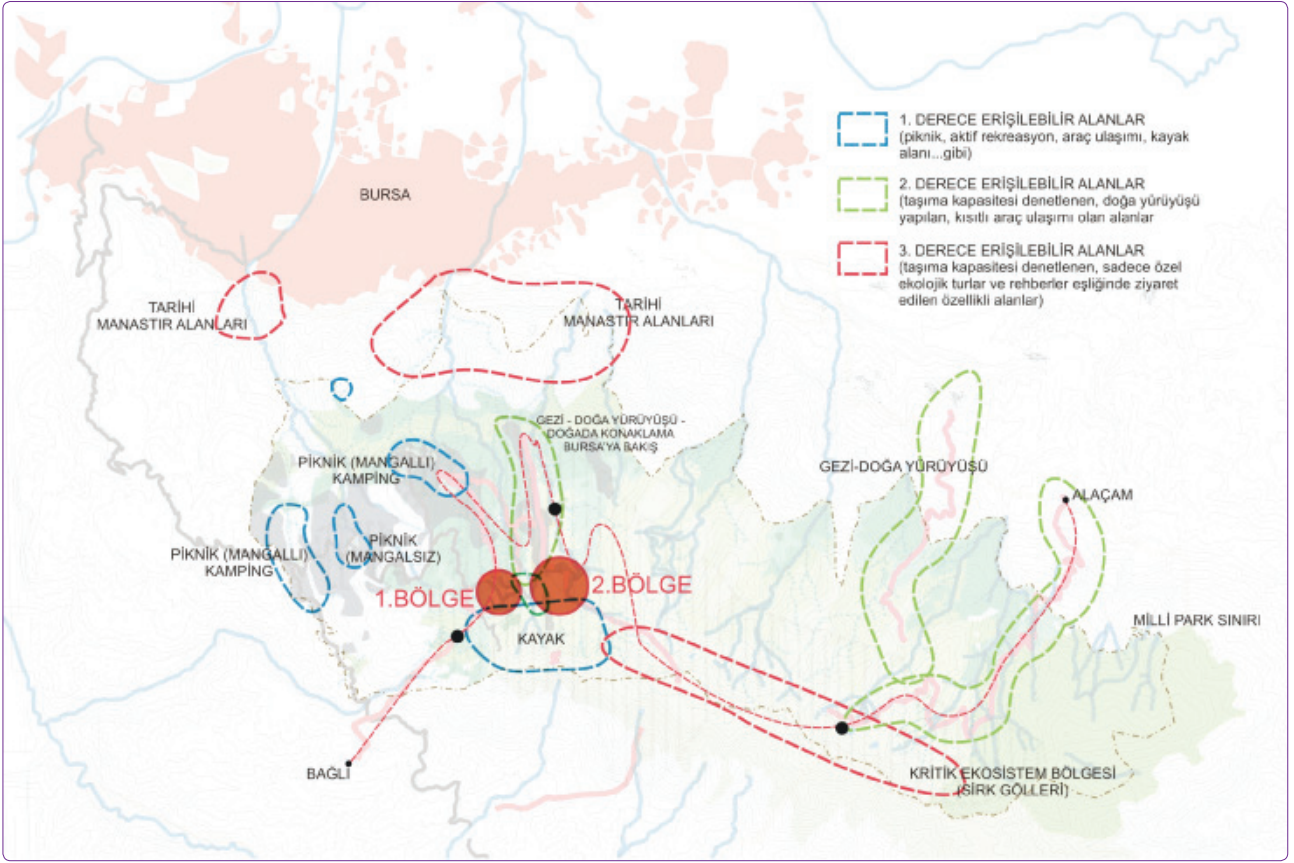
Söz konusu yapının kurgulanmasında, yönetimden çok yönetişim anlayışının yönlendirici olması ve katılımcı platformların oluşturulmasına özen gösterilmesi Uludağ hassas ekosisteminin sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Uludağ'da; mekansal plan kararlarının kurumsal plan kararları ile uyumlaştırılması, elde edilen bulguların izleme ve denetleme aracı olarak kullanılması, risk yönetimi, korunan alan yönetimi ve çevre yönetimi konularını kurumsal yönetim sistemi içerisinde değerlendiren, böylesi hassas bir yapının korunması ve kullanılması sorumluluğunu akademik çevreler, sivil toplum kuruluşları, girişimciler ve kullanıcılar ile paylaşan, cezai uygulamalar yapma yetkisine sahip bir yapının yönlendirici olması büyük önem taşımaktadır.

Kentsel Tasarım Araçları ile Rejenerasyon Yaklaşımını Uygulama

Koruma-kullanma ikilemine bir cevap olarak önerilen REJENERASYON yaklaşımının, ilgili kurumlara ve kullanıcılara aktarılması ve böylece hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda, kentsel tasarım araçları kullanılarak, bir bütün olarak Uludağ'dan Uludağ'ın içindeki küçük bir patikaya kadar mekansal çözüm önerileri üretilmiştir.

Milli Park sınırları içinde, farklı ekolojik ve tarihsel hassasiyetleri olan bölgeler tanımlanmış, bu bölgelerin ziyaretçi kullanımı için hiyerarşik sıralamaları yapılmıştır. Milli Park içinde önerilen ulaşım şeması da bu çerçevede şekillenmiştir. Bu bağlamda hassas ekolojik bölgeler ile rekreatif özellikleri kuvvetli alanların (piknik vb.) erişilebilirlik derecelerini farklılaştırarak, bu ilkeye göre de ulaşım - dolaşım şemasını öngören “erişilebilirlik hiyerarşisi” kavramı önerilmiştir (Şekil 5).

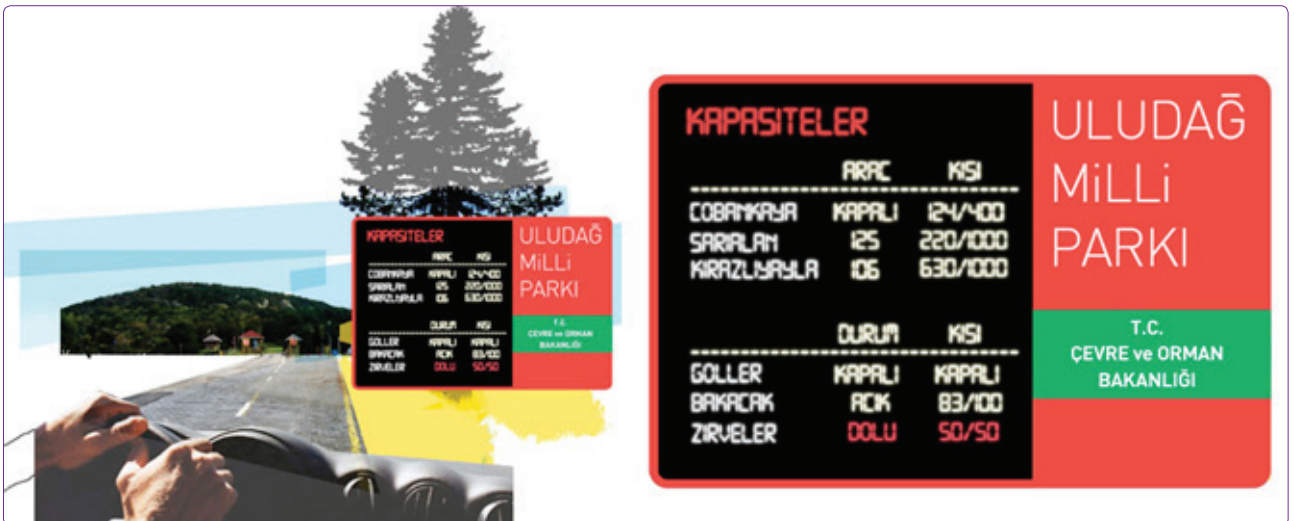
Ekolojik rejenerasyon kapsamında önerilen “taşıma kapasitesi” kavramının uygulanabilirliğini anlatmak amacıyla, milli park girişinde piknik alanları, parkurlar veya hassas bölgelerin ziyarete açık veya kapalı oluşumları, alanlardaki mevcut araç ve ziyaretçi sayısı ile o alanın taşıma kapasitesi vb. bilgilerin bulunduğu ve her an güncellenebilir dijital bir pano önerilmiştir. Ekolojik ve rekreasyonel taşıma kapasitesi temelinde

Şekil 5. Erişilebilirlik hiyerarşisine göre tanımlanmış farklı aktivite bölgeleri.

şekillenen kullanım türlerinin tanımlanması ve Uludağ Milli Parkı'nda ekolojik - toplumsal rejenerasyona katkı sağlanabilmesi arayışıyla ziyaretçi yönetiminin ilk basamağı olarak kurgulanmıştır. Bu yaklaşım, köklü bir ziyaretçi yönetimi çalışmasına geçiş sürecinde kullanıcıları yönlendirecek, ekolojik olarak hassas bölgelerin korun-

masına katkı sağlayacak, yoğun ve baskı yaratan günübirlik kullanımın izlenebilir ve sınırlandırılabilir bir yapıya dönüşmesine zemin hazırlayacaktır. Milli Park girişine yerleştirilmesi öngörülen dijital panoların ziyaretçiler açısından önemli bir yol gösterici olması da beklenmektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Uludağ Milli Parkı girişine konması önerilen ve taşıma kapasitesinin kontrolünü sağlayacak olan dijital panolar.

Şekil 7. Uludağ'ın orman kuşaklarını ziyaretçilere anlatan bilgi panoları.

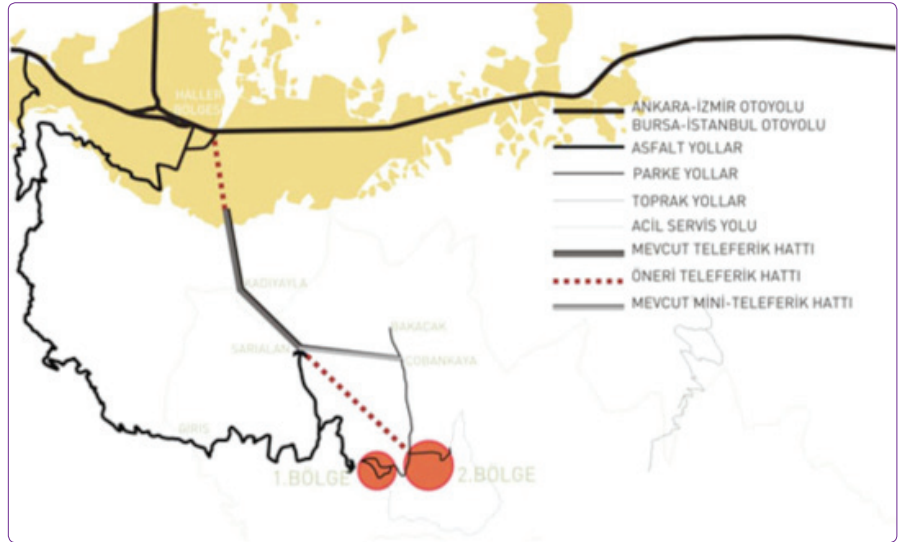

Şekil 8. Uludağ'da kullanılacak farklı yürüyüş rotalarını ziyaretçilere aktarmak üzere hazırlanmış bilgi panoları.

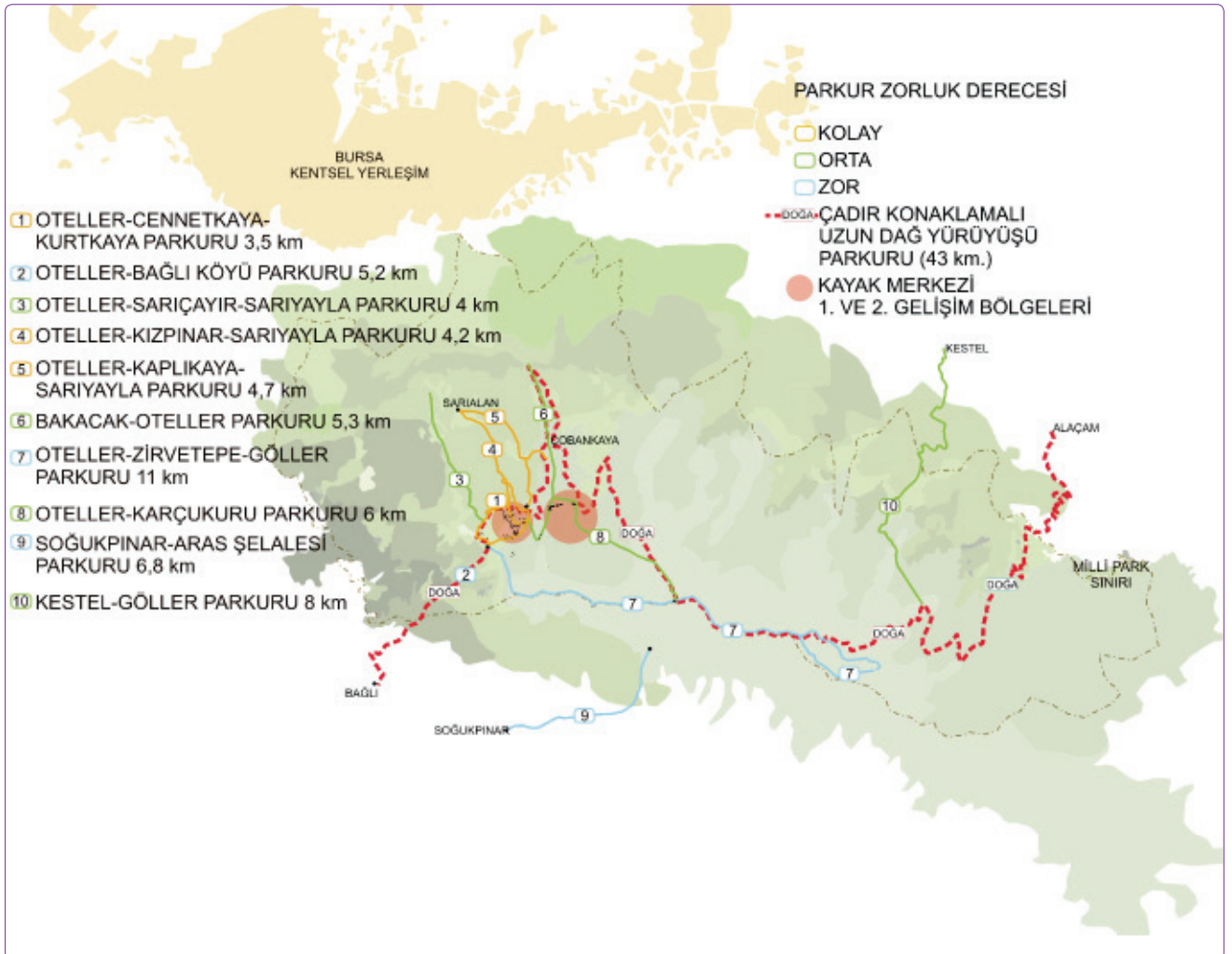
Ziyaretçilerin Milli Park sınırları içerisinde kayak ve piknik aktivitesi dışında farklı deneyimler elde etmesi, alternatif eko-turizm aktivitelerinin yaratılması ve bunlarla ilgili gerekli bilgilerin mevcut ve potansiyel kullanıcılara iletilmesi önerilmiştir. Bu aktiviteler içinde en ilgi çekici potansiyeller, dev granit kayaların (torlar) yarattığı peyzaj dokusu ile tarihi manastırların dağıldıkları alanlardır. Bunların yanı sıra, 2. gelişim bölgesindeki alternatif yaz ve kış sporları alanı da her yaştan ve sosyal gruptan insanı çekmeye aday bir gelişim alanı olacaktır. Milli Park sınırları içinde, en önemli problemlerden biri, alanın değerlerini ve güzelliklerini anlatan bilgi panoları ile alanda yönlendirmeleri sağlayacak yönlendirme levhalarının eksikliğidir. Önerilen proje kapsamında, REJENERASYON fikrinin işlendiği, ziyaretçileri Milli Park'taki tabiat güzellikleri, yürüyüş parkurları, kayak rotaları, aktivite alanları gibi konularda bilinçlendiren ve yönlendiren bilgi panoları tasarlanmıştır (Şekil 7 ve 8).

Üst ölçek planlama kararı olarak, Uludağ'da Oteller Bölgesine ulaşımın güçlendirilmesi, milli park içinde oteller bölgesi dışındaki alanlarda ise erişilebilirliğin kontrollü ve minimum tutulması gerekmektedir. Bu bağlamda, İstanbul-Bursa ulaşımının güçlendirilmesinin, hızlı, konforlu ve güvenli bir seyahat imkanı sunmasıyla, kayak ve diğer aktiviteler için Uludağ'ı cazip kılacağı öngörülmektedir. Bursa'dan Uludağ'a ulaşımında teleferiğin daha verimli kullanılması ve böylece Milli Park sınırlarına giren hususi araç sayısının azaltılması stratejik hedef olmalıdır. Erişilebilirlik hiyerarşisi ilkesi ışığında, hassas ekolojik bölgelere hususi araçların erişimi engellenmelidir (Şekil 9).

Yerel Gündem 21 ve Uludağ Üniversitesi işbirliği ile yürütülen proje kapsamında Milli Park sınırları içinde yürüyüş parkurlarının zorluk derecelerine göre sınıflandırılması ve kilometre bilgisinin yanı sıra zorluk derecesi bilgisinin de ziyaretçilere iletilmesi önerilmiştir. Ayrıca Alaçam'dan başlayarak Bağlı Köyü'nde biten, Uludağ'ı bir uçtan bir uca kat eden 43 km'lik uzun dağ yürüyüşü parkuru önerilmiş, bu parkurun tur organizasyonları ve üniversitelerin doğa kulüpleri tarafından tanıtımının yapılması düşünülmüştür. Bu parkurda yapılan yürüyüşle,

Şekil 9. Uludağ Oteller Bölgesi'ne ulaşımın güçlenmesi için önerilen teleferik hatlarını gösteren şema.

Şekil 10. Yürüyüş parkurları ve zorluk derecelerini anlatan şema.

Şekil 11. Kayak pistleri için tasarlanmış yönlendirme panoları.

ziyaretçilerin Uludağ'ı bir bütün olarak hissetmesi ve baştanbaşa kat etmesi, doğayla bütünleşmesi, farkındalıklarının artırılması hedeflenmiştir (Şekil 10).

Yönetmelik rejenerasyonun bir yansıması olarak, kayak pistleri için yönlendirme levhaları önerilmiştir (Şekil 11). Uludağ'da temel ekonomik faaliyet kış turizmi ve özellikle de kayak ekseninde olmasına rağmen kullanıcılar ve işletmecilerce çevresel ve yönetmelik açılarından bu faaliyetin sürdürülebilirliğini sağlayan unsurların göz ardı edildiği dikkat çekmektedir. Kaybolmaların ve ciddi kazaların meydana geldiği kayak pistleri bu durumun en çarpıcı yansımasıdır. Türkiye'nin ilk kış sporları merkezi kendisinden sonra kullanıma açılan alanlar ile karşılaştırıldığında etaplanmayı, güvenlik önlemlerinin alınmayı ve benzer nedenlerle eleştirilerin odağında yer almaktadır. Bu nedenle hızla kayak alanları yönetimine ilişkin çalışmaların başlatılması gerekmektedir.

Sonuç

Çevre ve Orman Bakanlığının 2008 yılında açtığı Uludağ Milli Parkı I. ve II. Gelişim Bölgeleri Peyzaj Planlama, Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Fikir Yarışması, yarışmaya katılan ekiplere peyzaj planlama ve kentsel

tasarımın ortak konuları üzerine hem kavramsal söylemler geliştirmeye hem de pratik çözümler üretmeye imkan veren bir platform sunmuştur. Ne yazık ki, yarışmalarda genellikle görsel ürünler ön plana çıkmakta, ekiplerin sunduğu farklı kavramsal yaklaşımların tartışılması mümkün olmamaktadır. Yarışma projelerinin görsel malzemeleri çeşitli yayın organları aracılığı ile kamuya paylaşılırken, kavramsal çerçeveleri anlatan raporlar oldukça geri planda kalmaktadır.

Bu çalışmada, bahsi geçen yarışma kapsamında sunulan ve 5. mansiyon ödülüne layık görülen projenin “özellikli ekosistemlerde koruma-kullanma gerilimi” özelinde geliştirdiği kavramsal yaklaşımı aktarılmıştır. Rejenerasyon adı verilen bu sistem yaklaşımı, ekolojik, ekonomik, toplumsal ve yönetsel boyutları olan, doğal değerler anlamında hassas olan bölgelerde karşımıza çıkan koruma-kullanma ikileminin çözümüne yönelik olarak kentsel tasarım ve peyzaj planlama alanlarının birlikte ürettikleri bir kavramsallaştırma ve temsil biçimidir. Söz konusu temsil biçimi yarışma amaçları kapsamında vurgulanan ve günümüzde hemen her yaşam ortamında koruma-kullanma dengesinin kurulması kapsamında ihtiyaç duyulan bir yaklaşımı özetlemektedir.

Rejenerasyon, koruma anlayışıyla gündeme getirilen ve sonuçta özellikli ekosistemlerin yok olmasına seyirci kalınan bir dönemde doğaya, insana, ekonomiye ve yönetime yeni bir bakış açısı kazandırabilmek için ilkel yaklaşımın özünü ifade etmektedir.

Rejenerasyon, özellikle Uludağ Milli Parkı gibi bilsel ve estetik bakımdan milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerlerine sahip doğa parçalarında, alanın peyzaj karakterine ve kimliğine zarar vermeden araştırma, inceleme, eğitim, dinlenme ve turizm kapsamında kullanılmasını sağlayabilmek amacıyla etkinlikle uygulanması gereken bütüncül bir sistem yaklaşımının nasıl kurgulanması gerektiğine dair ipuçlarını tanımlamaktadır. Rejenerasyon başlığı altında ele alınan kavramsal yaklaşım insan faaliyetlerinin, doğanın, insanın ve ekonominin kendisini yenileme kapasitesinin üstüne çıkmaması gerektiğini bu amaçla ekolojik, ekonomik ve toplumsal taşıma kapasitesi analizleri ile müdahale sınırlarının belirlenmesi gerektiğini, yönetim yaklaşımının ise bu referans noktasından hareketle kurgulanması gerektiğini tanımlamaktadır.

Bu çalışmada, rejenerasyon kavramı yarışma amaçlarının, başka bir ifade ile Uludağ gibi turizm ve rekreasyon amaçlı yoğun kullanılan aynı zamanda da son derece özelleşmiş bir doğal sistemde koruma kullanma

dengecinin nasıl kurulması gerektiğinin yanıtı olarak kullanılmıştır. Alan bütünün sürdürülebilir kullanımının sağlanabilmesi için peyzaj planlama çalışmaları kapsamında öncelikle kullanım tip, bölge ve yoğunlukları tanımlanmaya daha sonra ise kentsel tasarım araçları kullanılarak getirilen kavramsal yaklaşımın kullanımda yansımaları tanımlanmaya çalışılmıştır. Özetle koruma kullanma ikileminin çok boyutlu ve aktörlü karar süreçlerinde rejenerasyon kavramının ilkesel duruş temelinde önemli bir yol gösterici olabileceği, peyzaj planlama ve kentsel tasarım çalışmalarının ise söz konusu ilkelere yaşama aktarılmasında önemli birer temsil aracı olarak kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda anlatılan ve tek bir projeye ait kavramsal çerçeve bir yana bırakıldığında ve yarışma ortamı genel olarak değerlendirildiğinde, oldukça kısa süren ve az-paylaşımlı geçen bir kolokyum⁷ süreci göze çarpmaktadır. Tartışmalar daha ziyade 1/500 ve 1/1.000 kentsel tasarım çözümleri etrafında yoğunlaşmış, üst ölçeklerde üretilen yaklaşımlar ve stratejiler yeterince değerlendirilmemiştir. Bu durum, teslim edilecekler arasında istenilen 1/25.000 ölçekli Uludağ ana stratejik planı önerilerinin ödül ve mansiyon grubuna giren proje-

lerdeki derinlik düzeylerine bakılarak izlenebilmektedir. Süreç sonundaki genel izlenim, yarışmayı açan kurumun, özellikle 1. ve 2. gelişim bölgelerindeki imar düzenlemelerine dair bir altlık arayışında olduğu, üst ölçekte çözümler ve kavramsal yaklaşımlar beklemesine rağmen bunları yeterince dikkate almadığı yönünde olmuştur. Yarışmaların akademik alana zenginlik katacak düşünsel katkıları hem değerlendirenler tarafından hem de projeleriyle katılarak söz söyleme hakkı bulan yarışmacı ekipler tarafından yeterince değerlendirilmemektedir. Bu çalışma, görselliğin ön plana çıktığı yarışmalardaki bir proje önerisinin düşünsel geri planını okuyucuya aktarmak anlamında önemlidir.

Kaynaklar

- Çevre ve Orman Bakanlığı, (2008), Uludağ Milli Parkı I. Ve II. Gelişim Bölgeleri Peyzaj Planlama, Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Fikir Yarışması. Bilgilendirme Kitapçığı, Ankara.
- Kısakürek, Ş., Karadeniz, N., (2008), "Kahramanmaraş Çimen Dağı Yönetim Planlaması", Tarım Bilimleri Dergisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi 15(2), s. 173-80.
- İnternet Kaynakları:
- Kuşku, S., (2004), Uludağ ve Milli park, <http://www.doga-spor.net/index.php?do=dynamic/view&pid=13>.

⁷ Kolokyum, kelime anlamı ile bir grubun uzman kişilerden, diğer grubunsa tartışmacılardan oluştuğu, 2 grubun katılımına dayanan tartışma yöntemi demektir. Yarışma kolokyumları, yarışmaya katılan ekiplerle projeleri değerlendiren jüri üyelerinin bir araya geldikleri, yarışmaya katılan ödül alan ve almayan tüm projelerin sergilendiği ve halka açık olarak gerçekleştirilen mesleki toplantılardır. Yarışma ödül töreni ile birlikte yapılan bir etkinlik olan kolokyumlar, yarışmacıların ve bazen de yerel halkın sorularını, yorumlarını ve eleştirilerini jüriye yöneltebilecekleri zengin bir platformdur. Bu anlamda yarışma sürecinin en önemli parçalarından biri olarak değerlendirilebilir.

Olimpiyat Yerleşkeleri Tasarımında Bir Girdi Olarak Sürdürülebilirlik

Sustainability as an Input for the Design of Olympic Villages

Banu DORALP,¹ Ömür BARKUL¹

Olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yapmak 1960'lardan bu yana bir "kentsel gelişim" fırsatı olarak görülmektedir. Kent içine inşa edilen spor tesislerinin oyunlar sonrası kullanımı, olimpiyat köylerinin sosyal konut alanları olarak kentli ihtiyacına cevap verebilmesi ve kentlinin yaşam alanları ile iş alanları, spor ve kültür tesislerine rahatlıkla ulaşımını sağlayacak alt yapı yenilemeleri, ekonomik açıdan oyunların organizasyonunun başarıyla sonuçlanmasının göstergelerinden sayılabilirler. Ancak tüm bu yatırımların kente ve kentliye olumlu yönde geri dönüş yapabilmesi için iyi bir kent planlaması yapmadan sadece yeni yapılaşma alanları tasarlamak yetmemektedir. Özellikle 1980'li yıllardan bu yana sürdürülebilirlik kavramı üzerine yapılan ulusal ve uluslararası ölçekteki çalışmalar göstermiştir ki, sürdürülebilir bir kentleşme, sürdürülebilir bir kalkınma planlaması ile mümkündür. Bunun için de ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmanın sağlanması gerekmektedir. Bu bakımdan son yıllardaki olimpiyat şehirleri incelendiğinde, bu anlayışın onların gelişim planlarına nasıl yansıdığını görülebilmektedir. Yıllar içinde sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında elde edilen ilerlemelerle, oyunları bir tanıtım ve gelişim fırsatı olarak gören ev sahibi kentlerin, gelecek nesilleri düşünen çevreci ve sosyal değerlere karşı daha duyarlı eylemlere yöneldikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Olimpiyat oyunları; olimpiyat yerleşkesi, sürdürülebilirlik; sürdürülebilir olimpiyatlar; sürdürülebilir kentleşme.

Since the 1960s, hosting the Olympic Games has been seen as an opportunity to create urban development. The post-Games use of sport venues, the fulfillment of a city's housing needs by using Olympic Village buildings and the renewal of transport and other infrastructure that accompanies hosting of the Games may be considered indicators for the success of the International Olympic Games. But the city and its citizen do not benefit from these investments in the design of new structures if that design is not carried out in the light of well-planned urban development projecting. Local and international studies on sustainability, particularly since the 1980s, have shown that sustainable urbanization is only achievable with sustainable development planning. Therefore economic, social and environmental development needs to be provided. If the last Olympic cities are examined in relation to this aspect, it will be seen that an understanding of such factors is reflected in their development. Throughout the history of the modern Games host cities have considered them as an opportunity for development, but cities are now heading towards the implementation of more sensitive actions for the future generation, social and environmental values with the improvement in the approach of sustainable development.

Key words: Olympic games; olympic villages; sustainability; sustainable olympic games; sustainable urbanization.

¹Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı, İstanbul.

¹Department of Architecture, Restoration Department, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, İstanbul, Turkey.

*Bu yazı 1. yazarın YTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Anabilim Dalı'nda hazırlanmış olduğu aynı isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* This paper reveals some of the findings of 1st authors' MSc research at Yıldız Technical University, Department of Architecture, İstanbul, Turkey.

MEGARON 2011;6(2):123-137

Başvuru tarihi: 11 Haziran 2010 (Article arrival date: June 11, 2010) - Kabul tarihi: 14 Ocak 2011 (Accepted for publication: January 14, 2011)

İletişim (Correspondence): Banu DORALP. e-posta (e-mail): barkul@yildiz.edu.tr

© 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2011 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Günümüzde Modern Olimpiyat Oyunları, oyuncuların sportif başarıları yanında ev sahibi ülke ve kentlerin kendinden öncekilerden “iyi” ve “farklı” olabilmek için giriştikleri bir “imaj yarışı” olarak görülmektedir. Ülkeler arasındaki bu çekişmenin temelinde, sportif etkinliğin yanı sıra, kentlerin spor karşılaşmaları ve medya aracılığıyla dünya çapında tanıtımlarının yapılması olanağı yer almaktadır. Oyunlara ev sahipliği yapan kentler için ciddi bir gelir ve gelişim fırsatı olduğunun anlaşılması ile Olimpiyatlar, siyasi, kültürel, bilimsel, ekonomik pek çok etki unsurunun bir arada kullanıldığı farklı bir aşamaya taşınmıştır. Bu konudaki en büyük etken ise; organizasyonun hazırlıkları için ayrılan bütçenin, bir kentin belki de 50 yılda tamamlayabileceği alt yapı, ulaşım, açık alan, yeni yapı gibi gereksinmelerini karşılamada, kentin sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda değerinin artırılması için hazırlanacak bir kalkınma planına sahip olmada önemli katkılar sağlamasıdır.

Diğer yandan, dünya genelinde kentsel nüfusun artması ve doğal kaynakların hızla tüketilmesi sonucu tüm ülkelerinin “sürdürülebilirlik” konusunda vatandaşlarını bilgilendirerek doğal çevrenin geleceği konusunda daha duyarlı davranması gerektiği yadsınamaz bir gerçektir. Sağladıkları geniş iletişim olanakları ile halkı bilinçlendirme konusunda bir araç olarak görülen Olimpiyat Oyunları aynı zamanda, sürdürülebilir kentleşme projelerinin geliştirilmesine ve yaygınlaştırılarak kullanılmasına olanak sağlamaktadır.

Bu çalışmada, büyük mali yatırımlar ve uzun bir planlama sürecinden sonra gerçekleştirilerek yapıldığı dönemde kentler ve ülkeler için önemli sosyal ve ekonomik girdiler sağlayan Olimpiyat Oyunları yerleşkelerinin, planlanması aşamasından başlanarak oyunlar

Şekil 1. Antik olimpiyatları resmeden bir gravür (Lambros, 1896).

Şekil 2. Antik Olympia haritası (Kaltsas, 2004).

sonrası dönemde kentle ilişkisi, kentin sürdürülebilirliği açısından önemi ve bu bağlamda ne tür özellikler taşıması gerektiği tartışılmakta, olimpiyatlara ev sahipliği yapmış kentlerin yerleşkeleri ve planlama kararları incelenmektedir. Son bölümde ise, Olimpiyat Oyunları yerleşkeleri kronolojik bir tablo olarak gösterilirken düzenlendikleri dönemin önemli sosyo-ekonomik olayları ile bağlantı kurulmakta ve sürdürülebilirlik açısından bir değerlendirme denemesi yapılmaktadır.

Olimpiyat Oyunları ve Olimpiyat Oyunları Yerleşkeleri

Olimpiyat Oyunlarının Tarihi

Olimpiyat Oyunları'nın, Yunanistan'da uzun yıllar süren savaşlarla birbirinden ayrılmış şehirlerin spor aracılığıyla yeniden bir arada olmaları amacı ile düzenlenmiş bir festival olarak ilk kez tüm Yunanistan'dan atletlerin katılmasıyla Peloponnese Yarımadası'ndaki Olympos'ta gerçekleştirildiği bilinmektedir.¹ Bu en eski olimpiyat oyununun tarihi olarak ise yaklaşık M.Ö. 776 verilebilir.

İlk Olimpiyat Oyunları'na ev sahipliği yapan Olympia, M.Ö. 10. yüzyılın başından itibaren merkezinde Zeus ve Hera'nın görkemli tapınaklarının bulunduğu, dinsel ve politik eylemlerin yapıldığı bir yer olmuş, M.Ö. 4. yüzyılda mevcut yapılara ek olarak konaklama ve antrenman ihtiyaçlarına hizmet eden inşaatlar yapılmıştır.² Arkeolojik kazılarda Olympia'nın iç içe geçmiş pek çok katmandan oluştuğu, ayrıca bu farklı katmanlarda değişik dönemlere ait birçok yapı ve heykelin bulunduğu ortaya çıkarılmıştır. Bulgular yerleşkeye farklı dönemlerde eklemeler yapıldığını işaret etmektedir.

¹ Pausanias, M.S.2 yy.

² IOC, 2008.

Modern Olimpiyat Oyunlarının Doğuşu

Antik Olimpiyat Oyunları'ndan esinlenerek yapılan gerçek ilk oyunlar 1796-1798 yıllarında Fransa'daki ulusal bir festival olan L'Olympiade De La Republique olmakla birlikte, Yunanistan, 1829'da Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisinden kurtulup özgürlüklerini kazanmaları sonrasında oyunları yeniden canlandırmak istemiş, Evangelis Zappas 1833'de bu tür bir organizasyonun yapılması teklif etmiştir. 1859'da Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan gelen atletler ile Atina şehir meydanında ilk Modern Olimpiyat Oyunları düzenlenmiştir. Gerçek anlamda bugünkü Modern Olimpiyat Oyunları'nın kurucusu ise Fransız tarihçi Baron Pierre De Coubertin'dir. Coubertin, gençlerin karakterlerinin şekillenmesinde sporun önemine olan inancını 1894 Haziran'ında Paris Sorbonne Üniversitesi'nde kurulan Modern Olimpiyatlar'ın idari birimi olan Uluslararası Olimpiyat Komitesi IOC'nin (International Olympic Committee) ilk kongresinde açıklamıştır. Kongrenin son gününde oyunların iki yıl sonra 1886'da olimpiyatların doğduğu yer olan Atina'da ya-

Şekil 3. Hollanda'nın Berlin oyunlarını protesto eden posteri.

pılmasına karar verilmiştir.³ Uluslararası Olimpiyat Komitesi IOC'yi kuran ve komiteye başkanlık eden Baron Pierre de Coubertin, o yıllarda ekonomisi oyunlara ev sahipliğini kaldırarak kadar güçlü olmayan Atina'yı I. Yaz Olimpiyatları'nı organize etmeye ve diğer ülkelerden atletleri kendi imkânları ile festivale katılmaya ikna etmiştir. Kültürel bir spor festivali olan ve halka atletizm kadar, görsel sanat, müzik ve edebiyat da aktaran Antik Olimpiyat Oyunları, bu çok yönlü yapısıyla da Modern Olimpiyatlara örnek olurken sanat, teknoloji ve kültür fuarları ile festivallerine yakın tarihlerde düzenlenmişlerdir. Bunun örnekleri 1900'de Paris ve 1904'de St. Louis'de Uluslararası Dünya Sergisi (World's Fairs) ile birlikte düzenlenen Olimpiyatlardır.

1900 - 1904 Olimpiyatları başta olmak üzere, oyunlara daha geniş kapsamlı bir kültür festivalinin parçası gözüyle bakılmaktayken, 1930'ların ortalarından itibaren olimpiyatlar ev sahibi kentin ülkesinin ve politik rejiminin "reklam" olanağı olarak görülmeye başlamış, örneğin 1936 Berlin Yaz Olimpiyatları'nda Almanya'nın Hitler dönemi politik rejimi için bir gösteriye dönüşürken, 1964 yılında Tokyo Oyunları, II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyaya Japonya'nın modernleşen yüzünün tanıtılmasına yaramıştır.⁴

I. Dünya Savaşı ile beraber Olimpiyat Oyunları kesintiye uğramış, iki dünya savaşı arasında ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. 1940 - 1944 yılları arasındaki Yaz Olimpiyatları ise II. Dünya Savaşı nedeniyle iptal edilmişlerdir. Hemen üç yıl sonra 1948'de düzenlenen Londra Oyunlarında kent içinde büyük çapta yeni yapılanma olmuşsa da bir Olimpiyat Köyü inşası yapılmamış, onun yerine sporcular okullarda, devlet yapılarında ve askeri barınaklarda konaklamışlardır.⁵ Bu oyunlarda bir ilk olarak karşılaşmalar tüm Dünya'ya televizyondan canlı yayın olarak aktarılmıştır.

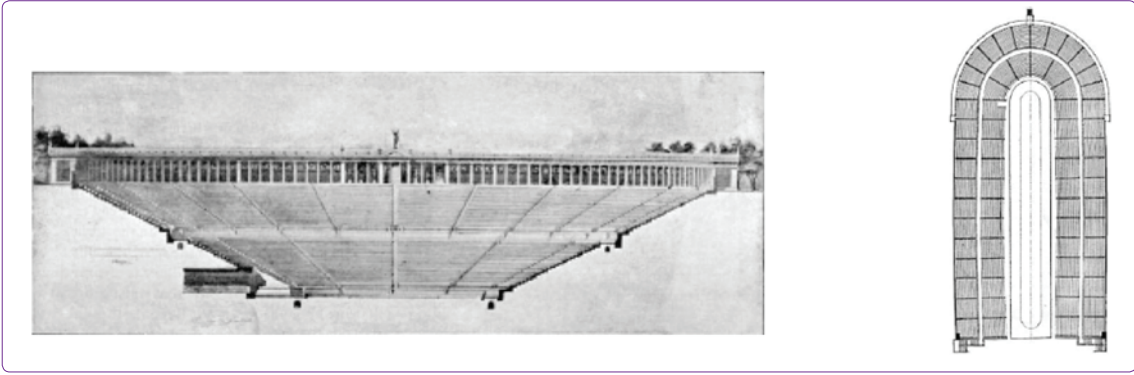
1950'lerden 1990'lara kadar oyunlara Rusya ve Amerika arasındaki soğuk savaşın izlerinin yansıdığı görülmüş, 1980 Moskova Oyunları ve 1984 Los Angeles Oyunları bu konunun belirgin olarak yaşandığı Olimpiyatlar olmuştur.

1960 Roma Olimpiyatları ile beraber ilk defa bir ev sahibi şehir, olimpiyatların yayın hakkını televizyon kanallarına satarak, ciddi bir ek gelir elde etmiş, aynı zamanda oyunlar esnasında şehrin tanıtımının televizyon aracılığıyla yapılmasını sağlamıştır. Artan gelirler beraberinde daha büyük yatırımları yaratmış, bu sayede

³ Pausanias, M.S. 2. yy.

⁴ Gold ve Gold, 2007.

⁵ Jolly, 2006.

Şekil 4. Panathenian stadyumu (Atina) (Lambros, 1896).

kentler önemli değişimler ve ilerlemeler kaydederken, oyunların ev sahibi olmayı, hazırlık aşamasında ciddi alt yapı yenilemeleri ve kentsel gelişim projelerini gerçekleştirmek için bir fırsat olarak görmüşlerdir.

1980'lerden sonra "sürdürülebilir kalkınma" kavramının Dünya gündemine girmesi ve sürdürülebilir kentleşme modellerinin tartışılması ile birlikte IOC "daha iyi bir dünya" için sürdürülebilir eylem planı Gündem 21'in çağrısına uymuş, 1994 yılında Spor ve Çevre Komisyonu'nu kurmuştur. Bu komisyon; Olimpiyat Hareketi Gündem 21'ini oluşturarak, "Sürdürülebilir Kalkınma" hareketini desteklemiştir. Ev sahipliği için aday olacak kentleri de büyük ölçüde etkileyen bu gelişme; daha önce en görkemli oyunları organize etmek için yarışmış, "en yeni", "en iyi" ve "en pahalıya" yönelmiş kentlerin, sürdürülebilir tasarımlara ağırlık vermesi konusunda etkili olmuştur. Böylece; Olimpiyat yerleşkelerinin kent içindeki konumundan, yapım malzemelerine kadar her alanda bir "sürdürülebilir kalkınma" yaklaşımı Modern Olimpiyat Oyunları yerleşkelerini şekillendirmeye başlamıştır.

Modern Olimpiyat Oyunları Yerleşkeleri

Antik Olimpiyat Oyunları, kırsal alan çıkışlı olup, gelişmesi ve ihtiyaçlarının artması sonucu Olympia Yerleşkesi'ne gereksinim duymuştur. Zaman içinde oyunlar; politik olaylar, yeni sporların programa alınması, güvenlik sorunları, katılımcı sporcuların sayısındaki artış ve buna bağlı artan barınma gereksinimi gibi nedenlerle genişlemiştir. Birinci Yaz Olimpiyatlarında 5 farklı ülkeden yaklaşık 300 kadar erkek katılımcı 9 spor dalında 43 müsabakada yarışmışlarken, 2008'deki Beijing Olimpiyatları 28 spor dalı ve 302 müsabaka 11208 sporcunun katılımı ile gerçekleşmiştir. Bu sayısal veriler Olimpiyat oyunlarındaki büyüme konusunda fikir vermektedir.

Yaz Oyunları'nın gelişim sürecini inceleyen John R.

Gold ve Margaret M. Gold⁶ oyunlarla kentlerin arasındaki ilişkiyi 1896'dan 2004'e 7 aşamada inceleyerek organizasyonları açısından oyunları dönemlere ayırmaktadırlar:

1. 1896 - 1906

"Fuar ve Festivallerin Gölgesinde Olimpiyat Oyunları"

1896 1. Yaz Olimpiyatları, oyunların doğduğu yer olan Atina'da yapılmış, hazırlıkları iki yıl süren oyunların, toplam maliyeti 3,740,000 drahmi, bugünün parasıyla ortalama 448,800 \$'ı bulmuştur.⁷ 14 ülkeden 25 atletin 9 dalda (atletizm, bisiklet, güreş, atıcılık, yüzme, tenis, ağırlık kaldırma ve eskrim) yarıştığı oyunlar, mevcut tarihi Panathenian Stadyumu ve Zappeion Binası ile velodrom, atıcılık ve yüzme yarışları için yapılan yapılarla gerçekleştirilmiştir.

Panathenian Stadyumu yenilenerek 50,000 kişiye çıkartılmış, modern bir koşu zemini hazırlanmıştır. Ancak bu koşu parkuru, tarihi stadyumun geçmişte at yarışlarına uygun olarak yapılmış "U" dönüşü dolayısıyla, sporcuları zorlamıştır.⁸

1900 yılındaki Olimpiyat Oyunları Paris Evrensel Sergisi ile birlikte düzenlenmiş, 5 ay'a yayılan oyunlar fuarın gölgesinde kalmıştır. Müsabakalar, yerel yarışları bünyesinde barındıran fuarın yarışlarıyla karışmış, oyunlar için bir stadyum veya koşu sahası olmadığından pek çok oyun zemini elverişsiz Bois de Bologne'daki bir alanda yapılmıştır.

1904 St. Louis Olimpiyatları, Louisiana Uluslar Arası Fuar'ının programı içinde organize edilmiş, olimpiyatlar yine bir uluslararası festivalin yan gösterisi olarak kalmıştır.

⁶ Gold, J.R. ve Gold, M.M., 2007.

⁷ Zarnowsky, 1993.

⁸ Gold, J.R. ve Gold, M.M., 2007.

Şekil 5. White City Stadyumu (Londra).

2. 1908 - 1936

“Olimpiyatlar İçin Tasarım” Fikrinin Gelişmesi

1908 Londra Oyunları, evrensel bir fuar olan 1908 Franco-British Bilim Fuarı ile beraber düşünülmüştür. Zamanının en büyük stadyumu olan White City (Shepherd’s Bush) Stadyumu, atletizm ve bisiklet yarışları için gerekli parkurlar, yüzme yarışlarının gerçekleşeceği 100m uzunluğunda bir havuz, güreş ve jimnastik platformları, hatta okçuluk alanını içerecek şekilde tasarlanmıştır. Tribünlerin altında, soyunma odaları, restoranlar ve acil servislerin bulunduğu stantlar yer almıştır. Böylece tek başına bir stadyum tüm spor tesislerini içinde barındırmıştır.

22 ülkeden 2,008 atletin 22 spor dalında yarıştığı ve açılış gününde 93,000 kişinin izlediği 1908 Yaz Olimpiyatları başarılı bir organizasyon olmasına karşın, stadyum, 1927’deki bir atletizm yarışlarına kadar hiç kullanılmamış, 1933 - 1971 yılları arasında İngiliz atletlerin kullanımına açılmış olsa da, daha sonra yıkılarak ve yerine 1985’te ofis ve konut blokları inşa edilmiştir.⁹

1912 oyunları, öncekilere oranla küçük bir şehir olan Stockholm’de gerçekleşmiştir. Çalışma alanının küçük olması sebebiyle, Stockholm Organizasyon Komitesi, stadyum ve şehir ilişkisini daha rahat kurabildiği bir organizasyon düzenlemiştir. Kraliyet bahçesi Djirgarden’de (Zooloji Bahçesi) yer alan stadyum; 400 m koşu parkurunu çevreleyen ve 22,000 kişi kapasiteli olarak tasarlanmıştır. Stadyumda daha sonra, askeri konserler, İskandinav Sporları ve havai fişek gösterileri yapılmıştır. Kent içindeki temalı sokak süsleri, opera, tiyatro ve iki günlük bir su sporları festivali, bilgilendirme noktaları ve sanat yarışmaları ile Coubertin’in hayalindeki spor ve sanatın birlikteliği görüşünü yansıtmayı başarmıştır. 28 ülkeden, 2407 atlet 14 dalda yarış

şılan Stockholm Oyunları, modern çağın en güzel olimpiyatlarından biri olmuştur.¹⁰

1924 Olimpiyat Oyunlarına ev sahibi olarak ikinci kez Paris seçilmiş, 44 ülkeden 3089 sporcu 17 spor dalında yarışmıştır. Oturarak 20,000 izleyici kapasitesiyle Yves-du-Manoir Olimpiyat Stadyumu inşa edilmiş, bu stadyum 1972’de Parc de Princes’in açılışına kadar ulusal futbol ve rugby maçlarının oynandığı yer olmuştur. Ayrıca sporcuların konaklamaları için ayarlanan

Şekil 6. 1908 oyunları ve fuar haritası (Londra).

⁹ Gold ve Gold, 2007.

¹⁰ Zarnowsky, 1993.

Şekil 7. Amsterdam olimpiyat kompleksi hava fotosu (Gouda).

Şekil 8. Los Angeles olimpiyat köyü.

Rocquencourt'taki birimler kısıtlı olanaklarına karşın Olimpiyat Köyü fikrinin doğmasını sağlamıştır. Ancak, ilk kez bir ev sahibi şehir kent içinde geniş alanda yayılmış olmanın yarattığı olumsuzlukları yaşamış, sporcular tesisler arasında uzun yolculuklar yapmak zorunda kalmışlardır.

1928 Olimpiyat Oyunları Amsterdam'da gerçekleşmiştir. Bu oyunlarda, sporcular inşa edilmiş köyler yerine yüzen botlarda konaklamışlardır. Yeni stadyum 970 m² iç saha ve 40,000 kişi, diğer tesisler 30,000 kişi kapasiteli tasarlanmıştır.

1932 Oyunları'nın düzenlendiği Los Angeles kenti özel sektörden ve film yapımcılarından destek alarak güçlü bir bütçe oluşturmuş, oyunlara katılımın artması amacıyla sporcuların barınacakları ilk Olimpiyat Köyü inşa edilmiş ve tesisler arası ulaşım sağlanmıştır. Yemek ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması sayesinde 1932 Oyunlarına; 34 ülkeden 1500 atlet, 14 dalda yarışmak üzere katılmıştır. Kapalı spor salonlarının dışındaki yarışma alanları Olimpik Park'ta yer almış, U tipi son olimpiyat sahası olan Coliseum, genişletilerek ve yeniden donatılarak 105,000 kişi kapasiteli Memorial Stadyum yapılmıştır. Yüzme havuzu ve eskrim yarışlarının yapıldığı "The State Armoury" binası stadyumun yanına inşa edilmiş ayrıca Olimpik Park'ın içinde 32 ülkeden 1100 sergiyle Olimpik Sanat Yarışması'nın düzenlendiği Los Angeles Tarih, Bilim ve Sanat Müzesi yer almıştır.

1936 Berlin Oyunları II. Dünya Savaşı'ndan önceki son oyunlardır ve "spora politikanın karışması" ile hatırlanmıştır. 49 ülkeden 4000 atletin katıldığı ve 19 spor dalında yarıştığı oyunlar, o zamana kadar ki en büyük katılıma sahne olmuştur. 1913'te yapılan stadyumun genişletilmesi ile 110,000 kişi kapasiteli çelik ve taş kaplama strüktürlü bir stadyum yapılmıştır. Stad-

yum; yüzme ve dalma havuzları (18,000 kişi), çim tenisi, hokey, binicilik tesisleri, boks, eskrim, ağırlık kaldırma, güreş müsabakalarının yapıldığı Alman Spor Evi (Deutschland Halle), bayan yarışmacıların konakladığı Kraliyet Beden Eğitimi Akademisi ve Maifeld Gösteri Alanı ile daha sonra dünyanın en büyük spor yerleşkesi olacak Reichsportsfeld'de yer almıştır. Berlin'in dış çeperindeki alanın kent merkeziyle bağlantısı U-Bahn raylı sistemi ile sağlanmış, oyunlar, Alman Organizasyon Komitesi'nin filme çekmesiyle, ilk kez sinemalardan izlenebilmiştir.

3. 1948-1956

"Olimpiyatlarda Tasarruf ve Sadelik"

II. Dünya Savaşı sonrası 1948'de, Olimpiyat Oyunları'nın ikinci kez Londra'da oynanmasına karar verilmiştir. İki yıl gibi kısa sürede Olimpiyatlara hazırlanması gereken Londra, 1924 British Empire Exhibition için tasarlanmış Wembley'deki Stadyum'u (the Empire Stadium) Olimpiyat Stadyumu olarak kullanmış, 59 ülkeden 4100 atletin katıldığı oyunlarda katılımcılar Olimpiyat köyü yerine, askeri lojmanlarda konaklatılmışlardır. Oyunlar için gerekli ekipmanlar da yine orduyan temin etmiştir.

1952 Yaz Olimpiyatları'na ev sahipliği yapacak olan Helsinki, 1940 yılında yapılması planlanmış ama savaş yüzünden iptal edilmiş oyunlar için bir stadyum, yüzme ve dalma arenası ve sporcuların konaklaması için bir olimpiyat köyü inşa etmiştir. Oyunlar için mevcut tesisler yenilenmiş ve genişletilmiştir. 69 ülkeden 4,900 atletin katıldığı oyunlar için yeni bir havaalanı yapılırken Finlandiya ile İsveç arasındaki telefon hatları yenilenmiş, yeni otoyol ve raylı hatların inşaatı finanse edilmiştir.¹¹

¹¹ Zarnowsky, 1993.

1956 Melbourne Yaz Oyunları, güney yarım kürede gerçekleşen ilk oyunlardır. Yarra Irmağı'nın yanındaki Melbourne Kriket Sahası yeniden düzenlenerek, velodrom ve yüzme havuzu için yeni tesisler inşa edilmiştir. Kentteki üniversite, müze, sanat okulu ve halk kütüphanesi sanat etkinlikleri için kullanılmıştır. Olimpiyat köyü, Heidelberg'in bir banliyösünde ucuz bir konut projesi olarak yapılmış ancak binalar daha sonra sosyal problemlerin doğmasına neden olmuşlardır.

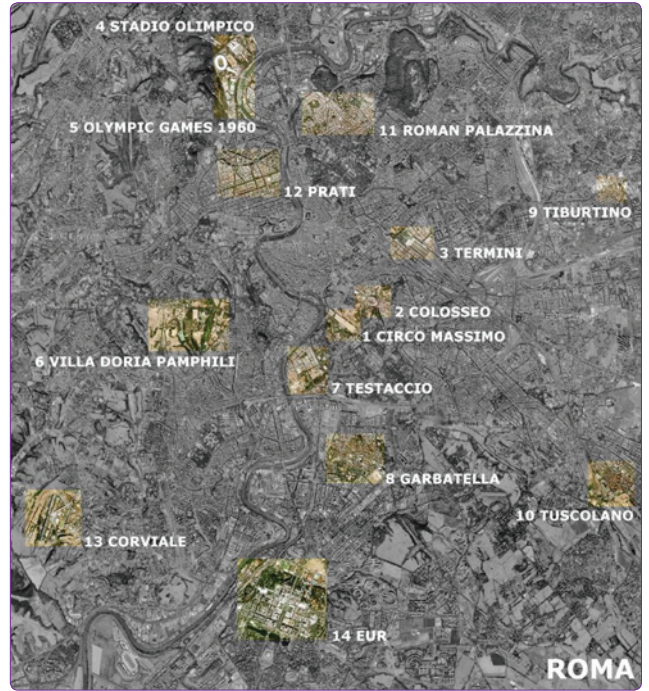
4. 1960-1976

“Olimpiyatlar'ın Katalizör Etkileri”

1960 Roma Oyunları ile olimpiyatlarda sadelik dönemi bitmiş, modern dönem başlamıştır. Kentin kuzeyindeki Foro İtálico'da mevcut iki saha oyunlar için kullanılmıştır. Bunlar 1932'de inşa edilmiş Stadio dei Marini ile 1936'da inşa edilmiş Stadio Olimpico'dur. Bunun yanında iptal edilen 1942 Roma Evrensel Fuarı için tasarlanmış EUR bölgesi oyunlar için hazırlanmıştır. Bu bölge şehrin güneyinde, II. Dünya Savaşı'ndan hemen önce geliştirilmiş, anıtsal ve mekânsal özellikleriyle Olimpiyatlar için uygun bulunmuştur. Bu alan, Spor Sarayı (Palazzo dello Sport), velodrom, Piscana della Rose (yüzme havuzu) ve Fontane Spor Bölgesi antrenman alanlarını içermektedir. Campo Paroli'deki köy, konut alanlarına ayrılırken olimpiyat köyü ve tesislere ulaşım için yeni yol ve köprü inşa edilmiş, hava alanı yenilenmiş, telefon, telgraf ve radyo ağları geliştirilmiş, otel konaklama olanakları artırılmıştır. Televizyonlara ilk defa oyunların gösterilmesi hakkı satılarak ciddi gelirler elde edilmiştir.

1964 Tokyo Oyunları, Roma örneğini izleyerek kent için 10 yıllık bir kalkınma planı hazırlamış ve böylece Tokyo'nun 2000 yılına kadar faydalanabileceği alt yapı yenilikleri, konaklama alanları, oteller, liman düzenlemesi, raylı ulaşım sistemi, su ve atık dönüşüm sistemi ile kamu sağlığı programı içeren bir plan gerçekleştirilmiştir. Şehrin 30 Olimpik alanı, 13 büyük tesisle üç ana bölgede yoğunlaştırılmıştır: Olimpiyat stadyumunun yer aldığı Meiji Olimpiyat Parkı, yüzme yarışlarının yapıldığı Yoyogi Spor Merkezi ve Komazawa Spor Parkı. Katılımcıların altı ayrı olimpiyat köyünde konaklanmaları sağlanarak, yarışmacıların ve çalışanların tesislere gitmek için 40 dakikadan daha fazla vakit kaybetmemeleri düşünülmüştür. Ayrıca, Tokyo limanındaki gemilerde 1600 ziyaretçi konaklamıştır. 93 ülkeden 5000 sporcunun katıldığı oyunlar o zamana kadar ki en pahalı ve iyi oyunlar olmuştur.

1968 Meksika Oyunları ile Olimpiyatlar ilk defa Latin Amerika'da gerçekleşmiştir. Organizatörler mevcut spor tesislerini yenileyerek, yeni yapılacak tesisleri or-

Şekil 9. 1960 Roma Oyunlarındaki tesislerin dağılımı.

tak bir görünüme sahip olacakları şekilde tasarlamışlardır. Oyunlara 112 ülkeden 5500 atlet katılmıştır.

1972 Olimpiyat Oyunları; 1970'lerde hızlı bir ekonomik ve demografik büyüme gösteren Münih kentinde düzenlenmiş ve olimpiyatlar kentin tarihi merkezinin restore edilmesi ve yayalaştırılması, toplu taşımacılığın iyileştirilmesi, 233 km otoyol ve yeraltı otoparklarının yapımı ve yeni otel konaklamalarının inşaatı için de bir fırsat olarak kullanılmıştır.

Kentin kuzeyinde yer alan Olimpiyat Parkı, düz bir arazi üzerine kurulmuştur. Ancak peyzaj düzenlemesi içinde tepeler ve Nymphenburg Kanalı'nın şekillendirdiği bir suni göl yapılmış, bu gölün etrafına sporcuların ısınma ve antrenman alanları, yüzme havuzu, birçok küçük spor tesisi, restoranlar, bir tiyatro yapısı, basın binası ile olimpik stadyum yerleştirilmiştir. Gunter Behnisch ve Frei Otto tarafından tasarlanan 80,000 koltuk kapasiteli stadyum, yeni bir teknoloji ürünü olan üst örtü tasarımı ile dikkat çekmiştir. 10,000 atleti barındıran olimpiyat köyü, olimpiyatlar sonrası şehir içinde ev bulmakta zorlanan bekâr, alt ve orta gelir grupları tarafından kullanılmıştır. Tramvay ve metro hatlarıyla olimpiyat parkı ile şehir merkezi arasında ulaşım sağlanmıştır. 5 Eylül'de bir terör eylemine sahne olan Olimpiyatlar bundan sonraki oyunlarda şehirlerin ve organizatörlerin güvenlik önlemlerini arttırmalarına neden olmuştur.

Şekil 10. Münih olimpiyat parkı.

1976 Montreal Oyunları'nda, Olimpiyat Kompleksi içinde tüm yıl boyunca kullanılacak bir açık hava Olimpiyat Stadyumu tasarımı amaçlanmış, Fransız mimar Roger Taillibert'in tasarımı olan yapının üstünün kapanması için düşünülen hareketli üst örtü Oyunlar için ayrılan bütçeyle fazlasıyla aşmıştır.

6. 1980 - 1984

"İdeolojik Olimpiyatlar"

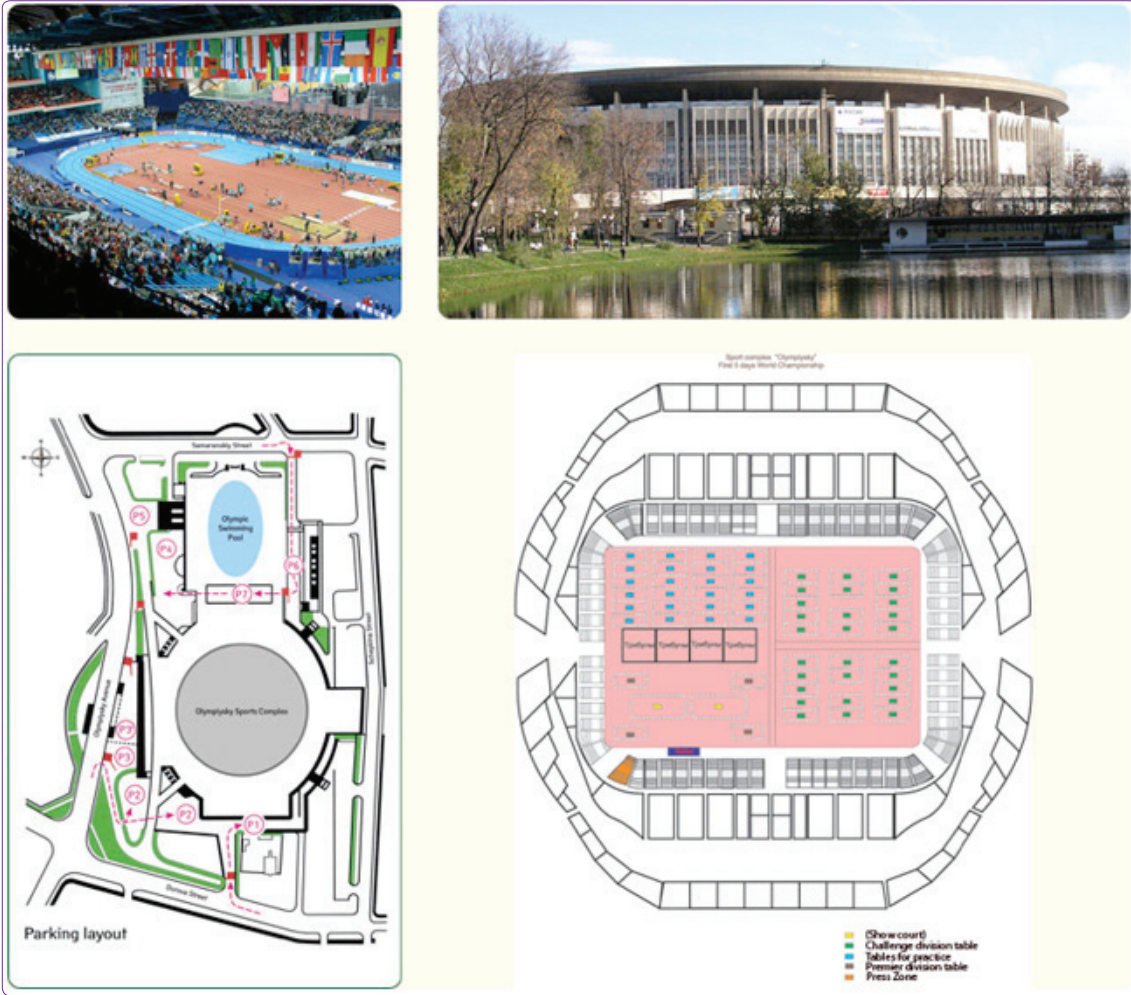
1980 Moskova Olimpiyatlarında, Sovyet Halkı'nın yararı için verimli tesislerin tasarlanması istenmiş, bu amaçla olabildiğince mevcut yapıların geliştirilerek oyunlar için kullanımına çalışılmış, bununla birlikte geçici stantlar ve çok amaçlı hizmet edebilecek tesislerin tasarımına yönelinmiştir. Oyunlara hazırlık aşamasında bir kent planlaması (1971 - 1990 Moskova Genel Kalkınma Planı) ile Beş Yıllık Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Planı uygulanmıştır. Planlama modeli olarak "merkezileşmeme"ye özen gösterilerek Moskova sekiz ayrı bölgeye ayrılmıştır. Nüfusları 600.000 ile 1,2 milyon kişi arasında değişen bu bölgelerin kendi kent merkezleri ve ufak merkezlikleri olması öngörülürken bölgelerde yaşayan halkın oyunlardan sonra spor tesislerini kullanabilmeleri istenmiştir. 6 konut alanı ve bir olimpiyat köyünden oluşan Olimpiyat köyü, kendi içinde spor ve kültür hizmetlerinin düşünüldüğü bir kom-

şuluk ilişkisi içinde tasarlanmıştır. Yeni yapılan medya merkezleri ve kentin üç havaalanının yenilenmesi hazırlıklar için gerçekleştirilen yapısal gelişmelerdendir. Ayrıca tarihi binalar yenilenmiş, ağaçlandırma yapılmış, yeni otel, cafe ve restoranlar açılmıştır.¹² Yönetim, Sovyetlerin bilimsel çalışmaları sonucu geliştirdikleri teknolojilerinin yeni yapılarda kullanılmasını istemiş, dünyanın en büyük kapalı spor salonu Moskova'nın kuzeyinde basketbol ve boks müsabakaları için tasarlanmıştır. 45,000 kişi kapasitesiyle salon gerektiğinde bölünerek iki ayrı salon olarak kullanılabilir. ¹²

1984 yılında Los Angeles Olimpiyatlarında, kentteki tüm tesislerin oyunların organizasyonunda kullanımı sağlanmıştır. Los Angeles Memorial Coliseum'ü olimpik stadyum olarak düzenlenmiş, sadece kürek, bisiklet, yüzme ve atıcılık için dört yeni tesis eklenmiştir. Yüzme Stadyumunun Southern California Üniversitesi'nin Olimpiyat Parkı'nda inşa edilmesinde olduğu gibi üç olimpiyat köyü, üç ayrı üniversitenin yerleşkesinde yapılarak köylerin oyunlar sonrasında öğrencilerin kullanımına açılması planlanmıştır.¹³ Los Angeles Oyunları'nın en büyük başarısı oyunlardan elde edilen

¹² Gold ve Gold, 2007.

¹³ Gold ve Gold, 2007

Şekil 11. Olimpiyskiy Spor Kompleksi (Moskova).

225 milyon \$'lık gelirin Amerikan spor programlarında kullanılması olmuştur. Bu sayede yerel üniversiteler yeni spor tesislerine ve yurtlara kavuşmuştur.

7. 1988 - 1996

"Olimpiyatların Ufku Genişliyor"

1988 Yaz Olimpiyatları Kore, Seoul'de gerçekleşmiştir. Çevresel, ekonomik ve demografik problemler yaşayan Güney Kore için oyunlar, yeniden planlama ve yapılandırma sürecini hızlandıran bir faktör olarak görülmüştür. Oyunlar için Seoul'un merkezinin 13 km güneyindeki Han Nehri'nin kıyısındaki Chamshil bölgesinde Olimpiyat Parkı kurulmuştur. 1977 yılında Asya Oyunları için inşa edilen Seoul Spor Kompleksi, olimpiyatlar için 100,000 kişilik bir stadyum ile 50,000 kişilik bir baseball stadyumuna dönüştürülmüştür. Olimpiyat Köyü, farklı yüksekliklerdeki blokların gruplaşarak, ortak alanlar oluşturdukları bir düzenleme olup, oyunlar sonrasında üst-orta gelir ailelerin kullanımına sunul-

muştur. Olimpiyat Parkı'nın dışında, tarihi yapıların yenilenmesi, ağaçlandırma düzenlemeleri ile sokak, drenaj ve enerji sisteminde yenileme çalışmaları yapılmış, havaalanı ile şehri bağlayan metro hattı inşa edilmiştir. Ancak Seoul Olimpiyat Oyunları; kentsel alanların yüksek yoğunluklu dar sokak ve pasajlarından oluşan geleneksel yaya alanları ticari dönüşümler için yok edilmiş, varoşlarda yaşayanların çıkartılarak yerlerinin olimpik tesislere ve yüksek gelir grupları için konut ve ticaret alanlarına dönüştürüldüğünden sosyal yönünün zayıf olması ile eleştirilmiştir.

1992'de, Barcelona; tüm Olimpiyat şehirlerinin örnek alacağı bir yenilenme projesini uygulayarak, yapılacak planlamada oyunları bir araç olarak görmüştür. Adaylığı sırasında olimpiyatlar için gereken tesislerin %88'inin mevcut olduğunu belirten Barcelona, Olimpiyat Stadyum için, 1929'daki Montjuic Uluslararası Fuarı için kullanılan stadyumu yenilemiş ve geliştirmiştir. Mevcut yapıların yenilenmesiyle 10 tesis oyunlar için

Şekil 12. Barcelona Montjuïc Olimpiyat Parkı planı.

hazırlanmış, 43 tesis ise olduğu gibi kullanılmıştır. Bu tesislere ek olarak yalnızca 15 yeni tesis yapılmış, tesislere yapılan harcamalar, 1992 Oyunları'nın bütçesinin sadece %20'sini oluşturmuştur.

Barcelona'da şehir planları, kent merkezi etrafında yeni bir ring oluşturan dört bölge üzerinde çalışılmıştır. Bunlar kuzeyde Vall d'Hebron (bisiklet, okçuluk ve konaklama alanları); Diagonal (futbol, polo ve tenis); Montjuïc (60,000 koltuk kapasiteli Olimpiyat Stadyumu, Sant Jordi Spor Sarayı ile yüzme ve dalma havuzları); ve Parc de Mar (Olimpiyat Köyü) bölgeleridir. Havaalanı ve kent ilişkisini sağlayan metro sistemi kurulmuş, havaalanı yeniden tasarlanmış ve telekomünikasyon sistemleri yenilenmiştir. Ekonomik açıdan Olimpiyatlar kenti, 3,8 milyon \$ zarara uğratmış,¹⁴ ancak yapılan yatırımlar uzun vadede geliştirilerek kullanıldığından Barcelona, Olimpiyat Yerleşkelerinde "sürdürülebilir" planlama yaklaşımının iyi bir örneği olmuştur.

1996 Atlanta Oyunları'nda öncekilerden farklı olarak, özel bir şirketler birliği oyunların organizasyonunu üstlenmiştir. Oyunlar için yapılan 25 tesisin 16 tanesi Atlanta merkezinde 5 km çapındaki Olimpiyat Çemberi içinde yer alırken çoğunlukla Georgia Dome, Omni Arena gibi mevcut tesisler kullanılmıştır. Olimpiyat Çemberi'nin güney bölgesinde yer alan Summerhill'de geçici kullanım için inşaa edilen Olimpiyat Stadyumu, kentte uzun vadede baseball oyunun geliştirilmesi planının bir parçası olmuştur. 85,000 oturma kapasiteli tasarlanmış olan stadyum, oyunlar sonrasında kısmen yı-

kılarak 47,000 oturma kapasiteli olarak küçültülmüştür. Ayrıca, yıkılan Fulton County Stadyumunun yeri de otopark alanına dönüştürülmüştür.¹⁵ Olimpiyat yerleşimlerine komşu mahalleler, şehir merkezindeki sokakların iyileştirilmesi ve tesislerin 12 yaya koridoru ile birleştirilmesi gibi projelerle güzelleştirilmişler, kaldırımların genişletilmesi, yeni kent mobilyalarının konulması, ağaçlandırma, tarihi bilgilendirme panellerinin ve sinyallerinin konulması ile beş park ve meydanın yeniden düzenlenmesi de bu projelere ek olarak uygulanmıştır. Ancak Atlanta oyunları; merkezde fazla tesis barındırması nedeniyle kent içi ulaşımı zorlamış, her ne kadar tesislerin birbirinden yürüme mesafesinde olduğu savunulsa da trafik tıkanıklığı ve servis otobüslerinin önünde uzayan kuyruklar nedeni ile oyuncular ve görevliler için ulaşımında güçlükler neden olmuştur.

Olimpiyatlar ve Sürdürülebilirlik Bilinci; "Çevreci Olimpiyatlar"

2000 Olimpiyat Oyunları'na ev sahipliği yapmış olan Sydney, 1972 ve 1988 oyunları için geliştirmiş olduğu fizibilite planlarına göre Olimpiyat Parkı'nı şehir merkezinden 14 km uzaklıktaki Homebush Bay'de tasarlamıştır. 1930'lardan itibaren endüstri alanı olarak kullanılarak atıklarla kirletilmiş bölgenin 1980'lerde temizlenmesine çalışılmış, ancak bu çalışma arkasına Olimpiyat Oyunlarının gücünü alınca hızlanmış ve bu sayede çeşitli çevresel sorunların aşılması kolaylaşmıştır.¹⁶ 1993'de adaylık yarışında aralarında İstanbul'un da bulunduğu rakiplerini elemesinde, tüm olimpik tesislerin merkezi bir parkta yoğunlaştırılacağı vaadinde bulunması etkili olmuştur. Avustralya Stadyumu olarak adlandırılan ana olimpiyat tesisi Olimpiyatlar esnasında 110,000 oturma kapasiteli olarak kullanılmış, sonrasında rugby ve futbol maçları için kullanılmak üzere 80,000 kişilik kapasiteye düşürülmüştür. Bundan başka Homebush Bay'de; hockey merkezi, superdome (basket ve artistik jimnastik), uluslararası atletizm merkezi (antreman tesisleri), tenis merkezi, aquatik merkezi ve okçuluk parkı yer almıştır. Sydney'de ilk kez tüm katılımcılar tek bir Olimpiyat Köyü'nde toplanmışlar, apartmanla kent evlerinin karma bir tasarımı olan köy ekolojik kriterler gözetilerek tasarlanmıştır. Planmada bir okul ve alışveriş merkezi de düşünülerek bölgenin oyunlar sonrasında Sydney'in bir konut alanı olması öngörülmüştür. Oyunlara, "tüm Avustralya Kitası'nı" organizasyona dahil eden, ev sahibi şehrin sınırlarını aşan ulusal bir proje olarak bakılmıştır. Avustralya Turizm Komitesi Amerikalıların %75'nin oyunlardan sonra Avustralya tarihi ile daha çok ilgilendiklerini ve Avustralya'ya tatil amacıyla gitmeyi arzuladıklarını belirtmiştir. Evsizlerin uzaklaştırılması, aborjin-

¹⁴ Gold ve Gold, 2007.

¹⁵ Larson ve Staley, 1998, p. 281.

¹⁶ WWF Greece, 2004.

lerin durumu, kamusal fonların kötüye kullanımı gibi olumsuz eleştirilere rağmen oyunlar başarılı olarak nitelendirilmiştir. Bu oyunlar ile Sydney; endüstriyel bir bölgeyi kente kazandırmış, altyapısında ciddi atılımlar yapmış, turist kazanmış ve dünya klasında spor tesislerine kavuşmuş olmasına karşın oyunlar sonrasında yerleşkenin kullanımı konusunda pek çok güçlüklerle karşılaşmıştır.

Benzer problemler 2004 Atina Oyunları'nda da yaşanmıştır. Yarışlar ve antrenmanlar için gerekli birçok tesisin, 1982'deki Avrupa Atletizm Şampiyonası için inşa edilmiş Olimpiyat Stadyumu ve Parkı içinde mevcut olduğu belirtilerek kazanılan ev sahipliği, karşılaşılan birçok problem sonrasında organizasyonu zor duruma sokmuştur. Maroussi'deki Olimpik Spor Kompleksi, stadyumda yer alan futbol maçlarının dışında kullanışsız ve halka kapalı kalmış, Faliro ve Helleniki Kompleksleri de alternatif kullanımlar bulmakta zorlanmışlardır.¹⁷

Olimpiyat Oyunlarının Kentsel Kazanımları

Olimpiyatların günümüzde kentsel açıdan en büyük etkisi ekonomik koşulların değişkenliğiyle kent gelişimine katalizörlük yapmasıdır. Temel olarak amacı; yerel yönetimin gücünü kullanarak var olan kaynaklardan daha fazla faydalanmak ve yeni yatırım ya da iş alanları yaratmak yanında sporu; turizm rekreasyon, medya ve yaratıcı tasarımı içeren kültürel bir sektöre taşımaktır. Bu tip organizasyonlar bugün mega-events (büyük etkinlikler) olarak adlandırılmakta ve ülke, kıta veya dünya genelinde düzenlenmektedir. Ev sahibi kentin adeta "sahne"ye çıktığı oyunlar sonrası kullanıma (*post-use*) yönelik politikaların geliştirildiği ve "ölçek" büyüdükçe, gelişen çalışma alanları, teknoloji ve yenilikçi yaklaşımlar ile her seferinde daha büyük, daha dikkat çekici ve daha pahalı tasarımlar yapıldığı gözlenmiştir.¹⁸ Barselona'nın 1992 yılında uygulamış olduğu planının, kent ekonomisine, küresel turist pazarındaki yerine, kentsel dönüşüm olanaklarına, ulaşım ve servis altyapısının yenilenmesine, kültür alanları yaratılmasına büyük faydası olmuştur. Bunun yanında, Sydney 2000 ve Atina 2004 Olimpiyatları başarılı organizasyonlar olarak kabul edilmelerine karşın finansal ve yapısal problemler, idari kesintiler, terör saldırısı korkusunun yaratılması ile başarıları gölgelenmiştir. Olimpiyat Oyunları gibi bir büyük-etkinliğin kente ve sakinlerine etkisi bilinmekle birlikte, oyunların hazırlıklarında sürdürülebilirlikten az düşünülen kriter olmuştur.¹⁹

İlk Modern Olimpiyat Oyunları; kentlerdeki mevcut fuar, sergi ve festivallerin parçası olarak düzenlendiğinden, hatta oyunlar için bu etkinliklerin geçici tesisleri kullanıldığından, kentsel etkileri önemsiz denebilecek

kadar az olmuştur. Olimpiyat oyunlarının organizasyonunda iyileşme, ölçeğinde büyüme ve tesislerin tasarlanması süreci 1908-1932 yılları arasında görülmektedir.

1908 Londra Oyunları için inşa edilen büyük ölçekli stadyum (White City Stadium), tüm spor müsabakalarını tek bir noktada toplarken, fuar ve olimpiyatlar için gelecek kalabalığın ulaşımını kolaylaştırmak için bölgeye yeni bir metro istasyonu inşa edilmiştir. White City Stadyumu, o zaman için dünyanın en güzel stadyumu kabul edilmiş, gelecek Olimpiyat kentleri için örnek bir tesis olarak görülmüştür. Tesisin oyunlar sonrası farklı etkinlikler için uyarlanmasında zorluklar yaşanmışsa da Londra'daki fuar ve olimpiyat alanı yıkılana kadar uzun yıllar başka sergi ve fuarlar yanında atletizm ve köpek yarışları için kullanılmıştır.²⁰ Londra'yı takip eden 1912 Stockholm ve 1920 Antwerp oyunlarında da benzer stadyum tasarımları görülmektedir.

1924 Paris'te ilk kez sporcular bir bölgede konaklamışlar ve bu gelecek oyunlar için Olimpiyat Köyü fikrini ortaya çıkarmış, Amsterdam'da ise ilk kez ana stadyum ve ilişkili diğer tesisler birarada düşünülerek, ilk Olimpiyat Kompleksi inşa edilmiştir. Los Angeles Oyunları'nda; ilk kez oyunlar sonrası kullanımı da göz önünde bulundurularak bir Olimpiyat Köyü inşa edilmiştir. 1936 Berlin Olimpiyatları ise organizasyonun hazırlığına yapılan harcamaların yüksekliği anlamında bir ilk olmuştur.²¹

Olimpiyat Oyunları tarihinde kentsel dönüşüm anlamında bir dönüm noktası olan 1960 Roma Olimpiyat Oyunları'dır. Organizasyona ayrılan bütçenin oyunların yayın haklarının televizyonlara satılması ile artması ve mevcut tesislerin varlığına güvenilerek, kentsel dönüşüm projesine yatırılması tüm dünyada planlamacılar için ilham verici olmuştur. Roma'nın oyunlara hazırlığını kendilerine model gören kent planlamacılarının kentsel dönüşümlere ağırlık vererek kentlerde yenilenme ve canlanma yaratmak yanında çevrecilerin kentlerdeki bu gelişmeleri dikkate alarak söylemler geliştirmeleri Dünya'da sürdürülebilir kentleşmenin ortaya çıkışının habercisi olmuştur.

Tokyo 1964'de Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yaparken olimpiyat köyünün tasarlanmasında Roma'dan esinlenirken, toplu taşımacılık ve alt yapı sistemlerine yapılan yatırımlar yanında tesislerin, yenilikçi ve modern bir anlayışla tasarlanmasına dikkat etmiştir. Kent-

¹⁷ WWF Greece, 2004.

²⁰ Coaffee, 2007.

¹⁸ Gold ve Gold, 2007.

²¹ Coaffee, 2007.

¹⁹ Furrer, 2002.

te birçok yeni otoyol, metro hattı, havalimanı ve liman tesisleri inşa edilmiş, su rezerv sistemleri ve atık idare sistemleri geliştirilmiştir.

Kısa Dönem Kentsel Büyüme ve Olimpiyat Yerleşkeleri

Roma ve Tokyo'daki kentsel yenilenmelerin benzerlerini, Münih (1972) ve Montreal (1976) de gerçekleştirmek istemiş ancak başaramamışlardır. Ancak, Münich Olimpiyat Parkı, 1972'den bu yana çeşitli eğlence ve gösterilere imkan sağlayan yapısı, spor alanları ve dinlenme alanları ile milyonlarca ziyaretçi için bir dinlenme ve eğlence alanına dönüşmüştür. Hafif yapıları ve yenilikçi üst tenteli terasları ile çağdaş bir tasarıma sahip park, bugün sürdürülebilir olimpiyatların en önemli amaçlarından biri olan oyunlar sonrası kullanım şartını yerine getirmektedir.²²

1980 Moskova Oyunları'nda sporun dışında kentsel yatırımlara rastlanmış, hava limanı terminali, medya merkezleri ve oteller inşaa edilmiştir. Ayrıca, kent içinde Olimpiyat tesisleri ile ilişki kurabilen çok merkezli konut bölgeleri oluşturulmuştur. Mevcut tesisler yenilenirken, yeni yapılan salonların bölünebilen ve daha küçük etkinlikler için kullanılabilen esnek tasarımlara sahip olmaları istenmiştir. Bu anlamda tasarlanan Olimpijsky Kompleksi'nin arenası 80,000 kişi kapasiteli olmasına karşın, 16,000 kişilik daha küçük bir salona bölünerek, aynı anda iki ayrı etkinliğe olanak vermektedir.²³ Oyunların finansmanında sinema sektörünün önemli desteğini alan 1984 Los Angeles Oyunları'nda, mevcut tesislerin yeniden kullanılması ve altyapılarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.²⁴

1988 Seoul Olimpiyatlarını incelendiğinde, çevreye duyarlı kentleşme kavramlarının ortaya çıkışı ve Olimpiyat yerleşkeleri üzerlerindeki etkisi de görülebilmektedir. Seoul'de başta ulaşım olmak üzere benzer kentsel altyapı gelişimleri için oyunlar katalizör olarak görülmüştür. Olimpiyat Raporu'nda çevresel güzelleştirme programları, sağlık standartlarındaki iyileştirme, trafik sistemlerinin düzenlenmesi, turistik tanıtımın yapılması ve kültürel etkinliklerin artışıdaki hükümet desteği ile katılımcı olunmasına dikkat çekilmektedir.

Barselona Modeli

Barselona Olimpiyatları, planlamada kısa vadede kar getirecek yatırımlardan çok, kentin çevre yenilemesi ve dönüşümünün daha anlamlı olduğunu kanıtlamıştır. Oyunlar için ayrılan bütçenin %83'ü, artan işsizlik sorununa ve yoksul mahallelerdeki alt yapı yatırımlarına ayrılmış, bununla birlikte yeni tasarlanan Calatrava Kulesi ve Barselona sahil alanı dönüşümü, kente yeni

bir görünüş kazandırmıştır. Ayrıca yapılan yeni yatırımlar arasında; Stadyumun yenilenmesi, Spor Sarayı'nın inşası, bir ring ve 35 km otoban yol inşası, Olimpiyat Köyü olarak 4,500 adet yeni konut, iki iletişim binaları, beş yeni ofis bölgesi, yeni havaalanı ve spor tesislerinin genel olarak geliştirilmesi, kültürel sektöre yapılan (özellikle müzeler) yatırımlar, 5000 yeni otel odası ve Barselona'yı denize kavuşturan 5 km'lik yeni plajlara kamunun ulaşımının sağlanması gibi geniş çaplı projeler gerçekleştirilmiştir.²⁵

Barselona'nın bu uzun listesi, kendisini takip eden kentlerin yapmak istediklerini belirlemelerinde yol gösterici olmuştur. Oyunlar bittiğinde, yapılan harcamaların, oyunlardan elde edilen gelirden çok daha yüksek kalmış olmasından finansal açıdan kenti zarara soktuğu düşünülmüş olmakla birlikte hem akıllıca yapılan yatırımlar hem de oyunlar esnasında kentin başarılı tanıtımı, uzun vadede çok büyük kazançlar getirmiştir. Barselona ile birlikte önceki Yaz Oyunlarında rastlanan parçacı ve bölgesel kentsel yatırımların yerini, uzun süreli gelişebilir kentsel yatırım modelleri almaya başlamıştır.

Barselona'nın başarılarından biri de kenti bir bütün olarak ele almış olması ve farklı yerleşim bölgelerinin ortak bir kimlik altında birleşip, büyük bir kentsel iyileşmenin parçası olarak hissetmelerini sağlamak olmuştur. Yenilenen bölgelerin ve inşa edilen yapıların karma kullanıma olanak sağlayan tasarımlar olmaları hedeflenmiştir. Barselona'da organizasyon; yenilikçi mimari tasarımlar yanında nitelikli kamusal alan tasarımları ve donatılar ile önemli tarihi yapılar ve anıtların korunması için düşünce üretmişlerdir. Buna bağlı olarak, morfolojik yapının değişikliği kadar sosyal programlara da odaklanmışlar, fakir bölgelerdeki zayıf eğitim, yüksek suç oranı, sağlık problemleri, işsizlik sıkıntıları, sosyal tesislerin eksikliği gibi sorunlara eğilmişlerdir.²⁶ Barselona ekonomik, çevresel ve özellikle de sosyal kalkınma anlamındaki başarısı ile bugün dahi tüm kent planlamacılarının uygulamayı arzuladıkları bir kent modeli olmuştur.

Çevresel Sürdürülebilirlik ve Olimpiyat Yerleşkeleri

Sydney 2000 ve Atina 2004 Olimpiyatları, Atlanta ve Los Angeles Oyunları'nın organizasyon konusunda kullandıkları özel ve kamusal ortaklıkları kendileri-

²² Synadinos, 2001.

²³ Official website of the Olimpijsky Sports Complex. (tarih yok). <http://www.olimpik.ru/>

²⁴ Coaffee, 2007.

²⁵ Coaffee, 2007.

²⁶ Coaffee, 2007.

ne örnek alırken sürdürülebilir kent modeli bağlamında Barselona'dan esinlenmişlerdir. Sydney'de genç tasarımcıların ortak çalışmaları sonucu adaylık kitapçıklarına giren "eko-köy" fikri geliştirilmiştir. Eko-köy güneş enerjisinden azami derecede faydalanırken, kirlilik yaratmamak adına su, sulak araziden süzdürülerek geri dönüştürülecektir ve köy toplu taşıma ulaşım ağlarına bağlanacaktır. Ancak, eko-köy inşa edilmemiş olsa da, alınan bazı kararlar diğer yapıların tasarıma yansımıştır. Sydney 2000 Oyunları, çevreci oyunlar olarak genelde başarılı bulunmuş ancak oyunlar sonrasındaki kullanımının yeterince verimli olamamasından ve büyüklüğünden dolayı, Olimpiyat Parkı bugün "Sydney Jurassic Parkı" olarak anılmaktadır.²⁷

Atina 2004'de Olimpiyatlardan, ulaşım hatlarında modernleşme ve şehir için kentsel dönüşüm gibi kalıcı projeler üreterek yararlanmak istemiş, %100 yeşil enerji kullanımının olacağı ilk Olimpiyatlar sloganı ile çalışmalara başlamıştır. Mimarlar ve plancılar şehir ölçeğinde çalışmaya yönlendirilmişler, ulaşım ağlarını genişletmek ve sportif altyapıyı kuvvetlendirmek yanında büyük ölçekli konut bölgelerinin yapısını düşünmüşlerdir. Olimpiyat köyü olarak, sonradan konut ihtiyacını karşılamak üzere kullanılacak, düşük yoğunlukta, Atina'nın geleneksel konut peyzajına uyan, açık alanları, güvenliği ve otopark alanları bulunan bir tasarım yapılmıştır. Greenpeace ise raporunda; Olimpiyat köyü'nün yapımı esnasında, tüm çevreci önerilerin göz ardı edildiğini, enerji tasarrufu, geri dönüşüm, güneş enerjisinin kullanımı ve doğal soğutma sistemlerinin sonuç planlardan çıkartıldığını belirtmiştir.²⁸ Barselona ve Sydney'deki örnekleri takiben Falero Sahil Bölgesinin düzenlemesi projesi yapılmış ise de kentin yaşadığı değişikliklerin çok yeni olması, oyunlar sonrası kullanım sürecinde kent adına ne derece faydalı, uzun vadeli sorunlara cevap verebilir nitelikte olup olmadığı henüz anlaşılammıştır.

Sonuç

Bu çalışmadan elde edilen veriler Tablo 1'de özetlenmiştir. Bu tabloda modern Olimpiyat Oyunları süresince ev sahibi kentlerin yerleşke tasarımının; savaşlar, doğal afetler gibi küresel olaylar, değişen kentsel politikalar ve son 20 yılda artan sürdürülebilir kalkınma hareketlerinin etkisinde nasıl geliştiğini ve şekillendiğini, irdelenmektedir. Bu tablo incelendiğinde her olimpiyat kentinin bir öncekinin başarı ve başarısızlıkların-

dan ders çıkartarak daha kapsamlı bir program oluşturduğu görülmektedir. Başlangıçta Olimpiyat köyü ya da Kompleksi, olarak adlandırılacak bir düzenden söz edilemezken, daha sonraları ulaşım, güvenlik, denetim gibi nedenlerle oyunlar için yerleşkeler tasarlanmıştır. Tokyo, Moskova, Barselona gibi, Olimpiyatları kent için bir yenilenme ve dönüşüm olanağı sayarak, gerekli tasarımları kentin yenilenme ya da dönüşüme gereksinim duyulan alanlarında, konut ihtiyacına yönelik olarak düşünenler yanında, Moskova ve Barselona gibi planlamanın olimpiyatlar sonrasında kent halkının en verimli şekilde nasıl kullanacağı konusunda çalışanlar olduğu da görülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın amaçları arasında sıralanan; "Mekânın ve doğal kaynakların tüketimini en aza indirmek, kentsel akışları etkin biçimde yönetmek, kentsel nüfusun sağlığını korumak, kaynaklara ve hizmetlere eşit erişimi sağlamak, kültürel ve sosyal çeşitliliği sürdürmek ve gelecekteki her insanın daha kaliteli bir yaşam sürmesi gibi öncelikler ile de örtüşen bu planlama anlayışı",²⁹ 1990'lardan itibaren hayatın her alanı gibi Olimpiyatları da etkilemiştir.

Sydney ve Atina'da, yeşil Olimpiyatlar olarak nitelenen bir hareket başlatılmış, çevre dostu malzemelerden yapılan, doğayı koruyan, enerji tüketimini azaltan, ekolojik tasarımların kullanımı amaçlanmıştır. Sydney "Sürdürülebilir Olimpiyatlar", Atina "Yeşil Olimpiyatlar" konseptlerini geliştirerek sunmuşlardır. Her ikisi de tasarımlarında ekolojik, çevre dostu çözümler üretmeye çalışmışlardır.

Çalışmada ayrıca, 1960 Roma Oyunları'ndan itiba-

Tablo 2. Olimpiyat Oyunları Yerleşkelerinin ekonomik, sosyal, çevresel ve sonraki kullanım açısından durumuna ilişkin kişisel bir değerlendirme

	Ekonomik	Sosyal	Çevresel	Post use
MELBOURNE	1	1	1	1
ROMA	3	2	2	3
TOKYO	3	2	3	3
MEXICO CITY	2	1	2	2
MÜNİH	2	2	2	3
MOSKOVA	3	3	2	3
LOS ANGELES	3	2	1	3
SEUL	2	1	2	1
BARCELONA	3	3	3	3
ATLANTA	2	2	2	2
DYNEY	2	2	3	2
ATINA	1	2	3	2

3 – iyi, 2 – orta, 1 – zayıf.

²⁷ Cashman, 2002.

²⁸ WWF Greece, 2004.

²⁹ European Environment Agency, 1995.

ren Olimpiyat kompleksinin kentin neresinde yer aldığı ve kenti nasıl etkilediği ile ilgili karşılaştırma da yapılabilmektedir. Roma'nın en büyük şansı, oyunlar için gerekli tesislerin kentte mevcut olmasıdır. Roma Oyunları'nı takiben, Tokyo, Moskova, Barselona gibi kentler daha oyunlara ev sahibi seçilmeden önce, sosyal ve ekonomik kalkınma planları hazırlamışlar, kentin gelecekteki 5, 10, 20 yılda doğabilecek ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturdukları planlarda Olimpiyatların katalizör etkisini gözlemişlerdir.

Barselona, eski kent merkezi yerine çeperlerdeki dört ayrı bölgeyi planlayarak, daha dengeli bir kentsel yoğunluk elde etmeye çalışmıştır. Yeni konut, spor, iş ve dinlenme alanları yaratarak, kentin her bölgesinin kalkınması amaçlanmıştır. Barselona'yı kendine örnek alan tüm kentler; ekonomik canlanma için kentsel dönüşüm projelerini desteklerlerken, kalkınmayı, ulaşılmak istenen bir hedeften çok, izlenmesi gereken bir süreç olarak düşünmeleri gerektiğini öğrenmişlerdir. Dünyada sürdürülebilir kalkınma konusunda yapılan çalışmalar Barselona örneğinin başarısını daha da iyi anlatmıştır.

Yapılan çeşitli çalışmalar ile görülmüştür ki, olimpiyat kentleri, gerek kendilerinden önceki kentlerin yaptığı çalışmalardan gerekse Dünya gündeminden etkilenerek gelişmiş ve gelişmektedirler. Dünyamızın içinde bulunduğu koşullar göz önüne alındığında ise son yıllarda gündemdeki en önemli konu olan "sürdürülebilirlik"ten etkilenmemeleri olanaksızdır. Bugün Olimpiyatlara aday kentler, organizasyonlarının tanıtımını yaparken spor ve kültürel etkinliklerin yanında sürdürülebilir kalkınma, sosyal adalet, esnek tasarımlar, oyunlar sonrası kullanıma dair çözümler, çevre dostu tasarımlar, alt yapı yenilenmeleri, atık ve geri dönüşüm sistemleri, ulaşım sistemleri gibi konulara da geniş yer ayırmaktadır. Bu süreç sürdürülebilir olmanın yanında insana yönelik, çevre dostu ve ekolojik tasarımları içeren bir kent modeli ile hayata geçirilene kadar bu yönde ilerlemeye devam edecektir.

Kaynaklar

Coaffee, J., (2007), Urban Regeneration and Renewal. J. R. GOLD içinde, Olympic Cities.

Commission of the European Communities. (1998), Sustainable Urban Development in the European Union: A Framework for Action. Brüksel.

Philemon, Politis & Anninos. Coubertin içinde, Philemon, Politis & Anninos (s. Part 2, p. 98-99, 108-109).

European Environment Agency, (1995), PROPOLIS Project Final Report. http://www1.wspgroup.fi/lt/propolis/PROPOLIS_Final_100204.pdf.

Flyvbjerg, B., Bruzelius N., Rothengatter, W., (2003), Megaprojects and Risk: An Anatomy of Ambition. Cambridge:

Cambridge University Press.

Furrer, I., (2002), Sustainable Olympic Games A Dream or A Reality. Bollettino della Societa Geografica Italiana, Serie XII, Vol: 4.

Gardiner, E.N., (1930), Athletics of the Ancient World. Oxford: Clarendon Press.

Gladwin, T., Kennely, J., Krause, S.T., (1995), Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research. Academy of Management Review Vol: 20, No: 4 .

Gold, J.R., Gold, M.M., (2007), Athens to Athens: the Summer Olympics, 1896-2004. J. R. Gold içinde, Olympic Cities (s. chapter 2 p. 18-19).

International Olympic Committee Sport and Environment Commission., (1992), Olympic Movement's Agenda 21 Sport for Sustainable Development. Lausanne: IOC.

IOC., (2008), The Olympic Games of the Antiquity. Lozan, İsviçre: International Olympic Committee.

Jolly, R., (2006), The Modern Olympics: an overview. www.aph.gov.au/library: Parliament of Australia Department of Parliamentary Services.

Kaltsas, N., (2004), Olympia. Atina: Archaeological Receipts Fund Directorate of Publications.

Kotynsky, E.J., (2006), The Athletics of the Ancient Olympics: A Summary and Research Tool.

Lambros, S.P., (1896), Die Olympischen Spiele. Leipzig: Central Committee in Athens.

Lee, H.M., (1988), The First Olympic Games of 776 B.C. W. J. Raschke içinde, The Archaeology of the Olympics: the Olympics and other festivals in antiquity (s. p. 114). Madison, Wisconsin: Univ. of Wisconsin Press.

Mallon, B., (1998), The 1896 Olympics Games, Results for All Competitors in All Event, with Commentary. Jefferson, North Carolina, and London: Mc Farland & Company, Inc., Publishers.

Museum, T.B., The Olympic Games in Ancient Greece, Information for Teachers. London, England.

Owen, K., (2001), The Local Impacts of the Sydney 2000 Olympics Games: Processes and Politics of Venue Preparation. Sydney: Centre for Olympic Studies, University of New South Wales.

Pausanias. (M.S. 2 yy). Description of Greece.

Ph., W.G., (1999), Sharing the Spirit? Sociospatial Polarisation and Expressed Enthusiasm for the Olympic Games. Elmsford: Pacific Tourism Review, Vol: 3, s. 173-84.

Roper, T., (2002), The Sydney Olympics and their Impact on Development, Cities' Experiences: the Impact of Major Events on the Development of Large Cities. World Association of Major Metropolises, Metropolis.

Synadinos, P., (2001), Post Olympic Use: A picture of the Future. Olympic Review 27, 39-41.

WWF Greece. (July 2004), Environmental assessment of the Athens 2004 Olympic Games. WWF.

Young, D.C., (1996), The Modern Olympics, A Struggle for Revival. Johns Hopkins University Press.

Zarnowsky, F., (1993), A Look At The Olympic Costs. International Journal of Olympic History, Vol: 1, No: 2.

Tablo 1. Olimpiyat Oyunları yerleşkelerinin dünya çevre çalışmalarına paralel sürdürülebilir gelişimi

		MODERN OLİMPİYAT OYUNLARI	SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	MODERN OLİMPİYAT OYUNLARI İÇİN TASARIMLAR		
1750	SANAYİ DEVRİMİ Makineleşme . kentlere göç . hızlı üretim . fabrikalaşma . ulaşımda hız . şehirlerin büyümesi . kırsal alanların işgali . doğal kaynakların tükenmesi . artan enerji ihtiyacı . kömür ve petrolün kullanımının artması . doğanın kirletilmeye başlaması	ATİNA	Antik Panathenaic Stadyumu restore edilerek kullanılmıştır.	Modern olimpiyatlar için tasarlanmış ilk stadyum Londra - White City Stadyumu		
1896		PARİS	Evrensel fuarların yan organizasyonları olarak düşünülmüştür			
1900		ST.LOUIS				
1904		LONDRA	Şehrin küçük olması stadyum – şehir ilişkisinin kurulmasında kolaylık sağlamıştır. Stadyum çok kullanışlı bir tasarıma sahip olmuştur.			
1908		STOCKHOLM				
1912						
1914	1. DÜNYA SAVAŞI OLİMPİYATLAR İPTAL EDİLMİŞTİR.					
1916						
1918						
1920	ÇEVRECİLİK HAREKETİNDE DURAKLAMA	ANTWERP	Sporcuların konaklamaları için baraka niteliğinde birimler yapılmıştır. Bu düzenleme olimpiyat köyü fikrinin doğuşuna neden olmuştur.	Olimpiyat Köyü fikrinin doğuşu		
1924		PARİS				
1928		AMSTERDAM	Müsabakaların tek bir bölgede yapılması için gerekli tesisler bir arada tasarlanmıştır.	İlk Olimpiyat kompleksi – yüzen botlarda konaklama		
1932		LOS ANGELES	Ana stadyum olarak Coliseum genişletilmiş ve 105 bin işi kapasiteye çıkarılmıştır. İlk olimpiyat köyü tasarımı başarılı bulunmuştur. Büyük Bunalım süreci atlatılmıştır.	İlk Olimpiyat Köyü		
1936		BERLİN	Nazi rejiminin güç gösterisine dönüşmüştür. Daha sonraki dönemde askeri gösteriler için de kullanılan o zamana kadarki dünyanın en büyük spor kompleksi Reichsportsfeld yapılmıştır. Kent – stadyum ilişkisi raylı ulaşım ile sağlanmıştır.			
1939	2. DÜNYA SAVAŞI OLİMPİYATLAR İPTAL EDİLMİŞTİR.					
1940						
1944						
1945						
1948					LONDRA	Mevcut tesisler kullanılmış, ordunun ekipmanlarından yararlanılmıştır. Sade, gösterişsiz olan bu spor festivalinin bütçesi Berlin'dekinin yirmide biri kadardır.
1952	HELSİNKİ	1940 olimpiyatları için yapılan olimpiyat köyünün konut alanı olarak kullanılması, yeni bir olimpiyat köyü tasarımını gerektirmiştir. Sovyetler Birliği oyuncularını için ayrı bir konaklama alanı istediği için iki ayrı yerleşim tasarlanmıştır.				
1956	MELBOURNE	Ucuz bir konut projesi olarak tasarlanan olimpiyat köyü, sonrasında sosyal problemlerin yaşandığı kentsel bir soruna dönüşmüştür.	Uzun vadeli kentsel projeler	Kentlerde geri dönüşüm sistemlerinin kullanımı		
1960	ROMA	Olimpiyat oyunlarının kentsel gelişim fırsatı olarak görülme başlaması. Mevcut spor tesisleri kullanılmış, bütçe; altyapı, ulaşım alanındaki yatırımlara ayrılmıştır. Kentin tanıtımı yapılmış, turistik değeri artmıştır.				
1964	TOKYO	10 yıllık bir kentsel kalkınma planı hazırlanmıştır. Oyunlar için spor tesisleri 3 ana bölgede toplanmıştır. Liman düzenlemesi, su ve atık dönüşüm sistemi, kamu sağlığı planlaması yapılmıştır.				
1968	MEXICO CITY	Mevcut tesisler yenilenerek kullanılmış, sosyal hizmetler fonundan organizasyonlar için harcama yapılması sosyal kutuplaşmaya neden olmuştur.				
1971	GREENPEACE'İN KURULUŞU					
1972	STOCKHOLM BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN ÇEVRESİ KONFERANSI	MÜNİH	Kentin kuzeyinde yenilikçi tasarımı ile Münih Olimpiyat Parkı içindeki Olimpiyat Köyü ile beraber, günümüzde de halen kullanılabilen başarılı bir örnektir.	Ahtyapı ve organizasyon bütçelerinin ayrılması	Uzun ömürlü kullanım	Yenilikçi mimari tasarımlar
1976	VANCOVER HABİTAT TOPLANTISI	MONTREAL	Kinetik mimarinin kullanıldığı stadyumu ve iddialı yapıları ile olimpiyat kompleksi organizasyonu maddi zarara uğratmıştır. İstenilen nitelikteki yapılar ortaya çıkan zorluklar nedeni ile olimpiyatlara yetiştirilememiştir.	Güvenliğe ayrılan bütçenin artırılması	Üstü örtülebilir stadyum	
1980		MOSKOVA	5 yıllık ekonomik ve sosyal kalkınma planı oluşturulmuş, gereksiz büyüklükte, kullanışsız yapıların yapımından uzak durulmuş, çok merkezli bir kentsel gelişim planı tasarlanmıştır.	Bölünebilir spor salonları		
1982	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER TARAFINDAN DÜNYA ÇEVRE VE KALKINMA KOMİSYONU (WCED)'NUN KURULUŞU					
1984		LOS ANGELES	Mevcut tesisler kullanılmış, yeni yapılar ise üniversite kampüslerinde daha sonra öğrencilerin kullanabileceği şekilde tasarlanmıştır.			
1987	BRUNTLAND RAPORU					
1988		SEUL	Sosyal kalkınmanın göz ardı edildiği, rant amaçlı, kültürel değerleri yok sayan, kentsel tasarımı ve kullanışsız büyüklükteki spor tesisleri ile eleştirilmiştir.			Çevresel – sosyal – ekonomik büyüme Sürdürülebilir kentsel kalkınma projeleri
1992	RIO DE JANEIRO "YERYÜZÜ ZİRVESİ" BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇEVRE VE KALKINMA KONFERANSI "GÜNDEM 21"	BARCELONA	Kent içinde 4 ayrı bölgede yoğunlaşmış tesisler ile kıyı kullanımı ve ulaşım ağı yenilenirken uzun süreli bir kentsel kalkınma projesi tasarlanmıştır.			
1995	KOPENHAG SOSYAL KALKINMA KONFERANSI					
1996	İSTANBUL İNSAN YERLEŞİMLERİ "HABİTAT II" ZİRVESİ	ATLANTA	5 km çapındaki bir çemberin içinde yer alan spor tesisleri kentte trafik sorununa neden olurken, bu tesisler çevresindeki mahalleler yenilenmiştir. Geçici olarak tasarlanan ana stadyum daha sonra baseball oyunları için küçültülerek kullanılmıştır.			
2000	BERLIN URBAN 21	SDYNEY	"Yeşil Olimpiyatlar", tüm tesislerin bir arada olduğu olimpiyat parkı için kentin açığındaki bir endüstri alanı dönüştürülmüş ve çevreye duyarlı malzemeler kullanılmıştır. Kente uzak olması ve ulaşım sorunu yüzünden bugünkü kullanımı tartışılmaktadır.		"Yeşil olimpiyatlar"	
2002	JOHANNESBURG BİRLEŞMİŞ MİLLETLER DÜNYA KALKINMA ZİRVESİ					
2004		ATİNA	Yeşil hareketin devam ettiği görülmektedir. Getirdiği kısa süreli çözümler nedeni ile Sydney kadar başarılı olamamıştır. Yapıların oyunlara yetişmemesi geçici tesislerin inşaatını gerektirmiştir.			

Information for the Authors

Megaron is an official publication of Yıldız Technical University, Faculty of Architecture. It is an anonymously peer-reviewed e-journal that considers for publication original articles, research briefs, book reviews and viewpoints on planning, architecture, design and construction. Priority of publications is given to original studies; therefore, selection criteria are more refined for reviews. Three issues are published annually. As from 2008 Megaron has been indexed in EBSCO Host Art & Architecture Complete. On 07.04.2008 it was recognised as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBİM by TUBİTAK.

Manuscripts may be submitted in English or in Turkish. The preferred length for manuscripts submitted is 7000 words including Notes and References for articles, or 2500-3000 words (including Notes and References) for viewpoints and research briefs. All submissions are initially reviewed by the editors, and then are sent to reviewers. All manuscripts are subject to editing and, if necessary, will be returned to the authors for responses to outstanding questions or for addition of any missing information. For accuracy and clarity, a detailed manuscript editing is undertaken for all manuscripts accepted for publication. Final galley proofs are sent to the authors for approval.

Submission of a manuscript implies: that the work has not been published before; that it is not under consideration for publication elsewhere; and that its publication in Megaron is approved by all co-authors. The author(s) transfer(s) the copyright to Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, effective if and when the manuscript is accepted for publication. The author(s) guarantee(s) that the manuscript will not be published elsewhere in any other language without the consent of the Faculty. If the manuscript has been presented at a meeting, this should be stated together with the name of the meeting, date, and the place.

Manuscript preparation: Manuscripts should have double-line spacing, leaving sufficient margin on both sides. The font size (12 points) and style (Times New Roman) of the main text should be uniformly taken into account. All pages of the main text should be numbered consecutively. Cover letter, manuscript title, author names and institutions and correspondence address, abstract in Turkish (for Turkish authors only), and abstract in English should be provided before the main text.

The cover letter must contain a brief statement that the manuscript has been read and approved by all authors, that it has not been submitted to, or is not under consideration for publication in, another journal. It should contain the names and signatures of all authors. Abstracts should not exceed 250 words.

Figures, illustrations and tables: All figures and tables should be numbered in the order of appearance in the text. The desired position of figures and tables should be indicated in the text. Legends should be included in the relevant part of the main text. Authors are themselves responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

References:

All references should be numbered in the order of mention in the text and should be given in abbreviated form (author, year of publication and page numbers) in footnotes. The style and punctuation of these abbreviated references should follow the formats below:

1 Kuban, 1987, s. 43.

2 Ünsal, 1972, s. 135.

3 Alkım, 1958, s. 201.

4 Having provided an overview of the literature, this section focuses on....

5 Kuban, 2002, s. 97.

The references should be listed in full at the end of the paper in the following standard form. If several papers by the same author and from the same year are cited, a, b, c, etc. should be put after the year of publication.

Journal article;

Andreasyan, H.D. (1973) "Eremya Çelebi'nin Yangınlar Tarihi", Tarih Dergisi, Sayı 27, s.57-84.

Chapter in book;

Tekeli, İ. (1996) "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", Ed.: F.Bayramoğlu Yıldırım (editör) Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, İstanbul, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Yayınları, s.15-27.

Book;

Demircanlı, Y. (1989) İstanbul Mimarisi için Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Proceedings;

Kılınçaslan, T. ve Kılınçaslan, İ. (1992) "Raylı Taşıt Sistemleri ve İstanbul Ulaşımında Gelişmeler", İstanbul 2. Kentçi Ulaşım Kongresi, 16-18 Aralık 1992, İstanbul, İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, s. 38-48.

Unpublished thesis;

Agat, N. (1973) "Boğaziçi'nin Turistik Etüdü", Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.

Internet sources should be listed at the end of the reference list in the following standard form:

<http://www.ia.doc.gov/media/migration11901.pdf> [Accessed 14 April 2008]

Manuscript submission: Please send three copies of your manuscript (including figures and tables) and an electronic copy of them in a CD to: Megaron Journal, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, Merkez Yerlesim, Barbaros Bulvarı, Besiktas, 34349, İstanbul - Turkey. Tel: +90 (0)212 2366537 Fax: +90 (0)212 2610549.

E-mail: megaron@yildiz.edu.tr

